

Tartu Ülikool
Filosoofiateaduskond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Eesti ajaloo õppetool

Marju Niinemaa

NOORSOO ORGANISEERIMINE EESTI VABRIIGIS 1936–1940

Magistritöö

Juhendaja: PhD Ago Pajur

Tartu 2013

Sisukord

Sisukord	2
Töös kasutatud lühendid	3
Sissejuhatus.....	4
1. Noorsoo osakonna loomine.....	9
1.1. Noorsoo organiseerimise seadus	10
1.2. Noorsoo osakonna loomine ja struktuur.....	11
1.3. Noorsoo osakonnas väljatöötatud juhendid ja määrused	14
2. Noorsoo osakonna tegevus noorsoo organiseerimisel	21
2.1. Noorsoo-organisatsioonide registreerimine	21
2.2. Noorsoo osakonna rahalised toetused noorsoo-organisatsioonidele	26
2.3. Noortekomiteede tegevus	28
2.4. Üritused	30
3. Noorsoo-organisatsioonide ühendamise katsed	37
3.1. Riiklik noorsoo-organisatsioonide koosolek	37
3.2. Erialakeskuste loomine	42
3.3. Noorsoo osakonna katsed ühendada skautlikke noorsoo-organisatsioone.....	44
3.3.1. Noorsoo organiseerimise seaduse muutmise seadus.....	45
3.3.2. Eesti Noorte kava ja põhikirja koostamine	48
Kokkuvõte.....	61
Lisad.....	65
Kasutatud allikad ja kirjandus.....	77
Summary	80

Töös kasutatud lühendid

ENK – Eesti Noorsoo Karskusliit

ENPR – Eesti Noorte Punase Rist

HM – Haridusministeerium

KL – Kaitseliit

KNMÜ – Kristlike Noorte Meeste Ühing

KNNÜ – Kristlike Noorte Naiste Ühing

NO – Noorsoo osakond

SKN – Eesti Spordi Keskliidu Noored

ÜENÜ – Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühendus

Sissejuhatus

Noorteorganisatsioonide tegevus on hinnatud ka tänapäeval, kuna seal toimuv õpetamine (rohkem kasvatuses tähenduses) hõlmab inimest tervikuna. Noorte kasvatus on eelkõige hinnatud, kuna see toimub vahetu kogemuse kaudu ehk tegevuse käigus õppides. Noor õpib tundma ennast, oma võimete ja oskuste piire, usaldama, analüüsima ning iseenda eest vastutama. Kindlatest normidest ja väärtustest juhitud noorsooliikumine annab noortele praktilise ja aktiivse tegutsemise võimaluse, soodustades sellega ka väärtuste selginemist ja väljakujunemist. Lisaks on noorsooliikumises osalemine üks noorte sotsialiseerimise võimalusi, sest organisatsioonid õpetavad ja kontrollivad käitumisnormide omandamist, sotsialiseerivad üksikindiviide ühiskonda ning soodustavad arengu käigus inimese egokesksuse järk-järgulist hääbumist. Organisatsioonid suhestuvad ühiskonnaga, olles omavahel interaktsioonis ning moodustavad nn integraalse kultuuri. Nii on noorsooliikumine isiksuse aspektist vaadatuna elu loomulik osa, mille kaudu sisenetakse ühiskonda.¹

Tänapäeval on noortepoliitika iseenesestmõistetav ühiskonna osa, mis on reglementeeritud seadusega ning korraldatud riiklike instantsidega. Noortepoliitikat võib defineerida kui plaanipärast ja konsekventset tegevust, teadlikku seisukohavõttu noore inimese elu puudutavates küsimustes. See pole alati nii olnud – esimene spetsiaalselt noorsoopoliitikat käsitlev seadus jõustus aastal 1936. Enne *Noorsoo organiseerimise seadust* reglementeeriti noorte organiseerimist, õigusi ja kohustusi ühiskonnas teiste valdkondade seaduste kaudu, eelkõige *Avalikkude Algkoolide seadus*, *Avalikkude Keskkoolide seadus* ja *Hoolekande seadus* abil. Üldiselt iseloomustasid 1920. aastaid Haridusministeeriumi (HM) erinevad määrused noorsooliikumise alal, millega reguleeriti mitmetes valdkondades koolinoorsoo tegevust.²

19. sajandi keskpaigast tekkis seltsiliikumine eestlaste seas ning 19. sajandi lõpus rajati arvukalt seltsi – tuletõrje, põllumeeste, laulu-, mängu- ja karskusseltsi. Omariikluse saavutamiseks hoogustus seltsiliikumine ning nüüd haarati sellesse üha rohkem noori.

¹ Ristikivi, L. *Skautliku noorteorganisatsiooni osa nooruki identiteedi kujunemises*. // Noortest ja noorusest täna. Noorsootööalaste artiklite kogumik. Toimetaja Rannala, I.-E. Eesti Noorsootöötajate Ühendus. Tallinn 2007, lk 49–56; Tuulik, M. *Noorsooliikumine ja isiksuse areng*. // Väärtused ja väärtustamine isiksuse arengu protsessis. Koostanud Kera, S. Tallinn 1991, lk 48–73; Wilber, K. *Kõiksuse teooria*; Integraalne nägemus äri, poliitika, teaduse ja vaimsuse jaoks. Huma. Tallinn 2003; Kera, S. *Osalemine noorsooliikumises ja isiksuse areng*. Tallinn 1991, lk 24–47.

² Eesti Noorsootöö Keskus. [<http://www.entk.ee/?i=37>] (26.04.2012); Aedmäe, J. *Noored Eesti Vabariigis 1918–1940*. Juhendaja Eero Medijainen. Tartu 2005, lk 5.

Seltsiliikumises löid noored kaasa varemgi – sajandi alguses osaleti (osalt salajastes) õpilasühingutes koolides, enne Esimest maailmasõda levisid skautlikud põhimõtted³ ning noored võtsid osa nõ täiskasvanute seltsidest. Ülemaalised noorteorganisatsioonid tekkisid pärast Eesti Vabariigi sünni. 1919. aastal asutati Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühendus (ÜENÜ), kuhu kuulusid peamiselt maanoored ja kus tegeleti rahvusliku, nn omakultuuri edendamisega. Samal ajal formeerus Noorte Meeste Kristlik Ühing (KNMÜ) – Inglismaalt alguse saanud liikumise Eesti variant. Sinna koondusid kristliku maailmavaate ja sportlike eluviisidega poisid ja noormehed. 1931. aastal loodi analoogne naisorganisatsioon Kristlike Noorte Naiste Ühing (KNNÜ). 1920. aastal võeti eesti skaudid Ülemaailmsesse Skautide Liitu ja 1922. aastal loodi Eesti Gaidide Malev. 1930. aastate algul asutati Kaitseliidu (KL) juurde skautidele-gaididele paralleelsed rahvusliku meelsusega noorteorganisatsioonid Noored Kotkad ja Kodutütred.⁴

Käesolev magistritöö käsitleb *Noorsoo organiseerimise seadust* ning selle mõju üldisemalt noorteorganisatsioonidele. Samuti on vaatluse all nimetatud seaduse alusel HM-i juurde asutatud Noorsoo Osakonna⁵ (NO) tegevus. Eesti Vabariigis oli 1936.–1940. aastatel päevakorras riiklik noorsoo-organisatsioonide organiseerimine ja ühendamine. Selle tegevust koordineeris HM, täpsemalt NO, mille olemust ja tegevust pole senini kuigi palju käsitletud. Käesolev töö annabki ülevaate NO-st kui institutsioonist, seal väljatöötatud seadusandlusest, selle funktsioonidest ja osakonna töötajatest. Magistritöö eesmärgiks on uurida ja hinnata NO tegevuse otsest ning kaudset mõju noorsoo-organisatsioonidele. Töös püütakse leida vastuseid küsimustele kas, kuidas ja mil määral suunas riigivõim 1930. aastate teisel poolel noorsoo-organisatsioonide tegevust. Selles kontekstis on oluline vaadelda, kuidas püüdis HM-i NO ühendada skautlikke organisatsioone uueks ühtseks organisatsiooniks. Antud uurimus keskendub eelkõige üldriikliku pildi andmisele, sisaldades kohaliku tasandi näiteid vaid terviku illustreerimise eesmärgil.

³ Skautlikud põhialused, millele skautlik kasvatus tugineb, on skaudiseadused: 1. Skaut on usaldatav; 2. Skaut on truud; 3. Skaut on abivalmis; 4. Skaut on sõbralik ja rõõmus; 5. Skaut on viisakas; 6. Skaut on looduse sõber; 7. Skaut austab iseennast ja teisi; 8. Skaut on sihikindel ja visa; 9. Skaut on kokkuhoidlik ja töökas; 10. Skaut on puhas mõttes, sõnas ja teos. (vt Michelson, H. Skautlikul teel. Käsiraamat noortele, noorte juhtidele ja noorte sõpradele. Eesti Skautide Liit, Keskbüroo kirjastus. Philadelphia 1966).

⁴ Ojamaa, M.; Varmas, A. ja T. Eesti ajalugu. Eesti Raamat Stockholmis. Vadstena 1946, lk 374-375; Eesti. 4. osa, Kultuur : teatmeteos / Eesti entsüklopeedia andmeil toimetanud ja redigeerinud K. Inno, F. Oinas. Geislingen/St. : ERS : EÜks 1949, lk 154–161; Vahre, L. *Kultuur ja olme*. // Eesti ajalugu VI. Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Peatoimetaja S. Vahre. Kirjastus Ilmamaa. Tartu 2005, lk 132.

⁵ 1936. aastal asutatud NO tegutses kahe erineva nimega: Noorsoo osakond (1936–1938) ning Noorsoo ja vabahariduse osakond (1938–1940). Käesolevas töös kasutatakse Noorsoo osakond ning tihti lühendit NO.

Uurimus koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis analüüsitakse NO kui institutsiooni ehk NO loomisele aluse pannud *Noorsoo organiseerimise seadust*; NO funktsioone, seal koostatud juhendeid ja määrusi. Teises peatükis vaadeldakse NO tegevust noorsoo organiseerimisel, mis hõlmab noorsoo-organisatsioonide registreerimist osakonnas, neile rahalise toetuse jagamist, noortekomiteede asutamist ning erinevate ürituste kaardistamist. Kolmandas peatükis on vaatluse all noorsoo-organisatsioonide ühendamise katsed. NO korraldas 1938. aastal üleriigilise noorsoo-organisatsioonide koosoleku, mis pidi rajama teed skautlike organisatsioonide ühinemisele. Antud peatükis käsitletakse ka uue plaanitava noorsoo-organisatsiooni *Eesti Noored* kava ja põhikirja koostamist.

Historiograafias on vähe käsitlemist leidnud NO tegevus – vaadeldud on HM-i loomist, arengut ning struktuuri.⁶ NO on leidnud küll põgusat mainimist üldkäsitlustes, kuid kaunis väheütleval moel – *Noorsoo osakond on Haridusministeeriumi noorimaid keskasutisi (asutatud 1936. a.). Osakonna senine töö oli suunatud noorsoo-organisatsioonide ülesannete ja tegevuse koordineerimisele ja nende organisatsioonide sisulisele korraldamisele*⁷. Samuti on uuritud vabaharidustöö arengut⁸ ja noorsoo-organisatsioonide ajalugu⁹, aga samas ei ole pööratud tähelepanu noorsoo-organisatsioonide tegevuse riiklikule suunamisele.

Noorsoo organiseerimist pole varem uuritud, kuid Jaana Aedmäe on oma bakalaureusetöös põhjalikumalt defineerinud mõistet *noor* perioodil 1918–1940¹⁰. J. Aedmäe jõudis oma töös järeldusele, et 1920. ja 1930. aastatel ei olnud Eesti ühiskonnas kinnistunud arusaama, kes ja missuguste õigustega noored moodustavad noorsoo. Enamgi veel, ta täheldas, et selle aja ajakirjanduses ei täpsustatud, keda noorte all mõeldakse. Siiski arutleti noorte motiivide üle ning diskussioon elavnes koos noorsooliikumisega peale Eesti iseseisvumist. Relevantsemateks küsimusteks olid: missugused on noorte

⁶ Uuet, L. Haridusasutused Eestis 1919–1940. Tallinn 1989; Valitsusasutised. // Eesti 20 aastat iseseisvust sõnas ja pildis. Toimetuskolleegium A. Pullerits, E. Laaman, B. Linde, V. Soo, A. Tooms. Konjunkturiinstituut 1939, 1996, lk 17.

⁷ Valitsusasutised. // Eesti 20 aastat iseseisvust sõnas ja pildis 1996, lk 17.

⁸ Vabaharidus. // Eesti 20 aastat iseseisvust sõnas ja pildis 1996, lk 161–164.

⁹ Ühisüritusi. // Eesti 20 aastat iseseisvust sõnas ja pildis 1996, lk 172–173.

¹⁰ Aedmäe, J. Noored Eesti Vabariigis 1918–1940. Juhendaja Eero Medijainen. Tartu 2005.

ülesanded ühiskonnas ning millega noored peaksid tegelema ja millega ei tohiks tegeleda.¹¹

Üks esimesi noorte küsimusi puudutav teos ilmus 1913. aastal Peeter Rubeli *Meie Nooresoo waimlisest murrangust*¹², mis käsitles 20. sajandi alguse noorte identiteediküsimusi rahvusliku ärkamisaja mentaliteedi vaimus. Mõned aastad hiljem alustasid tegevust ka esimesed noorsoo-organisatsioonid, mis annab tunnistust ainese vajalikkusest. 1912. aastal loodi Pärnus eestlastest liikmeskonnaga skaudirühmad, tegutsesid vene skautide *junõje razvetšiki* eeskujul.¹³

Skautide tegevusest on ilmunud teos, mis käsitleb perioodi 1912–1962¹⁴, kus iseloomustatakse pinevat võistlust Noorte Kotkastega. Samuti leidub käsitus skautluse ideede propageerijast Eestis, Anton Õunapuust, see teos keskendub A. Õunapuule kui isikule ja noorsoo organiseerimine vaikival ajastul leiab seal vähe kajastust. Teos on Noorte Kotkaste suhtes kriitiline, väites, et viimased tahtsid Eesti Skautide Maleva likvideerida.¹⁵ Veel annab skautlusest lühiülevaate Eduard Otsa koostatud *Skautluse aastakümned*, mis aga keskendub eelkõige Teise maailmasõja järgsele ajale.¹⁶ Samuti on koostatud ajaloo uurimusi gaididest¹⁷ ja Kodutütarest¹⁸ ning teistest noorsoo-organisatsioonidest, nt KNMÜ¹⁹.

Käesoleva uurimuse peamiseks allikaks on arhiivimaterjalid, eeskätt Riigiarhiivi (ERA) fond nr 1108 – Eesti Vabariigi Haridusministeerium. Selles fondis on kokku 14 795 säilikut, mis hõlmavad ministeeriumi tegevust ajavahemikus 1918–1940. Kuigi ülekaalukas osa nimetatud fondi arhivaalidest kajastavad 1934. aasta eelseid sündmusi, leidub küllaltki palju ka koolide ja hariduselu juhtimist puudutavaid materjale hilisemast ajast. Vähemal määral on talletatud ministeeriumi ja osakonnasisese asjaajamise dokumente, koosseisude muudatuste ja reorganiseerimise kohta.

¹¹ Aedmäe, lk 9–15.

¹² Ruubel, P. Meie Nooresoo waimlisest murrangust. Noor-Eesti. Tartu 1913.

¹³ Männiksoo, L. Anton Õunapuu ja meie. Eesti Skautide Ühing. Eesti Skautide Ühing. Tallinn 2005, lk 26–27, 31

¹⁴ Eesti skautlus viiskümmend aastat. Estonian Scouting 1912–1962. Eesti Skautide Liit. Hälsingborg 1962.

¹⁵ Männiksoo 2005, lk 9.

¹⁶ Skautluse aastakümned. Koostanud E. Ots. Eesti Skautide Maleva väljaanne. Viljandi 1994.

¹⁷ Kes on gaidid? Eesti gaidlus 85. Koostanud T. Lillemaa. Eesti Gaidide Liit 2006; Lillemaa, T. Eesti gaidluse arengust algusaegadest tänapäevani. Tartu 1996.

¹⁸ Ott, A. Ülevaade Kaitseliidu eriorganisatsioonist Kodutütred. Noortemagistritöö. Juhendaja Tiina Kolk. Rakvere 2007. [<http://www.kodutytar.ee/download/magister/magister-aive-ott.pdf>] (04.05.2013).

¹⁹ Ülevaade NMKÜ-liikumisest Eestis aastail 1920–1940 ja seejärel eksiilis. Peatoimetaja H. Niiler. Zelenople (PA), Oregon (ILL), Stockholm 1982.

Veel on kasutatud toleaeget ajakirjandust, mis vähemal või suuremal määral kajastas noorsoo organiseerimise küsimusi. Rohkem asjakohaseid artikleid ilmus väljaannetes Uus Eesti ja Päevaleht. Ajakirjanduse abil on püütud leida vastust küsimusele, milline teave jõudis tol ajal laiema avalikkuseni.

1. Noorsoo osakonna loomine

Noorsooliikumisest kõneldi 1934. aastal palju, ometi ei toimunud selles valdkonnas suuri muudatusi. Eeskujuks olid diktatuurivõimuga riigid, eelkõige Itaalia ja Saksamaa, ning toonased riigijuhid meenutasid nende riikide head noortepoliitikat ja pidasid vajalikuks nendelt õppida. Olulisemaks küsimuseks oli kahe suure noorsoo-organisatsiooni – skautide ja Noorte Kotkaste ühinemine, mille tarvis moodustati ka vastav komisjon, aga reaalsete tulemusteni ei jõutud.²⁰

Noorsoo organiseerimine alguseks võib pidada 1935. aasta sügist, kui oli välja kujunenud arusaam, et ei tohi olla erakondlikult kasvatatud ja killustatud noorsugu, vaid riiklikult ja rahvuslikult mõtlev ning ühise sihiteadmise ja ühise tahtega noorsugu. Sellest mõtteviisist tõusiski vajadus noorsoo juhtimise keskuse järgi. *Kõik vaatlused ja arutlused toovad ikka uuesti ühe punkti juurde: meie noorsootööl puuduv kandev ja juhtiv keskkoh. Nii oligi tõsiasi, et noorsoo organisatsioonid töötavad agaralt, kuid neil puudub ühine arusaamine üldisest ülesandest ja kaugemast sihist. Puudub tunne, et kogu see tegevus oleks sügavalt seoses oma rahva ja riigi iseolemise ülesannetega, ja et riik kui ka rahvuslik jõududerakendus võtaksid noorsoo-küsimust täies ulatuses kui riikliku ja rahvusliku iseolemise tulevast alust ja edasiviijat. ... Kui praeguses ühiskonnas kool ei ole mõeldav ilma riikliku korralduse ja juhtimiseta, siis peab sedasama ütlema ka noorsootöö kohta ja sellest tarvilised järeldused tegema ... Riigi ja rahva tulevik nõuab, et tuleb panna alus noorsootöö keskkorraldusele, millest lähemalt osa võtab ka riik.*²¹

1935. aasta noortepoliitikat iseloomustas kaks suuremat probleemi: sundorganiseerimine ja olemasolevate organisatsioonide koondamine. Sundorganiseerimise ideestik diktatuuririikide noortepoliitikast ja see pidi aitama tõhustada noorte riigikodanike meelsuse ja riigikaitselise tubliduse kasvatamist. Kavatsuste elluviimiseks pidi loodama uus organisatsioon, mis seda suunitlust teostaks. Haridustegelaste seas leidis sundorganiseerimise mõtte vähe toetajaid ja koolinõunike päeval 25. novembril 1935.

²⁰ Eesti Kroonika 1934. Kaastöölised: H. Hammer, J. Taklaja, A. Elango. Elav Teadus 39. Tartu 1935, lk 62–63.

²¹ Toomus, F. Konstantin Päts ja riigireformi aastad. Loodus Tartu 1938, lk 259–261; *Algkoolide juhatajate üleriiklik kokkutulek*. // Kaja 18.02.1935.

aastal deklareeris haridusminister, et tema ei poolda seda võimalust. Konkreetsemaid samme selles valdkonnas avalikult ei astunud.²²

Teiseks võimaluseks osutus noorsoo-organisatsioonide koondamine, mis tähendas mitme samasihilise organisatsiooni ühendamist. Kuid igal organisatsioonil oli selleks ajaks juba välja kujunenud liikmeskond ja tegevusvaldkond, mida ei soovitud kergekäeliselt muuta. Haridus- ja sotsiaalministeerium saatis 1935. aasta kevadel koolidele ringkirja, milles palus õpetajatel noorsoo-organisatsioonide tegevusele kaasa aidata ja seda soodustada ning koolides, kus veel organisatsioone ei olnud, neid asutada. See oli esimene kord, kui ministeerium andis noorsoo-organisatsioonidele kindlakujulise ja selge tunnustuse, ja seetõttu oligi Eesti koolides noorsoo-organisatsioonide arv suurem kui paljudes teistes riikides.²³

1936. aastaks oli olukord muutunud ning eelmisel aastal päevakorras olnud noorte sundorganiseerimine ja olemasolevate organisatsioonide ulatuslikum koondamine jäi 1936. aastal kõrvale. Poleemiliseks peeti Eestis olukorda, et on liiga palju tegutsevaid organisatsioone, eelkõige oli probleem, et kõigile ei jätkunud juhte ja ülesandeid. Samuti kogus andmeid organisatsioonide kohta Riiklik Propaganda Talitus ning vaatlus organisatsioonide liitmisvõimalusi, kuid lähemaid tegemisi avalikkusele ei teadvustatud.²⁴

1.1. Noorsoo organiseerimise seadus

Suuremad muutused noorsoo-organisatsioonide korraldusse tõi kaasa 1936. aastal heakskiidetud *Noorsoo organiseerimise seadus*²⁵, millega allutati noorsootöö riiklikule järelevalvele. Seadus koosnes viiest peatükist: üldeeskirjad, noorsoo organiseerimise juhtimine, noorsoo-organisatsioonid koolide juures, noorsoo-organisatsioonid väljaspool kooli, noorsoo organiseerimise varalised vahendid. Seaduse põhieesmärgiks oli koondada noori organisatsioonidesse ning koordineerida kavapäraselt organisatsioonide tegevust.

²² Eesti kroonika 1935. Kaastöölised: H. Hammer, J. Janusson, H. Reiman, A. Elango, A. Palm, R. Paris. Elav Teadus 50. Eesti Kirjanduse Selts. Tartu 1936, lk 83–84.

²³ Samas.

²⁴ Eesti kroonika 1936. Kaastöölised: H. Hammer, J. Janusson, H. Reiman, A. Kalamees, A. Elango, A. Palm, R. Paris, E. Oja. Elav teadus 62. Eesti Kirjanduse Selts. Tartu 1937, lk 79–83.

²⁵ *Noorsoo organiseerimise seadus*, 13.10.1936. // RT (Riigi Teataja) 1936, 82, 655.

Oluliseks muutus noorsoo-organisatsioonide tegevuse suunamine riiklike sihtide ja kasvatuslike põhimõtete järgi.²⁶ Seadus jõustus 7. oktoobril 1936. aastal.

Seaduses defineeriti ka mõiste *noor* – noorteks loeti kõik kooliõpilased ja koolis mittekäivad alla 20-aastased isikud. Noorteorganisatsioonideks kvalifitseerusid seega kõik organisatsioonid, mille liikmeteks olid alla 20-aastased noored. Noorsoo-organisatsioone rakendati ka riiklikel, riigikaitse ja rahvuslike suurürituste teostamisel.

Seadus jaotas noorsoo-organisatsioonid kolme rühma:

- 1) koolide juures tegutsevad noorsoo-organisatsioonid;
- 2) ühingud, seltsid ja nende liidud ning teised koondised, mis on määratlenud oma eesmärgiks noorsoo organiseerimise;
- 3) noorsooühingud, -seltsid ja nende liidud ning teised koondised, mis olid asutatud vastavate seaduste alusel kirikute, kutsekodade ja kulturomavalitsuste juurde.

Seadusega määrati noorsoo organiseerimine ja noorsoo-organisatsioonide tegevuse juhtimine haridusministri haldusalasse. HM-i ülesandeks oli eelkõige kasvatada noori, kes oleksid vaimselt ja füüsiliselt terved, riigimeelsed ning valmis kaitsma Eesti Vabariigi iseseisvust. Samuti kandis HM vastutust noorsoo-organisatsioonide juhtide ettevalmistamise eest. HM-i teiseks suureks ülesandeks oli noorsoo-organisatsioonide tegevuse suunamine ja nende järelevalve teostamine. Seadus andis HM-ile võimaluse asutada vajadusel noortekomiteesid, õpilasringe ja –ühinguid ning noorteühinguid. Nende ülesanded, asutamise ja tegevuse alused kinnitas haridusminister, kes reglementeeris ka õpilaste laagrite, suvepidustuste ja teiste kogunemiste pidamise alused ja korra.

1.2. Noorsoo osakonna loomine ja struktuur

Riigivanema dekreediga loodi 7. oktoobril 1936. aastal *Noorsoo organiseerimise seaduse* alusel koordineeriv keskus – Haridusministeeriumi Noorsoo osakond –, kuhu koondati

²⁶ § 1. Noorsoo organiseerimise eesmärgiks on koondada noori organisatsioonidesse ning juhtida, edendada, ühtlustada ja süvendada kavapäraselt ja sihikindlalt olemasolevate ja selle seaduse põhjal ellukutsutavate organisatsioonide tegevust riiklike sihtide ja kasvatuslikkude põhimõtete järgi eesti rahva elulistes huvides. (vt RT 1936, 82, 655.)

nüüd ka teistest ministeeriumitest noorsoo ja hariduse haldamise funktsioonid.²⁷ Vabariigi valitsuse koosolekul 30. oktoobril nimetas riigivanem alates 1. novembrist HM-i NO noort juhatajaks²⁸ kolonel Johannes Vellerindi²⁹ ning tema asetäitjaks ja noortenõunikuks tolleaegse Pärnu kaubanduskooli juhataja Juhan Maisma³⁰. 5. novembril 1936. aastal nimetas haridusminister noortesekretäriks Felix Roose.³¹

Ametisse astudes informeeris vastne noort juhataja ajakirjanduse kaudu, et ta ei kavanda kohe järske muudatusi, vaid keskendub eelkõige *Noorsoo organiseerimise seaduse* elluviimisele. J. Vellerind kinnitas, et olemasolevad noorsoo-organisatsioonid jäävad alles ja uued noorteühingud luuakse vaid algkoolide juurde. Algkoolide juurde asutati noorteühinguid, mille liikmeks võisid olla mitte ainult algkoolides õppivad noored, vaid ka koolikohustuse täitnud noored kuni 20-aastaseks saamiseni.³² Käimasolevaid reforme kommenteerides rõhutas vastne noort juhataja, et *noorsoo organiseerimine on vajalik ning noorsoo organisatsioonide tegevuse arendamine koolis ja väljaspool kooli on tähtis ala, sest koolid oma õppekavadega ja õppetöö korraldusega ei haara õppiva noorsoo kõiki vaimseid huve ning koolilõpetanud noortel on vaja jätkata uute teadmiste ja oskuste omandamist ja seda kasvatustööd, millele koolid on pannud kindla aluse*³³.

Samuti sõnastas J. Vellerind noorsoo organiseerimise eesmärgi – *kasvatada noortest teovõimelised, riigitruud kodanikud ja isamaalased*³⁴ – ning kritiseeris noorsoo-organisatsioonide senist tegevust: *noorsoo-organisatsioonid ei ole meil kujunenud nii*

²⁷ Noorsoo organiseerimise põhialused. Informatsioon ajakirjandusele, [dateerimata] // ERA 1108.7.229, 1 25.

²⁸ Alates 1938. aastast Noorsoo ja vabahariduse osakonna direktor. Käesolevas töös on kasutatud ametinimetust noort juhataja.

²⁹ Johannes Vellerind (enne 1923. aastat Viitmann) (1891–1941) lõpetas Tartu õpetajate seminari, osales I maailmasõjas ja Vabadussõjas (VR I/3). Teenis pikemat aega lennuväes, lõpetas 1937 Kõrgema sõjakooli ja ülendati koloneliks. 1940. aastal oli Auto-tankirügemendi ülem. Suri NKVD-s ülekuulamisel saadud vigastustesse. (vt Album Academicum. Universitatis Tartuensis 1918–1944. 2. Tartu Ülikool, Eesti Ajalooarhiiv, Eesti Teadusfond. Koostanud Lindström, L., Hiio, T. Tartu Ülikooli Kirjastus. Tartu 1994, matrikli nr 2737.)

³⁰ Juhan Maisma (enne 1935. aastat Mühlbach) (1888–1966) lõpetas Tallinna Nikolai gümnaasiumi ja omandas 1911 matemaatikaõpetaja kutse. 1926 lõpetas Tartu Ülikooli õigusteaduskonna majandusosakonna. Töötas 1923–36 Pärnu kaubanduskooli juhatajana ja õppejõuna Pärnu kaubanduskoolis, merekoolis, ühisrealgümnaasiumis. Ta oli ka Noorte Kotkaste maleva juht. 1941–1944 oli Tallinna Poeglaste kommerskooli juhataja, 1944. aastal oli Saksa armees. 1944–1955 oli sunnitööl, hiljem töötas Joaveskis puupapivabrikus raamatupidajana. (vt Album Academicum. Universitatis Tartuensis 1918–1944. 2. 1994, matrikli nr 3297.)

³¹ Riigivanema otsus nr 717, 30.10.1936. // ERA 31.3.14683, 12; Haridusministri käskkirj nr 99, 30.10.1936. // ERA 1108.7.39, 13; Haridusministri käskkirj nr 100, 30.10.1936. // ERA 1108.7.39, 14.

³² Noorsoo organiseerimise põhialused. Informatsioon ajakirjandusele, [dateerimata] // ERA 1108.7.229, 1 24–28; *Noortehühi töökava*. // Uus Eesti 18.11. 1936.

³³ ERA 1108.7.229, 1 24.

³⁴ Samas.

*edukaks, kui see oleks vajalik kaasajal meie rahva tuleviku*³⁵. Lisaks toonitas ta, et teistes riikides teostatakse noorte organiseerimist edukalt just nimelt riiklikul juhtimisel. Eestis, kus senini toimus noorte kooliväline organiseerimine seltskondlikul algatusel, vajab see ühtset koordineerimist. Samas kinnitas J. Vellerind, et uus seadus ei tähenda noorsoo sundorganiseerimist, küll aga peavad organisatsioonid käituma seaduse kohaselt ning nende ühendamise küsimus võib tulla arutusele alles kaugemas tulevikus, kuna üks suur noorteorganisatsioon oleks *elujõulisem*, kui mitu, ja riigi toetused läheksid vaid ühele organisatsioonile.³⁶

Noorsoo organiseerimisele avaldati ka toetust. Haridusministrile kirjutas 10. veebruaril 1936. aastal kirjanik ja Rahvuskogu liige August Mälg, kes tunnustas noorsoo organiseerimise õigekujulist teostumist riiklikuks saavutuseks ja tugeva tsentraliseerimise vajadust. Kirjanik oli väga kriitiline noorsootöö tolle aegse olukorra suhtes ning sõnas, et suur osa noori oli veel organiseerimata või kuulus organisatsioonidesse, mis sisuliselt ei lisa kasvaval noorvaimule midagi.³⁷ Tema arvates valitses süsteemi ja ühtluse puudus ning killustumine – iga organisatsioon rühm *sõdis omaette ja sedagi tihti teadmatult, mille vastu või kasuks*³⁸.

1936. aastal töötas NO-s vaid kolm inimest: noort juhataja, noortenõunik ja noortesekretär. Noort juhataja ülesanneteks oli NO tegevuse juhtimine ning *Noorsoo organiseerimise seaduse* sätete täitmine; kavade ja ettepanekute koostamine noorsoo organiseerimiseks ja noorsoo-organisatsioonide tegevuse edendamiseks; noorsoo-organisatsioonide juhatajate ettevalmistamine; osakonna eelarve koostamine ning toetussummade määramiseks ettepanekute tegemine ja valve nende summade otstarbeka kasutamise üle, ja noorsoo-organisatsioonide järelevalve teostamine.³⁹

Noortenõuniku ülesanneteks oli nõu ja juhataste andmine noorsoo organiseerimise ja noorsoo-organisatsioonide tegevuse edendamise alal; noorsoo tegelik organiseerimine kohtadel ja organisatsioonidesse koondunud noorte instrueerimine hariduse ja kasvatuse alal; noorsoo-organisatsioonide järelevalve teostamine; kavade ja ettepanekute koostamine noorsoo organiseerimise ja noorsoo-organisatsioonide tegevuse edendamise

³⁵ ERA 1108.7.229, I 24.

³⁶ ERA 1108.7.229, I 24–28; Uus Eesti 18.11.1936.

³⁷ August Mälgu kiri haridusministrile, 10.02.1937. // ERA 1108.7.229, I 8–11.

³⁸ Samas, I 9.

³⁹ Kantselei direktorile, 14.12.1936. // ERA 1108.7.24, I 27.

alal (noort juhataja ülesandel kui ka omal algatusel). Viimased kolm ülesannet olid samad nii noort juhatajal kui ka –nõunikul. Noortesekretäri ametiülesanded olid administratiivse iseloomuga: NO kirjavahetuse toimetamine ja aruandluse korraldamine, vajalike andmete kogumine ja dokumentide arhiveerimine.⁴⁰

1938. aastal vastuvõetud *Valitsemise korraldamise seadusega* reorganiseeriti HM-i Noorsoo osakond sama ministeeriumi Noorsoo ja vabahariduse osakonnaks, mille ülesanneteks olid noorsoo kasvatus ja isetegevuse edendamine, vabaharidustöö arendamine ja koordineerimine, raamatukogude ja rahvamajade korraldamine. NO uus tööülesanne seostus vabaharidustöö juhtide ettevalmistamisega – selleks oli vaja ellu kutsuda Rahvaülikool. Muus osas jäid jõusse osakonna senised funktsioonid noorsoo organiseerimisel.⁴¹

Siiski täpsustati noort juhataja ametiülesandeid, millele lisandusid noortekomiteede ja NO kaastöölise võrgu korraldamine, juhatuste andmine noorsoo-organisatsioonidele nende tegevuse arendamiseks, osakonna eelarve koostamine, ettepanekute tegemine toetussummade määramiseks ja järelvalve nende summade otstarbeka kasutamise üle, samuti järelevalve teostamine noorsoo-organisatsioonide eneste üle. Noort juhataja vastutusala laienes – tema ülesanneteks olid ka avalike raamatukogude ja rahvamajade võrgu korraldamine ja arendamine, üldine haridustöö edendamine väljaspool kooli ja selle järelevalve korraldamine. Noortenõuniku ja noortesekretäri ülesanded jäid samaks. Küll aga lisandus NO-sse uusi ametkohti – HM-i teistest osakondadest toodi üle riigikaitseliku õpetuse ja kasvatus nõunik (Mart Haber), kehalise kasvatus nõunik (Aleksander Kalamees) ja vabaharidustöö nõunik (Aleksander Leinjärv), lisaks kuulus NO koosseisu vanem kantseleiametnik (Lydia Lind). Nõunike tööks oli juhatada ja arendada oma tegevusala.⁴²

1.3. Noorsoo osakonnas väljatöötatud juhendid ja määrused

1936. aasta detsembris koostati NO tegevuse juhend, mis nägi ette tihedat koostööd HM-i Koolivalitsuse ja Kutseoskuse osakonnaga. NO-s koostatud määrused, juhendid,

⁴⁰ ERA 1108.7.24, l 27–27p.

⁴¹ HM-i lühemaid ülesandeid. Noorsoo ja vabahariduse osakonna töö, [dateerimata] // ERA 1108.7.229, l. 290.

⁴² ERA 1108.7.229, l 28–30; Haridusministri käskkirj nr 154, 29.04.1938. // ERA 1108.7.39, l 54; NO kiri HM-i Üldosakonna direktorile, 03.05.1940. // ERA 1108.7.39, l 55, Haridusministri käskkirj nr 163, 18.05.1938. // ERA 1108.7.39, l 63.

ringkirjad jt korraldused tuli kooskõlastada ka Koolivalitsuse, Kutseoskuse osakonna ning HM-i kantselei direktoriga. Lisaks pidi NO jälgima, et noorsoo-organisatsioonide tegevus oleks kooskõlas koolide õppe- ja kasvatustööga.⁴³

Juhendite koostamist alustati koolide juures tegutsevate noorteorganisatsioonide tegevuse määratlemisega. NO alustas 1936. aasta novembris koos Koolivalitsuse ja Kutseoskuse osakonnaga *Õpilasingide ja -ühingute ning algkoolide juures asutatavate noorte ühingute korraldamise määruse*⁴⁴ koostamist *Noorsoo organiseerimise seaduse* § 16 alusel. Selle määruse arutelu toimus 27. novembri koosolekul, kus osalesid J. Vellerind, J. Maisma, HM-i Üldosakonna direktor Aleksander Kurvits, Kutseosakonna direktori asetäitja Johannes Kiivet, HM-i haridusnõunikud Märt Raud ja Enn Terasmäe ning vabaharidusnõunik Kaul Kadak.⁴⁵

Koostöö Koolivalitsuse ja Kutseoskuse osakonnaga ei laabunud ilma vastuseisuta. Koolivalitsuse direktor Otto Johannes Kiisel kirjutas enne koosolekut NO-le kirja, kus nõudis, et *Noorsoo organiseerimise seaduse* 3. peatükis [Noorsoo-organisatsioonid kooli juures] sätestatud ülesannete täitmine peaks jääma Koolivalitsuse või Kutseoskuse osakonna pädevusse, st koolis õppivate noorte organisatsioonide tegevus on õppe- ja kasvatustöö osa ning seda ei saa eraldada koolitööst. Koolis käivate noorte organiseerimine oli Koolivalitsuse hinnangul seni hästi korraldatud, mistõttu Koolivalitsus nägi NO tegevusvaldkonnana pigem tegelemist noorte töötutega ja noorte vabaaja korraldamist. Koosolekul arutati eeskätt küsimust, mis on ühe või teise HM-i osakonna tegevusvaldkond. Vaidlusi põhjustas küsimus, kellele peaksid koolide juures tegutsevad organisatsioonid aru andma – nii NO, Koolivalitsus kui ka Kutseoskuse osakond nägid just ennast selles rollis. Terasmäe toonitas, et eelkõige on vaja koostööd, mis oligi HM-i poolt ettenähtud.⁴⁶

Pärast erimeelsuste ületamist võeti *Õpilasingide ja -ühingute ning algkoolide juures asuvate noorteühingute korraldamise määrus* 30. detsembril 1936. aastal vastu. Vastavalt sellele võisid kesk-, kutse- ja täienduskoolide ning gümnaasiumide õpilased koonduda õpilasingidesse nii oma kooli juures kui ka õpilasingutesse ühe maa- ja

⁴³ Haridusministeeriumi NO tegevuse juhend, 30.12.1936. // ERA 1108.7.24, 196–96a.

⁴⁴ *Õpilasingide ja -ühingute ning algkoolide juures asutatavate noorte ühingute korraldamise määrus*, 15.01.1937 // RT 1937, 4, 34.

⁴⁵ NO koosolek, 27.11.1936. // ERA 1108.7.24, 135–40.

⁴⁶ Koolivalitsuse kiri nr 31955 NO-le, 27.11.1936. // ERA 1108.7.24, 134; ERA 1108.7.24, 135–38.

linnakoolivalitsuse piirkonnas. Algkoolide õpilased võisid koonduda ringidesse aga ainult oma koolis. Algkoolide juures asutati noorteühinguid, mille liikmeks võisid olla koolikohustuse täitnud noored kuni 20-aastaseks saamiseni. Lisaks võisid kooli juures tegutseda selle kooli õpilastest komplekteeritud noorkotkaste, kodutütarde, skautide ja gaidide üksused. Sellist organisatsioonilist tegevust loeti koolide õppe- ja kasvatustöö osaks ning täienduseks.⁴⁷

Nimetatud organisatsioonide eesmärgiks oli kasvatada noori vaimselt ja kehaliselt terveteks, tublideks, teovõimelisteks, kohusetruudeks ja elurõõmsateks inimesteks ning riikliku meelsusega ja kõlbelise tahtejõuga kodanikeks, kes oskavad, suudavad ja tahavad teha tööd Eesti Vabariigi iseseisvuse kindlustamiseks ja kaitsmiseks, rahva kultuurilise loomingu jätkamiseks ja ühiskondliku elu edendamiseks. Lisaks pidid noorsoo-organisatsioonid looma noortele soodsaid võimalusi teadmiste ja oskuste omandamiseks ning oma positiivsete võimete väljaarendamiseks ja tegevuse rakendamiseks. Veel sooviti noori rakendada riiklike, riigikaitseliste ja rahvuslike ürituste teostamiseks. Nende sihtide saavutamiseks võisid õpilasringid, -ühingud ja noorteühingud arendada tegevust teaduse, usu, eetika, keele, kirjanduse, laulu, muusika, kõne- ja näitekunsti, turismi, karskuse, tervisehoiu, spordi, laskespordi, tuletõrje, looduskaitse, maatulunduse, kodumajanduse, tehnika jt aladel.⁴⁸

Kooli juures võis tegutseda mitu ringi, kui see oli otstarbekas. Õpilasringi ja noorteühingu asutamisest teatasid riigikoolide juhatajad otse, teiste koolide juhatajad aga vastava maa- või linnakoolivalitsuse kaudu NO-sse koos andmetega organisatsiooni nimetuse, põhikirja, osakonna asutamise dateeringu. Samasugune toiming kehtis ka organisatsiooni likvideerimise puhul. Noorteühingute asutamisel tuli arvestada, et uued organisatsioonid ei pakuks olemasolevale organisatsioonile konkurentsi ning kui seni oli kooli piirkonnas tegutsenud mitu organisatsiooni, siis tuli neil võimalusel koonduda ühte kooli noorteühingusse. Õpilasringi ja noorteühingu põhikirja kinnitas vastava kooli õppenõukogu, õpilasühingu põhikirja – NO kohaliku koolivalitsuse ettepanekul. Igal õpilasorganisatsioonil ja algkooli juures asutatud noorteühingul pidi olema vanem, kelle ülesandeks oli abistada ja anda nõu noortele ning korraldada üritusi. Vanemal võis olla ka

⁴⁷ RT 1937, 4, 34.

⁴⁸ Samas.

abilisi. Õpilasühingu vanem esitas kooliaasta lõpuks koolivalitsuse kaudu NO-le oma organisatsiooni tegevusaruande.⁴⁹

Väljaspool õpilasringe ja –ühinguid võisid õpilased koolijuhataja loal osa võtta ainult neist noorsoo-organisatsioonidest, mis olid lubatud haridusministri poolt. Kohalikke koolide õpilaste laagrid, suvepidustused ja võistlused korraldati vastava koolinõuniku loal, maakondlikud ja riiklikud aga haridusministri loal.⁵⁰

Täiendavalt koostati samal ajal *Õpilaste, nende organisatsioonide ja noorteühingute teistest organisatsioonidest osavõtmise määrus* (määrus jõustus alles 1. märts 1937. aastal), millega kinnitati ametlikult need organisatsioonid, kuhu noored võisid kuuluda.⁵¹

Noorsoo organiseerimise seadus ei teinud noorte ja õpilaste kuulumist organisatsioonidesse kohustuslikuks, kuid noorsoo-organisatsioonide tegevust loeti kooli õppe- ja kasvatustöö täienduseks ja/või jätkamiseks ning HM eeldas, et enamus noori kuulus mõne noorsoo-organisatsiooni ridadesse. Õpilased võisid koolijuhataja kirjalikul loal osaleda järgmiste oma kooli piirkonnas tegutsevates noorsoo-organisatsioonide tegevuses: Noored Kotkad, Kodutütred, Eesti Skautide ja Gaidide malev, KNMÜ ja Eesti KNNÜ, Ülemaaline Maanoorte Ühendus, ÜENÜ, Kaitseliit ja Naiskodukaitse. Lisaks oli õpilasringidel ja noorteühingutel lubatud kooli õppenõukogu, õpilasühingutel NO otsusel osa võtta järgmiste organisatsioonide tegevusest: Eesti Punase Risti, Eesti Spordi Keskliidu, Eesti Karskusliit, Ülemaaline Maanoorte Ühendus, Eesti Haridusliidu Õppetöötoimkond, Eesti Loomakaitse Seltside Liit ning kirikute ja koguduste juures asutatud organisatsioonide tegevusest.⁵²

Poole aasta pärast uuendati *Õpilaste, nende organisatsioonide ja noorteühingute teistest organisatsioonidest osavõtmise määrust*, mis nüüd ei lubanud enam õpilastel koolijuhataja loal osa võtta Kaitseliidust ja Naiskodukaitsest, kuid teised organisatsioonid jäid samaks. Muutusi toimus veelgi, nüüd andis gümnaasiumite ning kõrgema astme kutsekoolide õpilastele ja muude koolide 18. aastaseks saanud õpilastele, võrreldes alg- ja keskkooli õpilastega, suurema võimaluse osa võtta organisatsioonide tegevusest. Laiendati nende organisatsioonide nimestikku, mille tegevusest õpilasorganisatsioonid ja

⁴⁹ RT 1937, 4, 34.

⁵⁰ *Õpilaste, nende organisatsioonide ja noorteühingute teistest organisatsioonidest osavõtmise* määruse käsitamise juhend, 25.01.1937. // Haridusministeeriumi Teataja nr 3, lk 32.

⁵¹ RT 1937, 4, 35.

⁵² Samas.

noorteühingud võisid osa võtta. Gümnaasiumide ning kõrgema astme kutsekoolide ja teiste koolide vähemalt 18-aastased õpilased võisid osaleda ka Kaitseliidu, Naiskodukaitse, Vabatahtliku tuletõrje, Vabatahtliku kodanliku õhukaitse, Eesti Punase Risti, Eesti Spordi Keskliidu, Eesti Aeroklubi ning kirikute ja koguduste juures asutatud organisatsioonide tegevuses (nt Eesti Evangeelne Luteri Usu Kiriku Noorsootöö Keskus, Seitsmenda Päeva Advendi-usuühingute Eesti Liit). Samuti loetleti määruses noorteühingud (Eesti Noorsoo Karskusliit, Eesti Haridusliidu õppetöötoimkond, Eesti Kodutööstuse Edendamise Keskseks, koolide vilistlaskogud ja lõpetanute ühingud) ja kultuurühingud (Eesti-Soome ühing, Eesti-Rootsi ühing, Eesti-Läti ühing, Eesti-Inglise ühing, Eesti Laskurliit, Eesti Turistide Ühing, Eesti Ühistegeline Liit, Eesti Lauljate Liit, Eesti Loomakaitse Seltside Liit, Eesti Metsaühingute Liit). Noorteühingute ülesandeks jäi 18–20-aastaste noorte suunamine täiskasvanute seltsidesse ja ühingutesse lähtuvalt inimese erialast ja huvidest.⁵³

Veel koostati NO-s *Noorsooorganisatsioonide tegevuse järelevalve määrus*⁵⁴, mis anti välja 26. novembril 1937. aastal. Selle määruse peamine eesmärk oli kontrollida, kas noorsoo-organisatsioonide sihid ja ülesanded on kooskõlas *Noorsoo organiseerimise seaduse* ning selle alusel koostatud määrustega ja juhenditega. Koolide juures tegutsevate noorsoo-organisatsioonide järelevalve alused ja kord olid kindlaks määratud juba *Noorsoo organiseerimise seaduse* § 16-ga, uus määrus korraldas aga järelevalvet väljaspool kooli olevate noorsoo-organisatsioonide üle. Veel oli oluline arendada noorsoo-organisatsioonide tegevust ning anda neile juhiseid otstarbekamate organiseerimis- ja/või töökavade koostamiseks ning teostamiseks. Lisaks pidi järelevalve aitama kooskõlastada noorsoo-organisatsioonide töökavasid, süvendama nende ühistööd ning koordineerima juhtivate töötajate tegevust. Järelevalve teostajatel, kelleks olid haridusminister, haridusministri abi, noort juhataja või selleks volitatud NO kaastöölised⁵⁵, oli õigus osa võtta noorsoo-organisatsioonide ja nende organite koosolekutest. Järelevalve teostajad võisid nõuda noorsoo-organisatsioonilt andmeid või

⁵³ *Õpilaste, nende organisatsioonide ja noorteühingute teistest organisatsioonidest osavõtmise määrus*, 26.11.1937. // RT 1937, 98, 796.

⁵⁴ *Noorsooorganisatsioonide tegevuse järelevalve määrus*, 03.12.1937. // RT 1937, 96, 780.

⁵⁵ Tsentraliseerimise uueks väljenduseks olid NO kaastöölised, kes pidid arendama noorsoo-organisatsioonide tegevust noortekomiteedes, näiteks aitama kaasa vajalike varade hankimisele. Oluliseks peeti ka noorsoo-organisatsioonide töö sidumist koolide kasvatustööga. Kaastöölised määras haridusminister NO direktori ettepanekul isikute hulga, kellede tegevus oli kasulik noorsoo organiseerimisele ja isetegevuse edendamisele ja kes töötasid noorte kasvatamise ja edasiarendamise huvides. Samas korras toimus ka kaastööliste vabastamine teenistusest. Kaastöölisteks olid koolide inspektorid. (vt RT 1936, 82, 655.)

seletusi nende tegevuse kohta; haridusminister aga võis nõuda ka noorsoo-organisatsioonides töötavate ametnike vabastamist.⁵⁶ Selle määrusega allutati noorsoo-organisatsioonid veelgi rohkem ja kindlamini riiklikule kontrollile.

Noorsoo organiseerimise seaduse alusel loodi ka noortekomiteed, mille ülesandeks oli noorsugu puudutavate küsimuste selgitamine ja arutamine. HM otsustas nende asutamise NO ettepanekul, neid võidi luua maa- ja linnakoolivalitsuse juures ning nende tegevuspiirkond langes kokku koolivalitsuse piirkonnaga. Noortekomiteede asutamiseks koostati NO-s eraldi juhend – *Noortekomiteede ülesandeid, nende asutamise ja tegevuse alused*⁵⁷. NO-s koostatud eelnõu saadeti 27. jaanuaril 1937. aastal ka maa- ja linnakoolivalitsustele, NO kaastöölisele ja koolinõunikele. Eelnõuga nõustuti ning noortekomiteede asutamist peeti vajalikuks, kuid siiski tehti mõningaid parandusettepanekuid. Näiteks kritiseeris Rakvere linnakoolivalitsus punkti, mille alusel pidid noortekomiteed aitama noorsoo-organisatsioone vahendite muretsemisel, sh rahaliste toetuste kogumisel – leiti, et selle ülesande täitmine osutuks liiga kulukaks. Viru maakoolivalitsuses tekitas täiendavaid küsimusi noortekomitee koosseis – leiti, et see tuleks kindlamini fikseerida. Valga ja Saare maakoolivalitsuses ning Viljandi linnakoolivalitsuses arvati, et eelnõu on liiga pealiskaudne ning vajaks veel põhjalikku kaalumist, kuna puudusid konkreetsed tegevusjuhised noortekomiteele, mistõttu komitee näis kujunevat pigem *jutuajamise kohaks*. Samasugusel seisukohal oli Pärnu maakoolivalitsus, mis soovitas ka muuta eelnõu nime *Kohalikkude noortekomiteede määruseks*.⁵⁸

Noortekomiteede ülesandeid, nende asutamise ja tegevuse aluste määrus võeti vastu 1937. aastal 20. märtsil. Noortekomiteed olid vahelülideks kohalike noorte ning NO vahel. Noortekomiteede ülesandeks oli soodustada, abistada ja koordineerida noorsoo-organisatsioonide tegevust. Noortekomiteede koosseisu kuulusid koolivalitsuse juhataja ja sekretär, koolinõunikud ja NO kaastöölised, samuti noorte kotkaste, kodutütarde ning skautide ja gaidide malevate vanemad või nende abid. Lisaks võisid vastavalt komitee otsusele tööst osa võtta eriteadlased ja muude organisatsioonide või asutuste esindajad.

⁵⁶ RT 1937, 96, 780; Seletuskiri *Noorsooorganisatsioonide tegevuse järelevalve määrusele*, 11.1937 // ERA 1108.7.24, I 182–183.

⁵⁷ *Noortekomiteede ülesandeid, nende asutamise ja tegevuse alused*, 31.03.1937. // RT 1937, 26, 236.

⁵⁸ NO ringkirjad noortekomiteede tegevuse asjus ja kirjavahetus maa- ja linnakoolivalitsustega noortekomiteede asutamise asjus, [erinevad dateeringud] // ERA 1108.7.195, I 1–44; NO kiri Tartu maakoolivalitsusele, 25.01.1937. // ERA 1108.7.24, I 121; Järva ajutise maavalitsuse haridusosakonna kiri NO-le, 18.01.1937. // ERA 1108.7.24, I 126.

Noortekomitee juhatajaks oli koolivalitsuse juhataja, kes kutsus kokku ja juhatas koosolekud. Teised ametikohad täideti valimiste teel. Otsustamine toimus lihthäälteenamusega ning otsustav hääл kuulus juhatajale.⁵⁹

*Noorsoo organiseerimise seaduse § 23 alusel koostati määrus Väljaspool kooli olevate noortelaagrite, -suvepidustuste ja teiste koosolekute pidamise alused ja kord*⁶⁰. Selle määruse alla kuulusid väljaspool kooli toimuvad noortelaagrid, õppekogunemised, suvepidustused, võistlused, kongressid, noortepäevad ja teised sellelaadsed ettevõtmised, mida võisid korraldada ainult *Noorsoo organiseerimise seaduse §20 järgi* registrisse kantud organisatsioonid ja nende liidud ning haridusministri määratud asutused. Määruse alla ei kuulunud noorsoo-organisatsioonide põhikirjas ettenähtud korralised koosolekud ning kohaliku organisatsiooni poolt tema alalises asukohas korraldatud võistlused või koosviibimised oma liikmetele, samuti ühe poolpäevaga piirduvad avalikud peod.⁶¹

Eelnevalt mainitud üritusi võis organiseerida haridusministri loal, mille saamiseks tuli esitada taotlus koos ürituse kavaga ja selle eest vastutava isiku nimega NO-le. Seejärel otsustas haridusminister loa andmise noort juhataja ettepanekul. Kui üritusest võtsid osa ka õpilased, pidi üritus toimuma koolitöö ajast väljapool. Noort juhutide laagrite, kursuste ja üle ühe päeva kestvate nõupidamiste jaoks tuli küsida noort juhataja luba. Samasugust luba vajasisid ka üritustel osalevad välisriikide esindajad, kui neid oli üle nelja. Samuti pidi luba taotlema Eesti noorsoo-organisatsioonide liikmed, kui nad läksid välismaale.⁶²

1936. aastal kehtima hakanud *Noorsoo organiseerimise seadus* reguleeris noorsoo-organisatsioonide tegevust koolis ja väljaspool kooli. Lisaks loodi selle seaduse baasil HM-i juurde NO, mille noort juhatajaks sai kolonel J. Vellerind. NO tegi tihedat koostööd ka teiste HM-i osakondadega, eelkõige Koolivalitsuse ja Kutseoskuse osakonnaga, koostades seaduse elluviimiseks vajalikke juhendeid, määrusi ja ringkirju.

⁵⁹ RT 1937, 26, 236.

⁶⁰ *Väljaspool kooli olevate noortelaagrite, -suvepidustuste ja teiste koosolekute pidamise alused ja kord*, 07.05.1937. // RT 1937, 37, 342.

⁶¹ Samas.

⁶² Samas.

2. Noorsoo osakonna tegevus noorsoo organiseerimisel

NO tegeles lisaks määruste ja juhendite koostamisele ka noorsoo-organisatsioonide töö ja tegevuse kaardistamisega. Noortepoliitikas oli NO eesmärgiks olemasolevate noorsoo-organisatsioonide tegevust omavahel kooskõlastada ja toetada. Selleks tutvus osakond noorsoo-organisatsioonide põhikirjade ja töökavadega. Samuti oli oluline noorsoo-organisatsioonide vastavus *Noorsoo organiseerimise seadusele* ning NO jälgis organisatsioonide vastavust seadusele, menetles tegutsemislubade taotlusi, väljastas tegutsemislube. NO koostas noorsoo-organisatsioonide registri, mis oli ette nähtud *Noorsoo organiseerimise seaduse* § 20 järgi.

2.1. Noorsoo-organisatsioonide registreerimine

23. jaanuaril 1937. aastal saadeti välja NO ringkiri, milles anti teada, et vastavalt *Noorsoo organiseerimise seadusele* moodustatakse register, kuhu kantakse need organisatsioonid, mis on elujõulised ka edaspidi ja ei tekkita killunemist kohalikul tasandil⁶³. Noorsoo-organisatsioonide registreerimisega ja nende andmete kogumisega tegeles noortesekretär F. Roose. Noorsoo-organisatsioonide kohta koguti eelkõige statistilisi andmeid, nagu liikmete arv ja vanuseline ning sooline jaotus, juhtkonna koosseis ning nende eluloo kirjeldused.⁶⁴

Registrisse kandmiseks tuli noorsoo-organisatsioonidel esitada kirjalik avaldus, põhikirja kinnitatud ära kiri, statistilised andmed oma liikmeskonna kohta ja senise tegevuse aruanne. Lisaks pidid need organisatsioonid vastama *Noorsoo organiseerimise seaduse*

⁶³ NO ringkiri nr 6201 NO kaastööliste *Noorsoo organiseerimise seaduse* §20 ettenähtud noorsoo-organisatsioonide registreerimise korra asjus, 23.01.1937. // ERA 1108.7.24, I 14p.

⁶⁴ Eitavalt otsustatud noorsoo-organisatsioonide registreerimispalveid koos tegevusaruannete ja põhikirjadega, 01.02.1937–07.06.1940. // ERA 1108.7.187; Kirjavahetus maa- ja linnakoolivalitsustega koolides noorsoo-organisatsioonide asutamine ja likvideerimine koos organisatsioonide põhikirjadega, 03.03.1937–20.04.1938. // ERA 1108.7.188; Kirjavahetus ÜENÜ Keskjuhatuse ja osakondadega ning teiste maanoorte ühingutega nende registreerimine koos põhikirjade ja 1936/1937. aasta tegevusaruannetega. 09.03.1937–26.06.1937. // ERA 1108.7.189; Kirjavahetus noorsoo-organisatsioonidega nende põhikirja kinnitamise ja organisatsiooni registreerimine koos põhikirjade, kodukordade ja aruannetega, 02.08.1937–06.06.1939. // ERA 1108.7.190; Linna- ja maakoolivalitsuste teadaanded noorsoo-organisatsioonide asutamine ja likvideerimine koos põhikirjadega, 01.04.1938–10.08.1940. // ERA 1108.7.191; Noorsoo-organisatsioonide põhikirjad koos kirjavahetusega vastavate asutustega põhikirja kinnitamise ja organisatsiooni registreerimine, 27.05.1938–15.02.1939. // ERA 1108.7.192; Kirjavahetus maa- ja linnakoolivalitsuste ja teiste asutuste ning organisatsioonidega noorsoo-organisatsioonide registreerimise ja põhikirjade kinnitamine koos põhikirjadega, 01.06.1938–07.06.1940. // ERA 1108.7.193; Maanoorteringide põhikirjad ja 1939/40. a tegevusaruanded koos kirjavahetusega ringide registreerimisest, 27.11.1939–05.08.1940. // ERA 1108.7.194; Kirjavahetus Tallinna Gaidide Maleva Peastaabi ja Kaitseliidu Ülemaga noorsoo-organisatsioonide ühinemise asjus; noorsoojuhtide koosoleku protokoll 23.12.1938. aasta; gaidimalevate juhtivate tegelaste eluloolised andmed, 07.11.1938–26.06.1940. // ERA 1108.7.226.

nõuetele. Registrisse ei kantud üksnes koolide juures asuvaid noorsoo-organisatsioone, mis olid väiksed ning omasid üksnes kohalikku tähtsust. Eraldi lisati noorsoo-organisatsioonide ülemaalsed keskorganid ja nende kohalikud ühingud või osakonnad. Keskorgani registrisse kandmine ei tähendanud automaatselt, et ka kohalikud liikmesorganisatsioonid olid sisestatud, nt ÜENÜ osakonnad. Sama põhimõtte kehtis ka seltsidele ja ühingutele, kelle juures töötasid noorteorganisatsioonid. Nii kanti Noorte Kotkaste ja Kodutütarde organisatsioonide ning Eesti Skautide ja Eesti Gaidide Malevate kõrval registrisse ka vastavad sõprade seltsid.⁶⁵

Edaspidi pidid linna- ja maavalitsused saatma NO-le teate, kui nende piirkonnas asutati uus noorsoo-organisatsioon. Järgnevalt tegi NO organisatsioonilt järelepärimise, küsides asutamisaega, põhikirja ja organisatsiooni juhi isikuandmeid. Väga palju toimus juba varem tegutsenud organisatsioonide ümbernimetamisi ja koondumisi üheks õpilasingiks. Näiteks Kuressaare linnaalgkoolis tegutsesid algselt eraldi Eesti Noorte Punase Risti rühm, Lootuse rühm, lauluring, näitemänguring, hõimuring, loodussõprade ring ning kooperatiiv. Alates 18. veebruarist 1937. aastast koondusid need õpilasingiks *Noorur*. Sarnaseid muudatusi toimus ka teistes koolides, kus olemasolevad õpilasingid koondusid üheks õpilasingiks ning toimus NO teavitamine uute organisatsioonide asutamisest või tegevuse lõpetamisest.⁶⁶

Analoogselt uute organisatsioonide loomisega tuli NO-d teavitada ka organisatsioonide tegevuse lõpetamisest. NO, Koolivalitsus ja Kutseoskuse osakond saatsid 10. detsembril 1937. aastal ringkirja, millega teavitati, et koolide juures tegutsenud noorsoo-organisatsioonide likvideerimisel antakse viimaste varad kooli valdusesse ning neid tuli kasutada samas koolis samalaadseks otstarbeks.⁶⁷ Vastavat tegevust kontrollis NO päringutega omavalitsustele.

NO ei kandnud organisatsioone registrisse või ei andnud luba uue organisatsiooni loomiseks, kui selles piirkonnas juba tegutses sarnane organisatsioon (nt kui ühes piirkonnas oli kaks põllumajandusega tegelevat organisatsiooni); põhikiri ei vastanud

⁶⁵ NO ringkiri nr 6201 NO kaastööliste Noorsoo organiseerimise seaduse §20 ettenähtud noorsoo-organisatsioonide registreerimise korra kohta, 23.01.1937. // ERA 1108.7.25, I 14; Ajakirjandusele HM-i tegemisest informatsiooni andmise kord, 24.09.1937. // ERA 1108.7.25, I 38.

⁶⁶ Linna- ja maakoolivalitsuste teadaanded noorsoo-organisatsioonide asutamise ja likvideerimise kohta koos põhikirjadega, 01.04.1938–10.08.1940. // ERA 1108.7.191.

⁶⁷ HM-i NO, Koolivalitsuse ja Kutseoskuse osakonna ringkiri nr 6204 koolijuhatajatele koolis ja kooli juures tegutsevate noorsoo-organisatsioonide likvideerimise korral varanduste kasutamine, 10.12.1937. // ERA 1108.7.25, I 41.

Noorsoo organiseerimise seadusele või ei olnud nõuetekohaselt vormistatud; puudus senise tegevuse aruanne või andmed organisatsioonis tegutsevate noorte kohta; liikmeid oli väga vähe. Näiteks Noorte Kotkaste peastaabis välja töötatud Noorte Kotkaste rühmade asutamise kord nägi ette, et rühma normaalkoosseis oli kaks salka ehk koos kolme-liikmelise staabiga kokku 15 poissi. Erandkorras oli lubatud moodustada ka ühesalgaline organisatsioon.⁶⁸

NO likvideeris 1937. aasta novembris Tallinna V progümnaasiumi ja Tallinna V gümnaasiumi õpilasringi ning Tallinna Toomkooli eraprogümnaasiumi ja Tallinna Toomkooli eragümnaasiumi õpilasringi, kuna need ei vastanud oma põhikirjale.⁶⁹ Paraku pole täpsustatud, miks lõpetati nende koolide õpilasringide tegevus.

NO tegi noorsoo-organisatsioonidele ettekirjutisi. Kui samas piirkonnas tegutses mitu sarnast organisatsiooni, siis soovitati neil liituda või teha tihedat koostööd. Näiteks pidi ÜENÜ konkurentsi vältimiseks maapiirkondades oma tegevuses arvestama Põllutöökoja Maanoorte Ühenduse tegevusega. NO soovitas piirduda maal igas algkooli piirkonnas ühe tugeva noorsoo-organisatsiooniga, millel oleks mitu tegevusharu. Noorsoo-organisatsioonidel tuli oma tegevust praktilisemaks muuta, eriti maal tegeleda põllumajanduse ja kehalise kasvatuses. Organisatsioonidel soovitati kasvatada ka liikmete arvu.⁷⁰

NO määratles organisatsioonide asutamise eelisjärjekorra:⁷¹

- 1) algkoolide juures asutatud noorteühingud;
- 2) mõni teine kohalik noorsoo-organisatsioon (nt ÜENÜ osakond);
- 3) Põllumeeste ja Maanaiste Seltside noorte osakonnad;
- 4) üldhariduslikke sihte taotlevate seltside noorte osakonnad;

Alles eelnevate võimaluste puudumisel võis asutada uue iseseisva maanoorteringi.

Siiski tekitas uus kord noorsoo-organisatsioonides segadust, kes pidid edasiseks tegevuseks luba taotlema ning kes mitte. Pärnu maakoolivalitsus kirjutas 27. veebruaril

⁶⁸ Eitavalt otsustatud noorsoo-organisatsioonide registreerimispalveid koos tegevusaruannete ja põhikirjadega, 01.02.1937–07.06.1940. // ERA 1108.7.187; NO kiri Rasina algkooli juhatajale, 30.09.1937. // ERA 1108.7.218, 178.

⁶⁹ HM-i otsus nr 6201 Tallinna mõnede koolide õpilasringide sulgemise, nende tegevuse lõpetamise ... 27.01.1937. // ERA 1108.7.218, 184.

⁷⁰ NO kiri nr 625 ÜENÜ keskjuhatusale, 26.05.1937. // ERA 1108.7.189, 12.

⁷¹ Samas.

1937. aastal, et Pärnumaal ei saanud õpetajad aru *Õpilasingide ja ühingute ning algkoolide juures asuvate noorteühingute korraldamise määrusest, mispärast osutub vajaliseks anda neile sel alal veel täiendavaid konkreetseid juhendeid*⁷². Arusaamatusi põhjustas, et inimesed koolides ei saanud aru, millised organisatsioonid pidid esitama oma põhikirju NO-le kinnitamiseks ja millised mitte. 1937. aasta märtsis käis noortenõunik olukorda selgitamas Haapsalus ja aprillis Võrus. Kahjuks ei ole teada, mida J. Maisma Haapsalus ja Võrus kõneles. Noortejuhataja ja noortesekretär esinesid kõnedega 7. märtsil 1937. aastal Pärnus Noortepäeval. J. Vellerind rääkis noorsoo riiklikust organiseerimisest ning J. Maisma pidas sütitava kõne noorte ja vanade erinevustest.⁷³

Mõned noorsoo-organisatsioonid nõudsid *Noorsoo organiseerimise seaduse* suhtes endale eriseisundit, leides, et nemad ei peaks kuuluma uue seaduse alla. Nii vaidlustas uue korralduse EELK, kuna see piiravat kiriku otsustamisõigust ning kuna kirikul peaks olema õigus kasvatada oma noori usulistel põhimõtetel. Lisati veel, et kiriklik noorsootöö ei sega teiste organisatsioonide ega kooli tööd. 20. märtsil 1937. aastal kirjutas NO EELK-le, et viimane peaks rohkem panustama skautlikesse põhimõtetesse, kuid samas jääma oma usulise kasvatuse juurde. Samuti tuleks EELK-l luua tihedamaid suhteid teiste, eriti kiriklike, noorsoo-organisatsioonidega. Lisaks kuulusid kiriku noorsoo-organisatsioonidesse ka täiskasvanud (kuni 30. eluaastani), mis andis EELK-i noorsoo-organisatsioonidele eriseisuse ning neil lubati edasi tegutseda samadel tingimustel, nagu nad seda teinud olid. Samasugune küsimus puudutas ka Eesti Apostliku Õigeusu Kirikut. F. Roose kirjutas mais 1937. aastal, et NO on asunud seisukohale, et kirikute ja koguduste juures asutatud organisatsioonid, mille tegevuseks on pühapäevakoolide, piiblitundide ja noorte abistamise (nt kirikukaunistamisel) korraldamine ei ole kiriku noorsoo-organisatsioonid. F. Roose soovitas taas kirikul teha tihedamat koostööd teiste, eriti skautlike, noorsoo-organisatsioonidega.⁷⁴

Üheks problemaatiliseks organisatsiooniks oli Vene Haridus- ja Heategevusseltside Liit Eestis, mis samuti taotles endale eriseisundit. Vastates Liidu taotlusele kirjutas F. Roose 3.

⁷² Pärnu maakoolivalitsuse kiri NO-le, 22.02.1937. // ERA 1108.7.218, l 27.

⁷³ Pärnu maakoolivalitsuse kiri NO-le, 22.02.1937. // ERA 1108.7.218, l 27–28; NO kiri Lääne maakoolivalitsusele, 08.03.1937. // ERA 1108.7.218, l 29; NO kiri Võru maakoolivalitsusele, 08.03.1937. // ERA 1108.7.218, l 46; Pärnu ja Pärnumaa Noortepäeva protokoll, 07.03.1937. // ERA 1108.7.218, l 40–41.

⁷⁴ NO kiri EELK-i piiskopile, 20.03.1937. // ERA 1108.7.229, l 118; EELK-i piiskopi Hugo Bernhard Rahamägi kiri haridusministrile, 11.03.1937. // ERA 1108.7.229, l 120–123; NO kiri Eesti Apostliku Õigeusu Kiriku Sinodi esimehele, 12.05.1937. // ERA 1108.7.229, l 144.

märtsil 1937. aastal, et NO astub järk-järgulisi samme, millega kõik skautlikud organisatsioonid peaksid liituma ühtseks organisatsiooniks. Kristlikke seltside suhtes oli NO-l seisukoht, et kõik noorte kasvatusena tegelevad organisatsioonid, mis ei ole kiriku otsese juhtimise all, võiksid liituda KNMÜ-ga.⁷⁵

Aprilliks 1937 oli registrisse kantud viis organisatsiooni: KNMÜ, KNNÜ, ÜENÜ, Spordi Keskliidu Noorte keskorganisatsioon ja Eesti Noorte Punase Risti keskjuhatuse. Järgmisel kuul lisandusid Eesti Noorsoo Karskusliit ja EELK Noorsootöö keskorganisatsioon. 11. septembriks 1937. aastal lisandusid Noorte Kotkaste peastaap, Kodutütarde peastaap, Eesti Skautide Maleva peastaap ja Eesti Gaidide Ühingu peastaap. Lisaks keskorganisatsioonidele kanti eraldi registrisse ka nende allüksused ning eraldi olid registreeritud õpilasingid ja noorteühingud. 1937. aasta maiks oli registrisse kantud 247 keskorganisatsioonide juhtimisel tegutsenud organisatsiooni.⁷⁶

Noorsoo-organisatsioonide registreerimine toimus aeglaselt – 1938. aasta alguseks oli registreeritud vaid 334 noorsoo-organisatsiooni.⁷⁷ Üldse leidis 1175 koolis kokku 2529 organisatsiooni, sh 961 õpilasingi ja 6 õpilaskonda, 724 kodutütarde, 703 noorkotkaste, 83 skautide ja 52 gaidide üksust. Algkoolides oli noorte kotkaste ja kodutütarde üksusi ning õpilasinge umbes võrdselt. Täiendus-, kutse- ja keskkoolides ning gümnaasiumides olid rõhuvas enamuses õpilasingid. Koolide vahelisi õpilasinguid oli asutatud 7 (Tallinnas 5, Tartus 1 ja Pärnus 1). Tallinna Koolide Spordiringide Ühing korraldas erinevaid spordikursusi ja -võistlusi. Samuti kiitis NO Tallinna Koolide Loodussõprade Ühingu ja Muusika Ühingu ning Tartu Koolide Spordiringide Esindusühingu. Väljaspool kooli tegutses kaheksa üleriigilist noorsoo-organisatsiooni, millel oli loodud ka oma organisatsiooniline allüksuste võrk. Peale selle eksisteerisid üleriigilises ulatuses töötavad noorsoo keskused, mis arendasid mõnda kindlat tegevus- või kasvatusala. Veel tegutses mõningaid üksikuid, vähem iseseisvaid noorsoo-organisatsioone.⁷⁸

Registrisse kantud noorsoo-organisatsioonid kasutasid *Noorsoo organiseerimise seaduse* alusel mõningaid soodustusi. Näiteks olid linna-, alevi-, valla- ja maavalitsused

⁷⁵ NO kiri Vene Haridus- ja Heategevate Seltside Liidu juhatusle, 03.03.1937. // ERA 1108.7.229, l 106; Vene Haridus- ja Heategevate Seltside Liidu kiri NO-le, 02.03.1937. // ERA 1108.7.229, l 107–108.

⁷⁶ NO peetavas noorsoo-organisatsioonide register, [dateerimata] // ERA 1108.7.189, l 309–316.

⁷⁷ Käesolevas kokkuvõttes ei arvestatud andmete puudumise tõttu mõnda iseseisvat noorsoo-organisatsiooni, samuti täiskasvanute seltside ja ühingute organiseeritud noori. Nende arv ei olnud kuigi suur ning ei muuda oluliselt üldkokkuvõtet. (vt Noorsoo osakond, [dateerimata] // ERA 1108.7.158, l 3.)

⁷⁸ Noorsoo osakond, [dateerimata] // ERA 1108.7.158, l 1–5; HM-i 1937/1938. aasta tegevusaruanne, [dateerimata] // ERA 1108.7.943, l 104–109.

kohustatud neile andma tasuta kasutada ruume. Samuti kehtisid neile maksusoodustused ning nende teenitud tulu jäi oma organisatsiooni tegevuse arendamiseks. Lisaks eraldati riiklikke toetusi vaid registrisse kantud organisatsioonidele.

2.2. Noorsoo osakonna rahalised toetused noorsoo-organisatsioonidele

Üheks noorsoo-organisatsioonide mõjutamise viisiks oli riiklik toetus, mida jagas HM. 1936. aasta toetused määras veel Koolivalitsus ning seda palve korras, ehk toetus määrati, kui selle saamist peeti piisavalt põhjendatuks. Näiteks toetati 1935/36. aasta ÜENÜ-d 15 000 krooniga. 1936. aasta detsembris hakkas palve alusel toetusi eraldama NO, seda eelkõige eelarve puudujäägi likvideerimiseks, mille kohta esitasid noorsoo-organisatsioonid aruande. Näiteks eraldas NO Pidula Maanoorte ringile 250 krooni näitelava ehitamiseks, käsitöökursuste ja tuletõrjepritsi ostmise võlgade katteks. Samasugune tegutsemisviis jätkus 1937. aastal, kui näiteks Alu algkoolile eraldati raadioaparaadi muretsemiseks 100 krooni. Erinevaid palveid oli palju ning suuremas osas need rahuldati. Vaid Tallinna Võimlemise Instituudile ei eraldanud NO raha, kuna organisatsioon ei olnud kantud NO registrisse ega olnud noorsoo-organisatsioon.⁷⁹

NO hakkas raha eraldama ka pikema perspektiiviga. Noorsoo-organisatsioonid, kes toetust taotlesid, saatsid oma eelarve-ettepanekud koos eelneva aastaaruandega Majandusministeeriumi rahandusosakonda.⁸⁰ Enamasti kinnitas noorsoo-organisatsioonide saadetud eelarved haridusminister. Probleeme esines aga näiteks Eesti Skautide Maleva eelarve kinnitamisega ning organisatsioonile eraldati väiksem summa kui esialgu paluti. NO väitel ei olnud eelarve koostatud nõuetekohaselt, nimelt ei olnud sissetulekute all märgitud 400 krooni, mis saadi ajakirja *Eesti Skaut* müügist.⁸¹

NO eraldas 1937/38. aastal noorsoo-organisatsioonidele kokku 78 750 krooni, mis kulus nende tegevuse arendamiseks, tööjõu palkamiseks, juhtide ettevalmistamiseks ja alaliste

⁷⁹ Koolivalitsuse kiri toetuse määramiseks ÜENÜ Hõimla osakonnale, 05.06.1936. // ERA 1108.4.745, l 63; Noorsoo-organisatsioonide rahalise toetuse palved ja NO vastused neile, [erinevad dateeringud] // ERA 1108.7.46, l 1–129; Tallinna Võimlemise instituudi palve noortejuhule, 28.02.1938. // ERA 1108.7.229, l 277; Haridus- ja sotsiaalministeeriumi tegevus 1935/36. Riigi Trükikoda. Tallinn 1937, lk 17.

⁸⁰ Kodutütarde peavanema toetuse palve haridusministrile, 16.10.1936. // ERA 1108.7.46, l 2–3; Noortejuhataja kiri Kodutütarde peavanemale, 10.12.1936. // ERA 1108.7.46, l 4; NO vastus Pidula maanoorte ringi rahalise toetuse palvele, 10.12.1936. // ERA 1108.7.46, l 12; NO vastus Kambja algkooli juhataja rahalise toetuse palvele, 10.12.1936. // ERA 1108.7.46, l 15; NO kiri HM-i majandusjuhatajale rahaliste toetuste määramiseks, 17.12.1936. // ERA 1108.7.46, l 19; NO kiri HM-i majandusjuhatajale rahaliste toetuste määramiseks, 08.01.1937. // ERA 1108.7.46, l 25; ; NO kiri HM-i majandusjuhatajale rahaliste toetuste määramiseks, 13.02.1937. // ERA 1108.7.46, l 32.

⁸¹ NO kiri Eesti Skautide maleva peastaabile, 13.06.1937. // ERA 1108.7.46, l 200.

laagrite väljaehitamiseks. Summa jaotus kaheks: 19 680 krooni ja 50 senti läks koolide juures asuvatele noorsoo-organisatsioonidele ning 59 069 krooni ja 50 senti väljaspool koole asuvatele noorsoo-organisatsioonidele. Toetused eraldati organisatsioonidele alles peale nende registrisse kandmist.⁸²

1938/39. aastal määrati toetust Noorte Kotkaste peastaabile 11 000 (Noorte Kotkaste organisatsioonile tervikuna 24 902), Kodutütardele peastaabile 11 750 (Kodutütarde organisatsioonile 6500), Skautide malevale 4870 ja Gaidide malevale 2100 krooni, mis olid mõeldud eelkõige peastaapidele. Järgmisel tegevusaastal pidid need üksused ühinema organisatsiooniks *Eesti Noored*⁸³, millele eraldati 37 858,59 krooni. Ülemaaline Maanoorte Ühendus sai 1300, järgneval aastal 2000, KMNÜ 3750 ja järgmisel aastal 3250, KNNÜ 2200 krooni ja sama palju ka järgneval aastal, Noorte Spordiliit ei saanud 1938/39. aastal mingit toetust, aga järgmisel aastal toetati neid 1000 krooniga. Noorte Punast Risti ei toetatud 1938/39. aastal ega ka järgmisel aastal. Noorsoo Karskuseliit sai 1150 ja järgmisel aastal 2000 krooni. 1939/40. aasta eelarves eraldati raha nendele noorsoo-organisatsioonidele, kes olid kantud NO noorsoo-organisatsioonide registrisse.⁸⁴

Samuti said noorsoo-organisatsioonid avalduste alusel lisatoetusi, mis määrati eelkõige instruktor-asjaajajate palkamiseks, büroo- ja sõidukuludeks, ürituste läbiviimiseks. Näiteks anti 500 krooni EELK Noorsootöö keskusele noorte ajakirjade väljaandmiseks või 200 krooni Eesti Skautide Maleva peastaabile ühe skautmasteri saatmiseks Hollandisse, V ülemaailmsesse skautide suurlaagrisse. Lisaks toetas NO organisatsioone, andes 1940. aasta jaanuaris Tallinna KNMÜ-le 350 krooni oma 20. aastapäeva näituse korraldamiseks ja raamatu käsikirja koostamiseks. Samuti määrati juunis 1940. aastal KNMÜ-le 6 900 krooni suurune toetus, et 300 vaesemast perest last saaksid osa võtta augustis toimunud Koitjärve laagrist. Samadel tingimustel eraldas NO KNNÜ-le 2 760 krooni Kannukal toimuvale laagrile, millest sai tänu NO-le osa võtta 120 tüdrukut. Mitte kõik ei saanud toetusi, nt 1940. aasta jaanuaris küsis ÜENÜ Vasalemma osakond 100

⁸² Noorsoo osakond, [dateerimata] // ERA 1108.7.158, l 12. (vt Lisa 2, 3.)

⁸³ NO poolt välja töötatud skautlike noorsoo-organisatsioonide ühendamise kava *Eesti Noored*. (vt peatükk 3).

⁸⁴ Noorsoo-organisatsioonidele jagatud toetused, [dateerimata] // ERA 1108.7.219, l 15.

krooni toetust ruumide üürimiseks, aga NO keeldus raha andmast, kuna NO-l puudus krediit.⁸⁵

Lisaks toetas NO algkoolide noorteühinguid, koolide õpilasorganisatsioone ja õpilasühinguid. Detsembris 1937. aastal said linna- või maakonnakoolivalitsused määrata algkoolis ja kooli juures asuvate noorsoo-organisatsioonide töö väljaarendamiseks ja süvendamiseks toetust, mis oli mõeldud eelkõige töövahendite, käsiraamatute ja ajakirjade muretsemiseks. 437 algkoolile määrati 14 960 krooni, mis ei jagunenud kõikide koolide vahel võrdselt. Linna algkoolid said suuremat toetust kui maa omad – olenevalt piirkonnast jäi toetus 15–50 krooni vahele. Järgneval kahel aastal toetused vähenesid.⁸⁶

NO toetused muutsid noorsoo-organisatsioonide majandusliku olukorra stabiilsemaks. Samas saavutati seaduslik kontroll noorsoo-organisatsioonide asutamise, tegevuse ja rahalise olukorra üle.

2.3. Noortekomiteede tegevus

NO alustas 1937. aastal noortekomiteede loomisega. Noort juhataja saatis 1. aprillil 1937. aastal ringkirja maa- ja linnavalitsuse juhatajatele, uurides, kas nad peavad vajalikuks noortekomiteede asutamist nende juhatada oleva koolivalitsuse juures. Enamus pidas seda vajalikuks, vaid Tartu maavalitsus soovis jätta noortekomitee loomise küsimuse NO enda otsustada. Valga linnakoolivalitsus ja Valga maakoolivalitsus pidasid paremaks moodustada ühine noortekomitee Valga maakoolivalitsuse juurde. Sellest lähtuvalt tegi J. Vellerind 14. aprillil 1937. aastal haridusministrile ettepaneku moodustada noortekomiteed järgmiste koolivalitsuste juurde: Tartu maakoolivalitsuse, Saare maakoolivalitsuse, Viru maakoolivalitsuse, Võru maakoolivalitsuse, Tallinna linnakoolivalitsuse Nõmme linnakoolivalitsuse, Rakvere linnakoolivalitsuse, Viljandi linnakoolivalitsuse ning ühine noortekomitee Valga maa- ja linnakoolivalitsuse juurde.

⁸⁵ ÜENÜ Vasalemma osakonna toetuse palve NO-le, 04.01.1940. // ERA 1108.7.222, l 166; NO vastus ÜENÜ Vasalemma osakonna toetuse palvele, 06.02.1940. // ERA 1108.7.222, l 167; NO kiri Tallinna KNMÜ-le, 27.01.1940. // ERA 1108.7.220, l 49; NO kiri Tallinna KNMÜ-le, 19.07.1940. // ERA 1108.7.220, l 154–156.; NO kiri KNNÜ-le, 31.07.1940. // ERA 1108.7.221, l 98

⁸⁶ NO kiri EELK Noorsootöö keskusele, 11.05.1937. // ERA 1108.7.46, l 228; NO kiri HM-i majandusjuhatajale, 10.06.1937. // ERA 1108.7.46, l 268; NO kiri HM-i majandusjuhatajale, 10.09.1937. // ERA 1108.7.46, l 284; NO kiri HM-i majandusjuhatajale, 10.09.1937. // ERA 1108.7.46, l 290; NO kiri HM-i majandusjuhatajale, 10.09.1937. // ERA 1108.7.46, l 290; NO kiri HM-i majandusjuhatajale, 10.11.1937. // ERA 1108.7.46, l 307; NO kiri HM-i majandusjuhatajale, 30.11.1937. // ERA 1108.7.46, l 335; NO kiri haridusministrile rahalise toetuse määramiseks koolis ja koolide juures tegutsevatele noorsooorganisatsioonidele, 06.12.1937. // ERA 1108.7.46, l 348–404.

Nendelt koolivalitsustelt oli saadud nõusolek noortekomiteede asutamiseks ja A. Jaakson nõustus 15. aprillil 1937. aastal nende noortekomiteede asutamisega. Järgmiseks saatis J. Vellerind teate maa- ja linnakoolivalitsustele, milles palus eespool nimetatud noortekomiteed ellu kutsuda. Eeskätt tuli nende komiteede tegevuses tähelepanu pöörata noorsoo-organisatsioonide tihedama koostöö saavutamisele ning ühiste ürituste kavade ja läbiviimise korra kindlaks määramisele. Samadel tingimustel loodi 4. mail 1937. aastal noortekomiteed Harju maakoolivalitsuse, Järva maakoolivalitsuse, Petseri maakoolivalitsuse, Pärnu linnakoolivalitsuse, Tartu linnakoolivalitsuse ja Narva linnakoolivalitsuse juurde. Mõni päev hiljem, 7. mail otsustati luua noortekomiteed ka Lääne maakoolivalitsuse ja Haapsalu linnakoolivalitsuse juurde ning sama tehti 19. mail Pärnu ja Viljandi maakoolivalitsuses.⁸⁷ Sellega oli loodud noortekomiteed kõigi maa- ja linnakoolivalitsuste juurde.

Noortekomiteede järgnevat tegevust selgitasid NO ringkirjad 14. detsembril 1937. aastal ja 14. mail 1938. aastal. Nende esimeseks punktiks oli noorsoo-organisatsioonide koostöö loomine, mille raames koguti ülevaate saamiseks Tartu noortekomitees andmeid noorsoo-organisatsioonide tegevusest. Võrumaa noortekomitees loodi noorsoo-organisatsioonide tööd kooskõlastav toimikond. Petserimaa noortekomitees otsustati nõuda kõikidelt piirkonna noorsoo-organisatsioonidelt nende tegevuse kooskõlastamiseks töökavasid 1937–38. aasta kohta. Valgamaal koostati piirkonna noorsoo-organisatsioonide kalendertöökava, et ära hoida organisatsioonide suuremate ürituste langemine ühele ja samale päevale. Lisaks käsitlesid sama teemat Nõmme, Järva- ja Pärnumaa noortekomiteed. Noortekomiteed koostasid ka kodukordi, kuid kinnitatud kodukorrad olid 1938. aastal vaid Võru ja Rakvere noortekomiteedel. Teised soovisid kogemuste omandamiseks oodata ja põhikirjad hiljem esitada.⁸⁸

⁸⁷ NO ringkiri nr 62 maa- ja linnakoolivalitsuste juhatajaile, 01.04.1937. // ERA 1108.7.195, I 1; Maa- ja linnakoolivalitsuste vastused noortekomiteede asutamise küsimustes NO-le, [erinevad dateeringud] // ERA 1108.7.195, I 2–37.

⁸⁸ NO ringkiri nr 6206 noortekomiteede juhatajatele noortekomiteede senise tegevuse ja uute päevaülesannete asjas, 14.12.1937. // ERA 1108.7.195, I 38–40; NO ringkiri nr 6206 noortekomiteede ja abikomiteede juhatajatele noortekomiteede tegevuse asjas, 14.05.1938. // ERA 1108.7.195, I 67–69; Tallinna noortekomitee koosoleku protokoll nr 1, 15.10.1937. // ERA 1108.7.196, I 2–3; Tallinna noortekomitee koosoleku protokoll nr 4, 26.05.1939. // ERA 1108.7.196, I 7–9; Tallinna noortekomitee koosoleku protokoll nr 5, 14.12.1939. // ERA 1108.7.196, I 12–14; Tartu linna noortekomitee protokoll nr 1, 15.06.1937. // ERA 1108.7.197, I 2–3; Nõmme linna Noortekomitee koosolekute protokollid, 29.04.1937–31.01.1938. // ERA 1108.7.198, Rakvere linna noortekomitee protokoll nr 1, 21.06.1937. // ERA 1108.7.199, I 2–13; Rakvere linna noortekomitee protokoll nr 2, 23.01.1938. // ERA 1108.7.199, I 14–15; Valgamaa noortekomitee protokoll nr 1, 05.10.1937. // ERA 1108.7.200, I 2–3; Valgamaa noortekomitee protokoll nr 2, 22.11.1937. // ERA 1108.7.200, I 4–7; Valgamaa noortekomitee protokoll nr 3, 24.01.1938.

Noortekomiteede oluliseks ülesandeks peeti noorsoo-organisatsioonide jaoks vajalike ruumide leidmist, ruumi puudus takistas organisatsioonide välja arendamist. Aktiivsemalt tegelesid küsimusega Tartu ja Tallinna noortekomiteed. Tartu noortekomitee pidas vajalikuks leida ühine avar laagriplats ja osta noorsoo-organisatsioonide koduks Saksa Teatrilt maja. Tallinna noortekomitee palus linnavalitsusel leida ruume noorte kooskäimiseks. Ainukesena oli vastavad ruumid leidnud Nõmme noortekomitee, mis planeeris uue ehitatava rahvamaja ruumide andmist noorsoo-organisatsioonide käsutusse.⁸⁹ Siiski jäi noorsoo-organisatsioonidele probleemiks ka veel 1940. aastal ruumide puudus, eeskätt spordi, laulukoori ja rahvatantsu tegevuses.⁹⁰

Saare noortekomitees otsustati noorsoo küsimuste paremaks arutamiseks ja selgitamiseks ning noorsoo-organisatsioonide tihedamaks koostööks asutada 23. veebruaril 1940. aastal abikomiteed igasse kooliringkonda (kokku 43). Abikomiteed pidid koostama ürituste kalendri ja korraldama ükskord kuus ühisüritusi, nt loengud, kursused jne. Siiski ei jõudnud abikomiteed kaua tegutseda ning kõiki 43 ei jõutud asutadagi.⁹¹

2.4. Üritused

Olulisel kohal olid noortele korraldatavad üritused, mis pidid olema reglementeeritud. Ülevaade noorsoole mõeldud kasvatuslikest üritustest oli *Õppe- ja kasvatustöö ülevaate*

// ERA 1108.7.200, l 9–11; Valgamaa noortekomitee protokoll nr 7, 20.01.1938. // ERA 1108.7.200, l 15; Viljandi linna noortekomitee protokoll nr 1, 03.05.1937. // ERA 1108.7.201, l 2–3; Viljandi linna noortekomitee protokoll nr 2, 12.05.1937. // ERA 1108.7.201, l 5; Viljandi linna noortekomitee protokoll nr 3, 24.05.1937. // ERA 1108.7.201, l 7; Viljandi linna noortekomitee protokoll nr 4, 29.09.1937. // ERA 1108.7.201, l 8–9; Viljandi linna noortekomitee protokoll nr 5, 20.10.1937. // ERA 1108.7.201, l 12–13; Viljandi linna noortekomitee protokoll nr 15, 30.10.1939. // ERA 1108.7.201, l 47; Harju ajutise maavalitsuse kiri NO-le, 17.02.1938. // ERA 1108.7.202, l 1; Järvamaa noortekomitee protokoll nr 1, 11.10.1937. // ERA 1108.7.203, l 2; Läänemaa noortekomitee protokoll nr 1, 10.01.1938. // ERA 1108.7.204, l 2; Petserimaa noortekomitee protokoll nr 1, 15.10.1937. // ERA 1108.7.205, l 2–3; Petserimaa noortekomitee protokoll, 25.01.1938. // ERA 1108.7.205, l 5–6; Pärnumaa noortekomitee koosoleku protokoll nr 1, 31.01.1938. // ERA 1108.7.206, l 2–4; Saaremaa noortekomitee protokoll nr 5, 25.03.1939. // ERA 1108.7.207, l 3–4; Saaremaa noortekomitee protokoll, 23.02.1940. // ERA 1108.7.207, l 5; Tartumaa noortekomitee protokoll, 28.01.1938. // ERA 1108.7.208, l 2; Tartumaa noortekomitee protokoll, 10.12.1938. // ERA 1108.7.208, l 4–5; Viru noortekomitee koosoleku protokoll nr 1, 31.01.1938. // ERA 1108.7.209, l 2–3; Võrumaa noortekomitee protokoll nr 1, 27.09.1937. // ERA 1108.7.210, l 2–3; Võrumaa noortekomitee protokoll nr 2, 21.01.1938. // ERA 1108.7.210, l 5–7; Võrumaa noortekomitee protokoll nr 3, 24.11.1938. // ERA 1108.7.210, l 10–12; Võrumaa noortekomitee protokoll nr 4, 15.02.1939. // ERA 1108.7.210, l 14–15; NO ringkiri nr 6201 noortekomiteede ja abikomiteede juhatajatele noortekomiteede tegevuse asjas, 14.05.1938. // ERA 1108.7.25, lk. 73; Rakvere linna noortekomitee kodukord, 1938. // ERA 1108.7.199, l 7–11.

⁸⁹ Samas.

⁹⁰ NO kiri Viru maavalitsusele, 19.01.1940. // ERA 1108.7.222, l 303p.

⁹¹ NO kiri Saare maakonnavalitsusele, 29.02.1940. // ERA 1108.7.207, l 6; Saaremaa noortekomiteede abikomiteede registreerimine, 29.02.1940. // ERA 1108.7.207, l 9–12; Saaremaa noortekomitee protokoll nr 7, 23.04.1940. // ERA 1108.7.207, l 13.

seaduse kohaselt HM-il, mis teostas seaduse alusel ka noorte kogunemiste järelevalvet. Selleks oli HM-il vaja andmeid kõigi noorte kogunemiste kohta, kus tullaakse kokku üle kihelkonna või maakonna – selliste ürituste hulka kuulusid näiteks õpilaste ja noorte laagrid, laulupeod, võimlemis- ja spordipäevad ning teised sellelaadsed koosolekud. Sellepärast saatsid kohalikud koolivalitsused ja vähemusrahvuste kultuurivalitsused HM-ile lubade saamiseks teated, mis sisaldasid informatsiooni selle kohta, millal, kus ja kes üritust korraldas, missugune oli kava ning kes olid vastutavad isikud. Samad andmed tuli esitada ka väljaspool kooli tegutsevatel organisatsioonidel. Samuti koostati noortele suunatud ürituste, kursuste, ringide ja laagrite ülevaadet. Ka laagrite korraldajad pidid end NO-s registreerima. Üleriiklike laagrite korraldamiseks andis loa NO, samuti oli luba vaja, kui laagrites osalesid välismaalased.⁹²

Enamus lubade taotlusi rahuldati, kuid osa lükati siiski tagasi. Nii sai NO-lt eitava vastuse Saksa vähemusrahvuse kultuurivalitsus ja Eestimaa Spordiseltsi ühistaotlus 1937. aasta septembris saksa noorsoo kergejõustikuvõistluste korraldamiseks, kuna *ei ole soovitatav, et saksa vähemusrahvastest noored kõiges oma tegevuses eralduvad meie üldiste noorsoo-organisatsioonide tegevusest*⁹³. Samuti oli üritustele loa mitte andmise põhjenduseks, et organisatsioon ei kuulunud *Õpilaste, nende organisatsioonide ja noorteühingute teistest organisatsioonidest osavõtmise määruse* nimekirja.⁹⁴

Üha rohkem hakati NO-s tähtsustama noorsoo-organisatsioonide töökavade ja tegevuskalendrite ühtlustamist ning rõhutati noorsoo-organisatsioonide *ühist suurt kasvatuslikku sihti ja vajadust vastastikkusel läbikäimisel suhtuda üksteisesse lugupidamisega*⁹⁵. NO soovis, et noortekomiteed korraldaksid noorsoo-organisatsioonide omavahelise koostöö arendamiseks maakondlikke noortepäevi. Noortekomiteed leidsid, et tuleks piirduda kohalike kogunemistega, st mitte laiemalt kui linna või kihelkonna piires. NO saatis 7. märtsil 1938. aastal ringkirja maa- ja linnakoolivalitsustele,

⁹² HM-i Koolivalitsuse ringkiri maa- ja koolivalitsustele, vähemusrahvuste kultuurivalitsustele ja koolide juhatajatele õpilaste laagrite ja koosolekute asjus, 05.1936. // ERA 1108.7.25, I 1; ERA 1108.7.229, I 77; Kirjavahetus väljaspool koole asuvate noorsoo-organisatsioonidega suvelaagrite, -päevade ja mitmesuguste kultuuriliste loa andmine ürituste korraldamiseks, 05.03.1937–15.01.1940. // ERA 1108.7.223.

⁹³ NO kiri Saksa Vähemusrahvuse kultuurivalitsuse Noorsoo osakonna juhatajale, 23.04.1937. // ERA 1108.7.224, I 5.

⁹⁴ NO kiri Saksa Vähemusrahvuse kultuurivalitsuse NO juhatajale, 01.05.1937. // ERA 1108.7.224, I 9; Saksa Vähemusrahvuse kultuurivalitsuse kiri NO-le, 16.04.1937. // ERA 1108.7.224, I 10; NO kiri EELK Noorsootöö keskusele, 05.1937. // ERA 1108.7.224, I 12, NO kiri Vene Spordi Selts *Vitjas*'e juhatusele, 23.02.1937. // ERA 1108.7.224, I 17; NO kiri Eesti Põllumeeste Seltsile Tartus, 20.08.1938. // ERA 1108.7.224, I 18.

⁹⁵ ERA.1108.7.195, I 67.

vähemusrahvuste kultuurvalitsustele, koolide inspektoritele ja koolide juhatajatele. Nimelt soovitaks NO oma kirjas, et noortekomiteed korraldaksid koolide ja noorsoo-organisatsioonide ühise talispordipäeva, mille jaoks oleks võimalik isegi tavapärase õppetöö katkestamine kaheks päevaks. NO määratles ka talispordipäevade ülesanded, milleks oli noorte välja viimine talvisesse loodusesse. NO arvates võinuksid kавva kuuluda kursused, võistlused, jalutuskäigud jne. Teine oluline sündmus, mida NO soovitas korraldada, oli Eesti vabariigi 20. aastapäev, mille üldkava koostas Riiklik Propaganda Talitus. Noorsoo-organisatsioonid korraldasid 23. veebruari õhtul vabadusvõitlejaid, ajaloolisi isikuid ja langenuid mälestavaid üritusi. Aastapäeva pühitsemine toimus kahes osas: esiteks langenute ja ajalooliste isikute haudade kaunistamine või pargade panemine mälestusammastele. Kava kohaselt pidi kaunistama haudu päeval rohelisega või videvikul tuledega. Teine osa oli aktus, mis pidi toimuma siseruumides. See üritus pidi algama Vabadussõja langenute mälestamisega, millele järgnenuks 15–20 minutiline kõne iseseisvuse rajamisest alates rahvuslikust ärkamisajast ning sellele lõpetusena Vabadussõja sangarite austamine ja hümn.⁹⁶

Näitena toodud Eesti vabariigi 20. aastapäeva korraldamist arutas Valga linna ja Valgamaa noortekomitee, kes määras ürituse läbiviijaks ja korraldajaks naiskodukaitse ning kaasaaitajateks noorsoo-organisatsioonid. Seevastu Rakvere noortekomitee otsustas, et noorsoo-organisatsioonid ei korralda vabariigi aastapäevaks midagi suurejoonelist, vaid võtavad osa teistest toimuvatest üritustest. 1938. aastal toimunud üritusi loeti HM-is õnnestunuks ning noorsoo-organisatsioonid tähistasid vabariigi aastapäeva – seda kinnitavad ka organisatsioonide tegevusaruanded.⁹⁷

NO soovitas korraldada ka 1939. aasta vabariigi aastapäeva eelõhtut ning talispordipäevi. Eduka aastapäevaürituse korraldamiseks tuli pidada loenguid, näidata valguspilte või filme, korraldada demonstratsioone, rongkäike või võistlusi. Päeva lõpetuseks tuli läbi viia pidulik aktus, kus antakse mälestusmärke, auhindu või diplomeid.⁹⁸

Talispordipäevade korraldamisel tuli meeles pidada, et rohkem tähelepanu oleks talvistel spordialadel, ära ei tohtinud unustada nende õpetlikku osa, kus korraldati uisu- ja

⁹⁶ ERA.1108.7.195, 138–40.

⁹⁷ ERA 1108.7.200, 19; ERA 1108.7.199, 113; Noorsoo osakond, [dateerimata] // ERA 1108.7.158, 17–8.

⁹⁸ HM-i NO, Kooliosakonna ja Kutseoskuse osakonna ringkiri nr 6208 ... vabariigi aastapäeva eelõhtu pühitsemise, talispordipäevade ja kevadise peopäevade korraldamisest, 02.01.1939. // ERA 1108.7.25, 1106–107.

suusakursusi või -retki ning koolide ja noorsoo-organisatsioonide omavahelisi külaskäike. Nende ürituste toimumisest leidub teateid noorsoo-organisatsioonide tegevusaruannetes. Talispordipäevi korraldas näiteks Valgamaa noortekomitee, moodustades selleks eraldi komitee. Samas ei korraldanud talispordipäevi kõik noortekomiteed (nt Nõmme noortekomitee) või jätsid selle ülesande koolidele, kes seda soovisid (nt Pärnu noortekomitee).⁹⁹

Ühiseks ürituseks olid ka maakondlikud noortepäevad, mida korraldasid noortekomiteed. Siiski andsid viimased noortepäevade korraldamine koolide või üksikute noorsoo-organisatsioonide ülesandeks, nt Nõmme noortekomitees. Maakondlikke noortepäevi korraldasid ka teised organisatsioonid. Näiteks Petseris toimus I maakondlik noortepäev 6. mail 1937. aastal ning selle korraldas Isamaaliidu Petserimaa komitee. Päev algas aktusega, kus mängis Petseri Maleva orkester, sellele järgnesid Isamaaliidu Petserimaa Komitee esimehe J. Sandri, Riikliku Propaganda Talitsuse esindaja O. Viirsoo, noort juhataja J. Vellerindi ja E. Viirsalu kõned. Kõnede vahepeal kõlasid ühislaulud. Päeva lõpus toimus ka pidu, kus esines Petseri Maleva lavaring ning tantsiti Petseri Maleva orkestri saatel. Teise näitena korraldas Põllutöökoda Üleriigilisi maanoorte suvepäevi, mis toimusid 7.–8. augustil 1937. aastal Jäneda Põllutöökeskkoolis ning nendest võttis osa 2500 noort. Ka korraldas KNNÜ talvepäevi ja suvel noorte konverentsi, kus peeti piiblitunde ja arutleti tolelaegsetel argiteemadel, näiteks elamu sisustamine ja kodukaunistamine.¹⁰⁰

1938. aastal tunnustas NO Viljandi noortekomitee tegevust – nimelt korraldati seal oma algatusel ja juhtimisel noortepäevade kursused. Erinevad lektorid rääkisid noorte aja sisustamisest, tervishoiust jms. Esines ka kolonel Vellerind noorsoo organiseerimise põhimõtteid tutvustaval teemal ja Herbert Michelson käsitles organiseerimise meetodikaid. Kursuste korraldamise võimalikkust arutati ka Nõmme ja Pärnu noortekomiteedes. Viljandi noortekomitee korraldas aktiivselt noortepäevi (1938, 1939,

⁹⁹ ERA 1108.7.25, l 106–107; ERA 1108.7.200, l 10–11; ERA 1108.7.206, l 2p.

¹⁰⁰ ERA 1108.7.195, l 67; Nõmme noortekomitee protokoll, 26.01.1938. // ERA 1108.7.198, l 6p; KNNÜ talipäevade kava, 03.–05.01.1937. // ERA 1108.7.220, l 3; KNNÜ noorte konverentsi kava, 10.–17.06.1937. // ERA 1108.7.220, l 41; Isamaaliidu Petserimaa komitee korraldusel I maakondlikud noortepäeva pidustused, 06.05.1937. // ERA 1108.7.229, l 130–137.

1940), mille raames toimus rongkäik, kus esinesid võimlemisrühmad, koorid ja rahvatantsugrupid ning võisteldi erinevatel aladel.¹⁰¹

Samuti oli oma tegevuses, võrreldes teiste noortekomiteedega, aktiivne Tartu noortekomitee ning 1939–40. aastal organiseeriti mitmeid tegevusi nagu üldloengud (teemadeks olid lendurid, matkamine), esmaabikoolitus, orkestrite töö, käsitöö, tööõpetuse, emakeele ja elektrotehnikaring, noorteraamatukogu ja mängud. Organiseerunud noortele kehtisid soodustused kinodes ja teatris, kus korraldati tasuta etendusi. 1940. aasta suveks planeeriti mitmeid ujumiskursusi ning jalg- ja võrkpalli võistlusi.¹⁰²

Tallinna noortekomitee korraldas 1939. aasta oktoobris Riigi Ringhäälingus noorteorganisatsioonide esinemise *Noored isetegevuses*, kus KNMÜ, Noored Kotkad, gaidid, maanoored, kodutütred, KNNÜ, skaudid, ÜENÜ ja kirikunoored tutvustasid oma tegevust. Avasõna pidas J. Vellerind, kes rõhutas, et algavates kuuldemängudes on esinevaid organisatsioone küll mitu, kuid töö siht on kõigil üks ja seesama.¹⁰³

Koolivalitsuse töökavas seati ÜENÜ hooleks Üleriiklike omakultuuri päevade¹⁰⁴ korraldamine. Seal, kus seltskondlikud organisatsioonid neid ei korraldanud, pidid seda tegema noorsoo-organisatsioonid. ÜENÜ tegeles paljude ja erinevate ürituste koordineerimisega, alates sportlikest suusatamisvõistlustest ja Eesti Mängudest kuni erinevate kultuuriüritusteni. Näiteks soovitas NO noorsoo-organisatsioonidel aidata korraldada Raamatunädalat¹⁰⁵, mida aktiivselt organiseeris ÜENÜ.¹⁰⁶

Üldiselt arvati NO-s, et noored ei ole piisavalt integreeritud seotud ühiskonnaga ning seda tuleks muuta. 1937. aasta kevadel alustasid Kodutütred kodukaunistamisvõistlustega,

¹⁰¹ ERA.1108.7.195, l 68; ERA.1108.7.201, l 47; ERA.1108.7.206, l 4.

¹⁰² Tartu linna noortekomitee aruanne koolivabade noorte organiseerimisest Tartus 1939/1940, [dateerimata] // ERA.1108.7.197, l 10–23.

¹⁰³ *Noored isetegevuses*. Sari kuuldemänge noorsoo-organisatsioonide tegevusest, [dateerimata] // ERA.1108.7.196, l 21–25; J. Vellerinna avasõna kuuldemängus *Noored isetegevuses*, 14.10.1939. // ERA.1108.7.196, l 27–28.

¹⁰⁴ Omakultuuri päevade sihiks oli näidata Eesti omapära ja omakultuuri kui Eesti riikliku iseloomu alust; tähistada Eesti Vabariigi 20. aasta juubelit mineviku ja oleviku kultuurisaavutamise kõrvutamisega; õhutada rahvast Eesti kultuuri ja kultuurivarade suuremale hindamisele, arendamisele ja kasutamisele; äratada rahvast Eesti kunstiliste, kultuuriliste, teaduslike, majanduslike ja teiste omariiklike saavutuste esiletõstmise kaudu suuremale rahvuslikule iseteadvusele ja isetegevusele. (vt HM-i NO, Koolivalitsuse ja Kutseoskuse osakonna ringkiri nr 4388 omakultuuri päevade korraldamisest, 07.03.1938. // ERA.1108.7.25, l 55.)

¹⁰⁵ Raamatunädalat korraldati üleriigiliselt propageerimaks eesti raamatu lugemist ja ostmist. (vt Haridusministeeriumi teataja 05.11.1938, lk 245–246.)

¹⁰⁶ ERA.1108.7.25, l 55; ERA.1108.7.205, l 6; ÜENÜ 1939/1940. aasta töökava, [dateerimata] // ERA.1108.7.222, l 115–117.

mille eesmärgiks oli avalike hoonete ümbruse või mälestusmärkide kaunistamine, *arendades sellega nendes [Kodutütardes] ühistunnet, isamaaarmastust ja kangelaste austamist koos kohusetunde ja ilutunde arenguga*¹⁰⁷. Kodutütarde aktsioonist inspireerituna tegi Vabadusristi Vendade Ühendus 15. jaanuaril 1938. aastal NO-le ettepaneku, et noorsoo-organisatsioone tuleks senisest rohkem ja ülemaaliselt rakendada Vabadussõja mälestusmärkide ümbruse ning Vabadussõjas langenute ja Vabadusristi kavaleride kalmude korraldamisel ja kaunistamisel. Järgnevalt paluski NO oma 14. mai 1938. aasta ringkirjas, et noortekomiteed võtaksid selle arutluse alla ning selgitaksid, kas nende piirkondades on vaja teostada sellist aktsiooni. Sarnased võistlused toimusid ka 1938. ja 1939. aastal ning nende aastate jooksul korrastati hooneid nii seest kui väljast – värviti, koristati, lubjati, parandati treppe ja trepikodasid ning rajati iluaedasid. Valgu ja Kärla algkooli ning Väike-Maarja Vabadussõjas langenute mälestussamba juures tehtud tööd leidsid äramärkimist 1939. aastal.¹⁰⁸

Teise aktiivse kodukaunistamise üleskutse tegi Sotsiaalministeerium. Selle järgi rakendati kõik koolid ja noorsoo-organisatsioonid 1939. aasta sügisel puude istutamistöödele. See pidi tõstma noortes *huvi kodukaunistamise ja armastust kodumaa loodusliku ilu vastu*.¹⁰⁹ Sellele üleskutsele reageeris ÜENÜ, kes korraldas ka kodukaunistamise võistlusi. Nende võistluses mängis keskset rolli puude istutamine – iga osalev võistkond pidi istutama vähemalt 50 puud või põõsast. Puud istutati osakonna tegevuspiirkonnas olevate seltsimajade, spordiväljakute, koolimajade juurde, teede äärde, linna või aleviku või küla avalikule platsile.¹¹⁰

NO, Koolivalitsus ja Kutseosakond vahendasid ka Riikliku Propaganda Talituse aktsioone, nt 28. veebruaril 1939. aastal saadeti ringkiri noortele rahvatantsude õpetamise ja propageerimise asjus. Riikliku Propaganda Talituse juures tegutsev Rahvatantsu Komitee seadis oma eesmärgiks viia mõned rahvatantsud (Viru valss, Jooksupolka, Jämaja labajalg) üldtantsitavate seltskonnatantsude hulka ning soovitas noorsoo-organisatsioonidel õpetada neid tantse oma liikmetele. Need tantsud tuli võtta koolide ja

¹⁰⁷ Kodutütarde tegevusaruanne 01.12.1938–01.12.1939, 1940. // ERA 1108.7.194, l 69p.

¹⁰⁸ Vabadusristi Vendade Ühenduse keskjuhatuse kiri NO-le, 18.01.1938. // ERA 1108.7.229, l 261–267; ERA 1108.7.195, l 67–69; Ülevaade Kodukaunistamise hoogtöö peakomitee tegevusest 1937–1938. aastatel, [dateerimata] // ERA 1108.7.185, l 8–9, 12; Kodutütarde tegevusaruanne 01.12.1938–01.12.1939, 1940. // ERA 1108.7.194, l 65–71.

¹⁰⁹ Sotsiaalministeeriumi kiri NO-le, 14.09.1939. // ERA.1108.7.25, l 136.

¹¹⁰ ÜENÜ keskjuhatuse kiri ÜENÜ osakondadele, 14.05.1937. // ERA 1108.7.189, l 4–5; ÜENÜ 1939/1940. aasta töökava, [dateerimata] // ERA 1108.7.222, l 118–119.

noorsoo-organisatsioonide pidude kavva.¹¹¹ Rahvatants kuulus noorte pidustuste juurde ning seda propageeriti laialdaselt.

Noortele ürituste korraldamisega ei tegelenud ainult NO, vaid kaasa aitasid ka teised institutsioonid. 1937. aastal 13.–21. juunil korraldas Eesti Spordi Keskliit Võrus 9-päevased noorte spordijuhtide ettevalmistamiskursused. NO, Kutseosakond ja Koolivalitsus soovitasid kooliõpetajatel ja noorsoo-organisatsioonide juhtidel nendest kursustest osa võtta. Ka sihtasutus Eesti Kultuurfilm pakkus 1937. aastal jaanuaris oma toetust, lubades valmistada eesti elu käsitlevaid ringvaateid ja kultuurifilme, mis oleksid sobilikud näitamiseks noorte koosolekutel. 1938. aastal saatis Eesti Kultuurfilm ka soovitatavate filmide nimekirja, mis moodustus eelkõige noorsoo-organisatsioonide tegevuse ülevõtetest. Loetelu hõlmas endas nt *Tallinna koolinoorte teatevõistlused*, *Tallinna skautide tõukekelkude võistlused*, *Koiti järve laagris*, *Noored Kotkad hoolitsevad laululindude eest*, *ÜENÜ rahvatantsud*, *Noorte austusavaldused presidendile*. Mõned aastad hiljem, 1. veebruaril 1939. aastal asutati HM-i juurde nõuandva organina Kinokomisjon, mille üheks ülesandeks oli õpetusliku sisuga filmide ostmine ja soovitamine noortele ning samuti koostati soovitatud filmide nimekirju.¹¹²

¹¹¹ HM-i Koolivalitsuse, Kutseoskuse ja Noorsoo osakonna kiri nr 6211 ... rahvatantsude õpetamine ja propageerimine, 28.02.1939. // ERA 1108.7.25, 1 119–120.

¹¹² HM-i Koolivalitsuse, Kutseoskuse ja Noorsoo osakonna kiri nr 6201 koolide õppejõududele ja noorsoo-organisatsioonide juhtidele, 07.05.1937. // ERA 1108.7.25, 1 23; Spordijuhtide suvekursused, [dateerimata] // ERA 1108.7.231, 1 78; Eesti Kultuurfilmi filmide nimestik, 21.12.1938. // ERA 1108.7.185, 1 30–31; HM-i kinokomisjoni asutamise ja tegevuse korraldus, 1939. // ERA 1108.7.229, 1 360; NO kiri Kinokomisjonile. Ärakiri, 15.02.1940. // ERA 1108.7.229, 1 454.

3. Noorsoo-organisatsioonide ühendamise katsed

1937. aastal hakati rohkem tähelepanu pöörama erinevate organisatsioonide ühistegevuse koordineerimisele. Üheks näiteks on Noorte Kotkaste Võru Maleva ja Võrumaa Maanoorte Ühenduse omavaheline koostöö, mis on siiski pigem erandlik näide. Need kaks organisatsiooni löid ühistöö arendamiseks ja süvendamiseks kummagi organisatsiooni esindajatest koosneva ajutise nõukogu. Eesmärgiks oli täiendada üksteise tööd ning noored võisid kuuluda mõlemasse organisatsiooni üheaegselt ning võtta osa mõlema korraldatud üritustest. Veel seati eesmärgiks korraldada ühiseid noortepäevi, spordipäevi, pidustusi, ekskursioone, matku jne. Mõlemad organisatsioonid plaanisid ühiselt võimaluste piires korraldada juhtide ettevalmistusi. NO tõi seda koostööd eeskujuks teistelegi noorsoo-organisatsioonidele ning saatis sellekohase teate 27. mail 1938. aastal ka ringkirjana.¹¹³

3.1. Riiklik noorsoo-organisatsioonide koosolek

Tegelik olukord 1938. aastal nii lihtne ja ilus ei olnud ning põhjustas asjaosalistes rahulolematust. NO plaan liita noorsoo-organisatsioone üksteisega ei kandnud vilja ning A. Jaakson kutsus detsembris 1937. aastal kokku üleriigiliste noorsoo-organisatsioonide ja noorsootööd juhtivate organisatsioonide esindajate¹¹⁴ koosoleku, mis toimus 4.

¹¹³ NO kiri nr 6206 Noorte Kotkaste Peastaabile, Kodutütarde Keskjuhatusele, Ülemaailmse Maanoorte Ühenduse Sekretariaadile, Noorte Kotkaste malevate ja Kodutütarde ringkondade vanematele ja maakondade Maanoorte Ühenduste vanematele, 27.05.1938. // ERA 1108.7.25, 182.

¹¹⁴ Koosolekul osalesid: A. Jaakson, haridusministri abi V. Päts, J. Vellerind, J. Maisma, Noorte Kotkaste peastaabi ülem J. Tedersoo, Kodutütarde peavanem S. Pruuden ja peavanema abi L. Kalling-Kant, Eesti Skautide Maleva peastaabi ülem A. Koik ja peastaabi ülema abi H. Michelson, Eesti Gaidide Maleva peavanem E. Hünerson ja gaidide L. Juske, Ülemaalise Maanoorte Ühenduse direktor P. Männik, Põllutöökoja peasekretär J. Tõrmaküla, Eesti Noorte Meeste Kristlikkude Ühingute Liidu peasekretär H. Tõnissoo, Eesti Kristlikkude Noorte Naiste Ühingute Liidu esinaine. Herman ja N. Kirsipuu, Ülemaalise Eesti Noorsoo Ühenduse esimees A. Keller ja peasekretär A. Meikop, Eesti Noorte Punase Risti direktor J. Nyman ja instruktor P. Rummo, Eesti Noorsoo Karskus Liidu esimees J. Tork ja H. Mark, Eesti Evangeelse Luteri Kiriku Noorsootöö Keskuse peasekretär K. Tiit ja praost H. Kubu, Eesti Spordi Keskliidu noortetuht G. Kalkun, Eesti Haridusliidust N. Ruus ja K. Laane, Õpetajate Kojast ja Eesti Õpetajate Liidust A. Varma, J. Pulk ja V. Horm, Tuletõrje Korpusest ja Tuletõrje Liidust tuletõrjeinspektor F. Parmask ja M. Melts, Eesti Loomakaitse Seltside Liidust B. Methusalem ja Eesti Kodutööstuse Edendamise Kesksest A. Varma. Külalistena viibisid nõupidamisel J. Vaher, K. Müür, G. Jürgenstein (Postimees) B. Rautsmaa (Skautide Malev), A. Lellep (Tallinna Noorseppade Malev) Rooseste ja A. Ilmoja. Puudusid Eesti apostlik-õigeusu kiriku Noortetöö Korraldamise toimkonna ja Eesti Turistide Ühingu esindajad. (vt Haridusministri 13. detsembri 1937. a otsuse alusel HM NO poolt 4. jaanuaril 1938 peetud üleriigiline noorsoo-organisatsioonide esindajate nõupidamiskoosoleku protokoll, 04.01.1938. // ERA 1108.7.229, 1230–231.)

jaanuaril Tallinnas. Sellel koosolekul arutati senist koostööd ja suundasid edaspidiseks tegevuseks.¹¹⁵

Noorsoo organiseerimise seaduse jõustumisest oli möödas poolteist aastat ja haridusminister A. Jaakson ei olnud rahul seniste tulemustega ning mainis, et *Noorsoo organiseerimise seaduse* vastuvõtmisega oli võrreldes teiste riikidega hiljaks jäädud. Seadusega ei sekkunud riik organisatsioonide tegevusse nii palju, kui see oleks võimalik olnud. Noorsoo organiseerimisel oli võetud mõõdukam suund, mis lubas tegutseda ka sarnastel organisatsioonidel. Samuti oli arutlusel, kas noori tuleks organiseerida vabatahtlikult või sunniviisiliselt. Üldkoosolekul võrdles haridusminister noorsoo organiseerimise küsimust Vabadussõja mobilisatsiooniga – kui vabatahtlik mobilisatsioon ei õnnestu, tuli korraldada sundmobilisatsioon. Selle võrdlusega väljendas ta kindlalt oma seisukohta, mille kohaselt oleks tulnud noorte tegevused sundlikus korras organiseerida, mille all peeti silmas noorsoo-organisatsioonide ühendamist. Viimane oleks aga olnud majanduslikult ebaotstarbekas ning toonud riigile liiga suuri väljaminekuid, sest puudusid noortetöö korraldamiseks vajalikud ruumid, võimlad, personal jne. Minister taunis sedagi, et liiga paljud noored ei kuulunud veel noorsoo-organisatsioonidesse. Ta pidas oluliseks ka väljaspool kooli olevate noorte organiseerimist ja lisas, et selleks tuleks muuta organisatsioonid neile atraktiivsemaks. A. Jaakson rõhutas, et 60% noortest (ca 140 000 noort) oli veel organiseerimata, ning tõdes veelkord, et sundorganiseerimine oleks lihtsam ja kiirem.¹¹⁶

Olukorraga ei olnud rahul ka noortejuhataja, kuna HM-i hinnangul kuulus noorsoo-organisatsioonidesse veel liiga vähe noori. 1937. aastal oli noorsoo-organisatsioonidega liitunud 12 000 uut noort ning nüüd kuulus noorsoo-organisatsioonidesse 55 880 noort. Järgmisel aastal planeeriti noorsoo-organisatsioonide liikmete arvu suurendada 20 000 ja ülejärgmisel aastal 30 000 noore võrra, mis tähendaks, et alles 1939. aastal oleks organiseeritud 60% noortest. Noortejuht mainis ka, et noorsoo-organisatsioonide registreerimise alguses arvas ta, et *sisukate noorsoo-organisatsioonide arv väheneb – aga seda juhtunud ei ole*¹¹⁷. Veel tõi J. Vellerind välja, et organisatsioonidel on mitmeid raskusi – kehv majanduslik olukord ning juhtide ja ruumide puudus. Siiski nentis

¹¹⁵ NO kutse noorsoo-organisatsioonide esindajatele 04.01.1937 toimuvale nõupidamis-koosolekule, 15.12.1937. // ERA 1108.7.229, l 220.

¹¹⁶ NO poolt korraldatud üleriigilise noorsoo-organisatsioonide esindajate nõupidamis-koosoleku protokoll, 04.01.1938. // ERA 1108.7.229, l 232–234.

¹¹⁷ Samas, l 235.

noort juhataja koosoleku lõpus, et NO tegevussuund oli olnud õige ning tekkinud probleemidele oli vaja vaid lahendused leida ning edasi tegutseda.¹¹⁸

Päevakorras oli oluliseks punktiks noorteühenduste omavaheliste tülisimuste ja lahkkelide lahendamine. J. Vellerind rõhutas, et noorsoo organiseerimisel lähtutakse järgmistest seisukohtadest:¹¹⁹

- noorte organiseerimine ja kasvatamine noorsoo-organisatsioonides, nagu ka koolides, oli riiklik ülesanne. Järelikult ei saanud ükski organisatsioon iseseisvalt tegutseda, vaid lähtus üldriiklikest seisukohtadest;
- kõik noored vajasid igakülgset arendamist ning seda sai anda vaid noorsoo-organisatsioon, mis pakkus laialdasi arenemisvõimalusi ja kasvatust;
- üks mitmekülgse tegevusalaga noorsoo-organisatsioon oli noortele kohasem. Ei peetud heaks, kui noor kuulus 3–4 noorsoo-organisatsiooni;
- noorsoo-organisatsiooni tegevus rajanes noorte isetegevusele, mis toimus vanemate järelevalvel ja suunamisel;
- noorsoo organiseerimise seadusega oli noorsoo-organisatsioonide tegevus viidud samasse süsteemi koolitööga. Noorsoo-organisatsiooni tegevus ei tohtinud olla paralleelne koolitööga, vaid seda täiendav ja jätkav;
- kuna noorsoo kasvatamine oli riiklik ülesanne, seega pidid ka kõik ametnikud, asutuste ja eriteadlaste üleriiklikud võrgud olema kaasatud noorte kasvatamisse;
- vähemusrahvustest noortele tuli luua võimalusi noorsoo-organisatsioonide tegevusse kaasamiseks. Siiski polnud selle eesmärgiks ümberrahvastumine.

Oluliseks küsimuseks kujunes ka: *kes on noor?* J. Vellerind selgitas olukorda. Seaduse järgi olid noored kõik kuni 20-aastased elanikud, aga noorsoo-organisatsioonide loomisel ei jälgitud seda põhimõtet. Kui skautlikes organisatsioonides oli vanusepiiriks 20.

¹¹⁸ NO poolt korraldatud üleriigilise noorsoo-organisatsioonide esindajate nõupidamis-koosoleku protokoll, 04.01.1938. // ERA 1108.7.229, l 240–243.

¹¹⁹ Samas, l 235–237.

eluaasta, siis maanoorte¹²⁰ organisatsioonides oli ülempiiriks 25. eluaasta, KNMÜ ja NNMÜ-s 30. eluaasta ning ÜENÜ kasutas mõistet *noorpõlv*, mis ulatus 50. eluaastani. Erinevaid vanusepiire arvestades oli noorsoo-organisatsioonide arv määratult suur, sest peaaegu igasse seltsi võisid kuuluda noored, kes aga ühe organisatsiooni poolt vaadates olid kuni 20-aastased isikud samal ajal kui teine organisatsioon arvas noorte hulka kuni 50-aastased isikud. Seega seadusest lähtuvalt ei olnudki enamik selliseid organisatsioone noorsoo-organisatsioonid. J. Vellerindi hinnangul tulnuks *noortest* rääkida vaid kuni 20. eluaastani.¹²¹

J. Vellerind jagas noorsoo-organisatsioonid kahte gruppi. Esimesse kuulusid koolide organisatsioonid, mis ei olnud seotud kindla erialase tegevusega, samuti skautlikud organisatsioonid, ÜENÜ, haridusseltsid ja Ülemaalse Maanoorte Ühendus. Teiseks grupiks olid kitsama tegevusalaga organisatsioonid, nagu Eesti Noorte Punane Rist, Eesti Noorsoo Karskusliit jt. Erinevus seisnes eelkõige selles, et teise grupi organisatsioonidest võisid osa võtta ainult vanemaealised õpilased peale algkooli lõpetamist.¹²²

J. Vellerind tõi näiteks Eesti Punase Risti, mille põhikirjas oli noorte organiseerimise ülesanne üsna teisejärguline. Eesti Punase Risti erialaks oli eelkõige tervishoid ja esmaabi, siis pidi see teema olema ka kõigi noorsoo-organisatsioonide tegevuskavades ja seega kuuluma Eesti Noorte Punane Risti üldjuhtimisele.¹²³ J. Vellerinna sõnas: *Esmaabi ja tervishoid peaksid olema kõigi noorsoo-organisatsioonide tegevuskavades. Samuti ka vaeste ja nõrgemate abistamine. Nende tegevusalade väljaarendamiseks üksikutes noorsoo-organisatsioonides tuleb leida ülesandeid ja korraldada hoogtoide, ja selle kõige korraldamine toimugu käesoleval juhul E. Noorte Punase Risti üldalgatusel ja juhtimisel. Samasuguses olukorras on Eesti Noorte Karskusliit, Eesti Spordi Keskliidu noored, tuletõrje jne. Ei ole kujutletav ükski noorsoo-organisatsioon, kes ei teostaks karskustegevust või kehalist kasvatust. Ja nii on lugu paljude teistegi erialade harrastamisega – see kuulugu vastava keskuse üldjuhtimisele*¹²⁴. Seega siis pidanuks Vellerindi arvates absoluutselt kõik noorteorganisatsioonid tulevikus tegelema tervishoiu, esmaabi, karskusliikumisega, spordiga jne. See omakorda viitab muidugi taas NO

¹²⁰ Maanoor oli maal elav noor, kes oli Põllutöökoja või Ülemaalse Maanoorte Ühenduse liige.

¹²¹ NO poolt korraldatud üleriigilise noorsoo-organisatsioonide esindajate nõupidamis-koosoleku protokoll, 04.01.1938. // ERA 1108.7.229, l 236–237.

¹²² Samas, l 237.

¹²³ Samas, l 238.

¹²⁴ Samas.

plaanile asendada senised organisatsioonid üheainsa üleriigilise keskusest juhitava noorsoo-organisatsiooniga, millel oleksid erinevad harud.

Noortejuht soovis kõik sama temaatikaga tegelevad organisatsioonid ühendada. Seda seisukohta kommenteeris Kodutütarde vanem S. Pruuden öeldes, et tema organisatsiooni tegevus koosneski üksikutest tegevusaladest ning kui erialakeskused hakkaksid neid valdkondi suunama, siis mis ülesanne jääks keskorganisatsioonile. Seepeale nentis J. Vellerind, et tegu oli arusaamatusega ning otsustaja roll jääb ikkagi keskorganisatsioonile ja teised organisatsioonid aitavad vaid ettevalmistustega.¹²⁵

J. Vellerind rõhutas ka noorsoo-organisatsioonide koostöö põhimõtteid: skautlikud organisatsioonid kuulugu ühiselt rahvusvahelisse liitu ning suurüritused, nagu üleriiklikud laagrid ja riiklikud või muud üldiselt pidulikud üritused, nagu emadepäev, korraldatagu ühiselt. H. Michelson pakkus välja, et skaudis koos Noorte Kotkastega võiks koostada ühiseid erialaeksamite käsiraamatuid ja ka erialamärgid. See idee ei leidnud aga mingit vastukaja.¹²⁶

Põllutöökoja peasekretär J. Tõrmaküla pakkus välja kontseptsiooni, et luua noorsoo-organisatsioonide vaheline komisjon, mis arutaks noorsoo-organisatsioone puudutavaid küsimusi, mitte aga ei otsustaks. J. Vellerind konstateerib, et eriala juhtivate keskuste ja noorsoo-organisatsioonide eritlemise idee leidis poolehoidu.¹²⁷

Noort juhataja peatus oma sõnavõtus pikemalt NO saavutustel ja noorsoo ühendamise plaanidel. Kui *Noorsoo organiseerimise seaduse* vastuvõtmisel arvati, et noorsoo-organisatsioonide arv väheneb, siis tegelikkuses seda ei juhtunud, sest organisatsioonid *olid sisemiselt terved* ehk neid ei olnud likvideeritud.¹²⁸ Veel iseloomustas J. Vellerind noorsoo-organisatsioonide tegevust järgmiselt: *sõjaväes on küll tsentraliseeritud juhtimine, kuid noorsoo-organisatsioonides paistis see olevat veelgi tugevam, sest kohalikul tasandil ei juleta iseseisvalt otsustada, vaid oodatakse käske*¹²⁹.

Üldkoosolekul võttis sõna ka noortenõunik J. Maisma. Ta tõi noorte vähese organiseerituse põhjusena välja, et noorsoo-organisatsioonid ei paku noortele midagi uut

¹²⁵ ERA 1108.7.229, l 246.

¹²⁶ Samas l, 242, 248.

¹²⁷ Samas l [nummerdamata].

¹²⁸ Samas.

¹²⁹ Samas, l 239.

– kõigega ollakse juba tuttav. Tema arvates tulnuks rõhutada noorsoo-organisatsioonides kasvatusel praktilist külge. Samuti rõhutas ta, et noorsoo-organisatsioonid peaksid üksteisega vähem konkureerima ning selle küsimusega peaksid tegelema just loodavad noortekomiteed. Samuti oli noortenõuniku jaoks oluline, et noorsoo-organisatsioonide koostöö tekiks ühelt poolt skautlike organisatsioonide ja teiselt poolt ÜENÜ ja Ülemaalse Maanoorte Ühenduse vahel.¹³⁰

Hilisemal arutelul võttis sõna ÜENÜ esimees A. Keller, kes üldiselt kiitis HM-i tegevust ja lisas, et üheski teises sfääris pole nii palju ära suudetud teha. Tema arvates oluaks parem kui eksisteeriks üks noorsoo-organisatsioon ning selle saavutamiseks tulnuks rakendada sundorganiseerimist. J. Tõrmaküla idee oli luua noorsoo-organisatsioonide vaheline alaline komisjon, kus ainult arutatakse mitte ei otsustata, kuid ka see sõnavõtt ei leidnud laialdasemat kõlapinda.¹³¹

Koosolekul toodi välja ka teisi probleeme. Õpetajate Koja esindaja ütles et õpetajad on juba niigi tööga ülekoormatud ja töö noorsoo-organisatsioonide juures tuleks kindlasti arvestada ka koolitundide sisse. Kahjuks aga ei osatud tollel hetkel veel lahendust välja pakkuda.¹³² See koosolek oli vaheetapiks noorsoo organiseerimisel, kus anti hinnang senisele tegevusele, aga suuri muudatusi järgnevalt teha ei planeeritud, vaid jätkati sama rada.

3.2. Erialakeskuste loomine

4. mai noorsoo-organisatsioonide suurkoosolekul otsustati luua üleriigilised erialajuhtivad keskused, mis kujuneksid vastava tegevuse juhtivaks ja koordineerivaks keskuseks, suunaks oma eriala kõigis noorsoo-organisatsioonides ja juhiks ühisüritusi.

Juhtivaks erialakeskuseks oli juba kujunenud Eesti Spordi Keskliidu Noored¹³³ (SKN), mis asutati 1. juunil 1936. aastal Eesti Spordi Keskliidu juurde. SKN asus juba 1937. aastal koondama Eesti sportivaid noori. SKN eesmärgiks oli spordi propageerimine noorte seas ning noorte spordiliikumise ühtlustamine. SKN korraldas aktiivselt juba 1936. aastast erinevaid noorte üritusi, millest võtsid osa ka noorsoo-organisatsioonid. Edukalt viis läbi SKN üleriigilisi Eesti Mänge ja noortejuhtide kursusi. SKN lõi 1938. aastal oma

¹³⁰ ERA 1108.7.229, l 244–245.

¹³¹ Samas, l [nummerdamata]–246.

¹³² Samas, l 248.

¹³³ Hiljem Noorte Spordiliit.

spordimärgi, mille propageerimiseks korraldati eraldi nädal 1938. aasta mais. SKN-l oli loosung: *Spordimärk kaunistagu spordimehelikkuse embleemina iga poisi rinda*¹³⁴. Spordimärgi saamiseks korraldas SKN igal aastal maakondade vahelisi võistlusi.¹³⁵

Erialakeskuse loomisega tegeles aktiivselt Eesti Punane Rist, mille osakonnana Eesti Noorte Punane Rist (ENPR) töötas välja põhimäärused, mille kinnitas haridusminister 21. veebruaril 1938. aastal. ENPR eesmärkideks oli korraldada tervishoiu ja esmaabi kursusi, loenguid, võistlusi, näitusi, ekskursioone ning anda välja ajakirju ja kirjandust. 1938. aasta sügisel andis Eesti Noorte Punane Rist välja trükitud juhendi *Tervishoiu- ja esmaabiõpingud koolis ja noorteorganisatsioonis*, mis andis näpunäiteid kursuste korraldamiseks ning sisaldas ka kursuste kava.¹³⁶

Eesti Apostliku Õigeusu kiriku Noorsootöökeskus loodi 14. aprillil 1939. aastal, kui peeti esimene ülemaaline kirikliku noorsootöö tegelaste koosolek. Keskuse eesmärgiks oli ühtlustada ning arendada kirikus toimuvat noorsootööd. 1939. aasta juunis kanti Noorsootöökeskus ka NO noorsoo-organisatsioonide registrisse. 1939/1940. tegevusaastal moodustati 14 koguduse juures noorteringid ning kolmes praostkonnas (Harju, Saare ja Pärnu) valiti eraldi ametisse noorsootööpreestrid, kelle ülesandeks oli juhtida ja korraldada kohalikku noorsootööd.¹³⁷ Vähem on teada Seitsmenda päeva advendi-usuühingute Eesti Liidu tegevusest, mille eesmärgiks oli oma usus kasvatamine.¹³⁸

Kirikliku eriala juhtivkeskuseks oli ka EELK Noorsootöökeskus, mille ülesannete hulka kuulus: kirikliku noorsootöö üldine juhtimine ja organiseerimine, selgitustöö tegemine, juhtide värbamine ja ettevalmistamine ning eriala ajakirjade ja raamatute väljaandmine. Samuti korraldas EELK Noorsootöökeskus piiblilaagreid, noortepäevi, ülemaalise lastetöö kursused. Mais 1940. aastal korraldas EELK Noorsootöökeskus esimese

¹³⁴ SKN asub koondama Eesti sportivat noorsugu ühiseks ürituseks, 1937. // ERA 1108.7.231, l 38.

¹³⁵ SKN asub koondama Eesti sportivat noorsugu ühiseks ürituseks, 1937. // ERA 1108.7.231, l 38–39; Eesti Spordi Keskliidu noortepäevi kiri NO-le, 05.05.1938. // ERA 1108.7.231, l 77; Eesti Spordi Keskliidu kiri haridusministrile, 02.06.1938. // ERA 1108.7.231, l 81; Noorte Spordiliidu üleskutse kõigile Eesti noortele, 1940. // ERA 1108.7.231, l 114–117.

¹³⁶ Eesti Noorte Punase Risti põhimäärused, [dateerimata] // ERA 1108.7.232, l 9; Tervishoiu- ja esmaabiõpingud koolis ja noorteorganisatsioonid, 1938. // ERA 1108.7.232, l 18–19.

¹³⁷ Eesti Apostliku Õigeusu kiriku Noorsootöö keskuse 1939/1940. aastaaruanne. [dateerimata] // ERA 1108.7.233, l 13.

¹³⁸ Seitsmenda päeva advendi-usuühingu põhikiri, 1939. // ERA 1108.7.237, l 10–11.

kirikuõpetajate kursuse, et valmistada ette kirikuõpetajaid noorsoo organiseerimiseks ja noorsootöö juhtimiseks kogudustes.¹³⁹

Eesti Noorsoo Karskusliit (ENK) tegutses energiliselt – korraldades üleriigilisi karskusnädalaid, suvepäevi, võistlusi ning andes välja oma ajakirja *Kevadik*. ENK oli ka eriala juhtivkeskus, mille põhimäärus kinnitati 13. märtsil 1939. aastal haridusministri poolt. 1939. aasta septembris tegi ENK üleskutse noorsoo-organisatsioonidele, et viimased astuksid ENK-u liikmeorganisatsiooniks.¹⁴⁰

Vähem koostööd NO-ga tegi Eesti Tuletõrjekorpus. NO palus 19. novembril 1938. aastal saada sellel ühingul oma põhikiri, aga tuletõrjekorpus vastas alles 1940. aasta mais, et neil ei olnud väljakujunenud seisukohta noorliikmete organiseerimisest ja kasvatamisest.¹⁴¹ Samuti ka Eesti Kodutööstuse Edendamise Kesksele, mis koostas 1937. aastal õppekavad kodutööstuseringidele, kus määratleti, milline pidi olema õppeklassi sisustus, milliste tööriistadega noored pidid töötama, milliseid käsitööülesandeid pidid täitma ja mida valmistama.¹⁴²

Erialakeskuste loomisel ootas NO initsiatiivi eelkõige keskustelt endilt ning seetõttu ongi erinev, kas ja kui palju keegi millegagi tegeles. SKN ja EKN tegutsesid vägagi aktiivselt, samas Eesti Tuletõrjekorpus ei olnud väga innukas.

3.3. Noorsoo osakonna katsed ühendada skautlikke noorsoo-organisatsioone

1937. aastal pidas NO läbirääkimisi Noorte Kotkaste ja skautidega, et nad valiksid endale ühise peavanema ning seeläbi suureneks nende kahe organisatsiooni omavaheline koostöö. Noored Kotkad pakkusid idee, et moodustatakse Noorte Kotkaste ja Eesti Skautide Maleva Liit, millel oleks ühine peavanem, kuid organisatsioon ei kuuluks KL alluvusse.

¹³⁹ EELK Noorsootöö keskuse kiri nr 4234 NO-le, 13.05.1939. // ERA 1108.7.235, l 28; EELK Noorsootöö keskuse kiri NO-le, 12.04.1940. // ERA 1108.7.235, l 32; EELK Noorsootöö keskuse 1939/1940. aasta tegevuse ülevaade, [dateerimata] // ERA 1108.7.235, l 39.

¹⁴⁰ NO kiri nr 617 Eesti Karskusliidule, 14.03.1939. // ERA 1108.7.230, l 42; Eesti Noorsoo Karskusliidu tegevus 1938. aastal, [dateerimata] // ERA 1108.7.230, l 96 –97; Eesti Noorsoo Karskusliidu tegevusaruanne 01.01.1939–31.04.1940. aasta, 10.04.1940. // ERA 1108.7.230, l 110 –111; ENK-u ringkiri, Edasi – organiseerides ja tööd süvendades! 09.09.1939. // ERA 1108.7.230, l 101.

¹⁴¹ NO kiri Tuletõrje korpuse pealikule, 19.11.1938. // ERA 1108.7.236, l 1; Eesti Tuletõrje korpuse kiri NO-le, 23.05.1940. // ERA 1108.7.236, l 3.

¹⁴² NO kiri Eesti Kodutööstuse Edendamise Kesksele, 13.01.1938. // ERA 1108.7.234, [nummerdamata]; Õppekavad kodutööstusringidele mees- ja segakäsitööde ala, [dateerimata] // ERA 1108.7.234, [nummerdamata]; Õppekavad kodutööstusringidele tikandite ja õmblemise alal, [dateerimata] // ERA 1108.7.234, [nummerdamata].

Sellise liidu loomist aga ei pooldanud kindralleitnant Johan Laidoner. Tulemusteta jäänud läbirääkimistele järgnes otsus muuta *Noorsoo organiseerimise seadust* nii, et edaspidi oleks võimalik noorte organisatsioonide, kui need ei liitu omavahelisel kokkuleppel, ühendada sunduslikult.¹⁴³

3.3.1. Noorsoo organiseerimise seaduse muutmise seadus

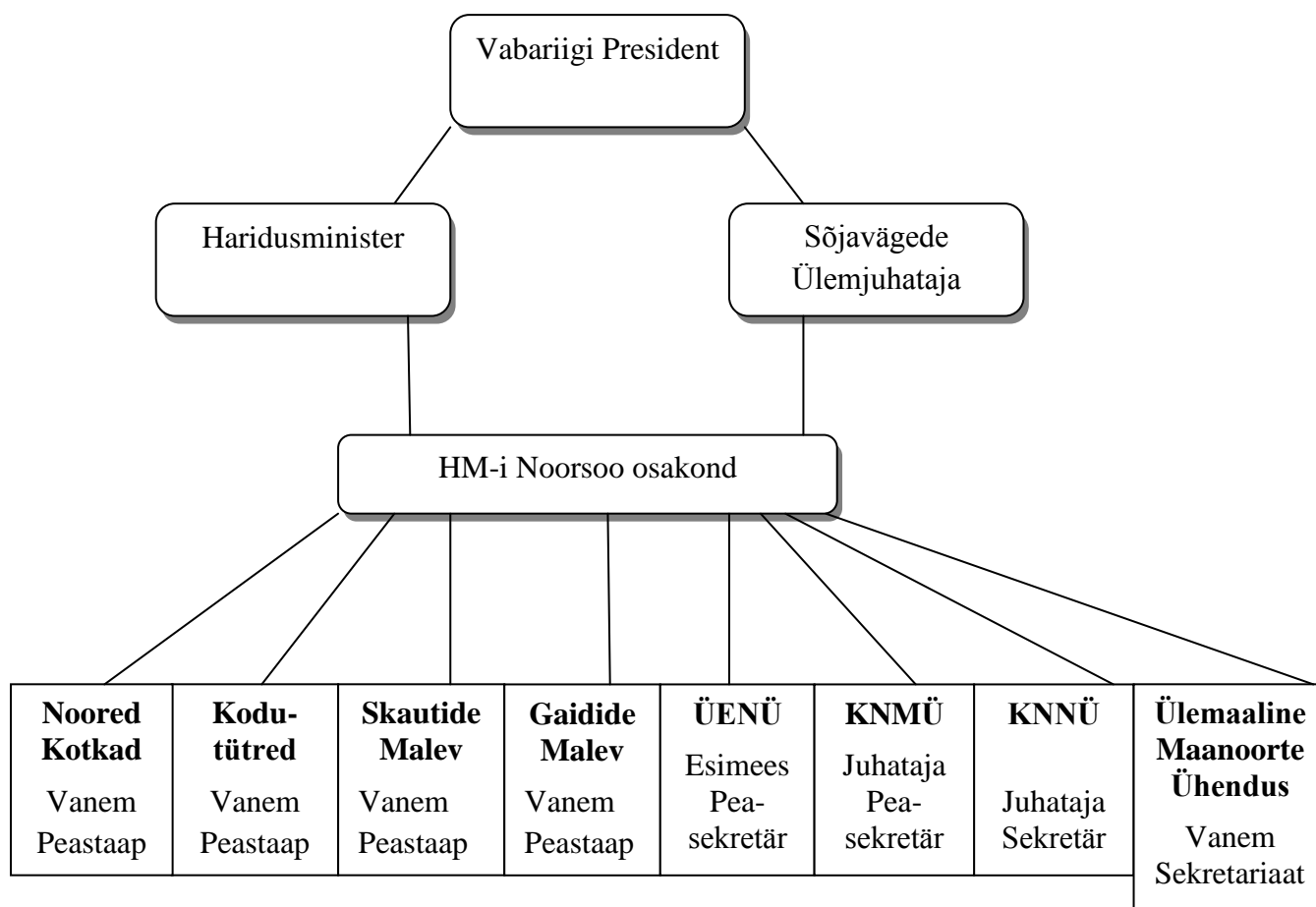
23. märtsil 1938. aastal anti riigihoidja dekreediga välja *Noorsoo organiseerimise seaduse muutmise seadus*¹⁴⁴, mis aga ei toonud kaasa kuigi palju uuendusi. Seaduse muudatusega alandati noorte vanusepiir 20-lt 18-aastani ehk nüüd pidid end HM-is registreerima need organisatsioonid, kelle liikmeteks olid alla 18-aastased noored. Kõigi noorsoo-organisatsioonide patrooniks sai seoses uue põhiseaduse jõustumisega Vabariigi president ning nende peavanemaks sõjavägede ülemjuhataja. Seejuures ühine kõrgem juht, Vabariigi president ei korraldanud otseselt organisatsioonide tegevust, vaid suunas noorsoo organiseerimist ja noorsoo-organisatsioonide tegevust haridusministri kaudu. Haridusminister võis presidendi kinnitamisel moodustada noorteorganisatsioone, nende liitude koondisi ja viimaste juhtivasutusi ning määrata nende tegevuse põhimõtted ja alused. Vähenes noort juhataja roll, kellest sai peavanema asemel nüüd peavanema abi.¹⁴⁵

¹⁴³ Ülevaade meie skautlikkudest organisatsioonidest, 04.10.1938. // ERA 1108.7.219, 1 26.

¹⁴⁴ *Noorsoo organiseerimise seaduse muutmise seadus*, 01.04.1938. // RT 1938, 33, 262.

¹⁴⁵ RT 1938, 33, 262; *Riigihoidja juhend nr 1 noorsoo organiseerimise ala*, 31.03.1938. // ERA 1108.7.25, 1 57–60.

Seaduse muudatuste illustreerimiseks koostati NO-s ka juhtumisskeem.

Joonis 1. Noorsoo-organisatsioonide juhtumisskeem. Allikas: ERA 1108.7.24, 1 196.

Koos Noorsoo organiseerimise seaduse muutmise seadusega jõustus ka Riigihoidja juhend nr 1 noorsoo organiseerimise alal¹⁴⁶. Juhend fikseeris peavanema ülesanded: otsustamine üleriigilise tähtsusega esinemiste ning laagrite, suurlaagrite ja teiste sellelaadsete ürituste korraldamise üle; noorsoo-organisatsioonide vanemate või teiste juhtide ametisse nimetamine ja vabastamine; noortejuhtide (nt noortemagister, skautmaster jms) kutse tõendamine; organisatsioonide sümboolika ja vormiriietuse kinnitamine. Põhjendamaks peavanema kohustuste panekut sõjavägede ülemjuhatajale, öeldi seletuskirjas: *noorte ärkav isamaaarmastuse tunne selgelt keskenduks riiklikule seisukohale ja riigikaitse mõttele sellega, et noored juba organisatsioonides oleksid oma kohustuste ja ülesannete täitmisel kutsutud alluma Sõjavägede Ülemjuhatajale. Sellega*

¹⁴⁶ ERA 1108.7.25, 1 57–58.

*edaspidine tegelikkude riigikaitseliste ülesannete juurde asumine ei tunduks neile minigi murranguna*¹⁴⁷.

Veel lisandus klausel, et noorsoo-organisatsioonid ei tohi olla poliitiliselt aktiivsed ning selle ärahoidmiseks ongi tähtis, et nende organisatsioonide otsesed juhid oleksid valitavad riiki juhtivate isikute poolt.¹⁴⁸

Juhend sätestas, et üleriigiliste noorsoo-organisatsioonide ja kõigi väljaspool kooli töötavate noorteorganisatsioonide kasvatuspõhimõtted, tegevussuunad, tegevuskavad ning ühis- ja koostöö moodused määratakse loodavas HM-i NO nõukogus, kuhu kuuluvad esimehena noort juhataja või tema asendaja, osakonna nõunikud ja pariteedi alusel asjaosaliste organisatsioonide esindajad.¹⁴⁹ NO nõukogu tegevuse kohta täpsemad andmed puuduvad. NO saatis Eesti Noorsoo Karskusliidule kirja, et Nõukokku kuulusid kaheksa üleriigilise noorsoo-organisatsiooni esindajad ja Eesti Noorsoo Karskusliit saab kutse nõukokku tulemiseks, siis kui päevakorras on mõni teda puudutav teema.¹⁵⁰ Võimalik, et see nõukogu asus välja töötama skautlike noorsoo-organisatsioonide ühendamise kava, mis pidi määratlema, millistel tingimustel ja kuidas ühendamine toimub.

Samuti fikseeris juhend esimese sammu skautlike organisatsioonide ühendamises. Nimelt määratleti, et Noorte Kotkaste organisatsioon, Eesti Skautide Malev, Kodutütarde organisatsioon ja Eesti Gaidide Malev olid oma ülesehituselt ja korralduslikult sarnased ning nende tegevus põhines ühistele seadustele ja töotustele. Juhendi kohaselt moodustasid mainitud organisatsioonid välismaisel suhtlemisel ühise organisatsiooni. Poiste koondiseks oli *Boy Scouts* ning tüdrukutel *Girl Scouts*, mõlemat koondist esindas peavanem või tema nimetatud esindajad. See uuendus viidi sisse selleks, et mõlemad skautlikud organisatsioonid kuuluksid ühtse organisatsioonina Skautide Rahvusvahelise Büroo liikmeskonda, varem oli liikmeks olnud vaid Eesti Skautide Malev. Välismaiste organisatsioonidega suhtles skautlike organisatsioonide ja peavanema nimel NO, mis

¹⁴⁷ Seletuskiri *Noorsoo organiseerimise seaduse muutmise seaduse* eelnõu juurde, [dateerimata] // ERA 1108.7.24, I 198.

¹⁴⁸ ERA 1108.7.158, I 3; ERA 1108.7.25, I 57–58.

¹⁴⁹ RT 1938, 33, 262.

¹⁵⁰ NO kiri Eesti Noorsoo Karskusliidule, 24.03.1939. // ERA 1108.7.230, I 66.

tähendas, et kui varem teavitasid organisatsioonid välislähetustest NO-d, siis nüüd käis suhtlus NO vahendusel.¹⁵¹

3.3.2. Eesti Noorte kava ja põhikirja koostamine

Vaatamata kõigile ettevalmistustele ning väljaantud seadustele sai 1938. aasta keskpaigaks üha selgemaks, et noorsoo-organisatsioonide ühinemist ei toimunud üldse või vähemalt mitte nii kiiresti, nagu HM-is oodati. Nüüd hakkas NO ette valmistama noorsoo-organisatsioonide ühendamise kava. 1938. aasta septembris saatis NO KL-u ülemale, Noorte Kotkaste organisatsiooni vanemale ja Noorte Kotkaste peastaabi ülemale, Eesti skaudisõprade seltside liidu esimehele, Eesti skautide maleva vanemale ja Eesti skautide maleva peastaabi ülemale kutse osalemiseks 30. septembril HM-s toimuvale koosolekule. Koosolekul pidi arutatama ühtse skautliku noorteorganisatsiooni loomist: kas korraldada seda ühinemise või ühendamise teel, milline oleks loodava organisatsiooni struktuur, kuidas uut organisatsiooni nimetada, millist vormi peaksid organisatsiooni liikmed tulevikus kandma jne.¹⁵²

Koosolek lükkus edasi ning toimus alles 4. oktoobril 1938. aastal. Sellel osalesid A. Jaakson, J. Vellerind, KL-u ülem kindralmajor Johannes Orasmaa, KL-u peastaabi ülem kolonel Jaan Maide, Eesti skautide peavanem Nikolai Kann, Eesti skautide maleva peastaabi ülem Arnold Gering, Eesti skaudisõprade liidu esimees Eugen Maddisoo. Koosolekul anti ülevaade senisest tegevusest noorsoo-organisatsioonide ühendamisel ning pandi paika järgmised põhimõtted:¹⁵³

- noorsoo kasvatamine koolis ja organisatsioonides peab toimuma süsteemselt ning selles peavad domineerima riiklikud ja rahvuslikud sihid ja huvid, mitte aga mõne organisatsiooni või koguni isikute huvid;
- ükski olemasolev skautlik organisatsioon pole hetkeolukorras võimeline kujunema tulevikus üldiseks noorteorganisatsiooniks;

¹⁵¹ RT 1938, 33, 262; ERA 1108.7.158, I 2–3; NO kiri Välisministeeriumi Poliitilise osakonna direktorile, 07.05.1938. // ERA 1108.7.225, I 2–4; NO kiri Välisministeeriumi Poliitilise osakonna direktorile, 20.06.1938. // ERA 1108.7.225, I 26–27.

¹⁵² NO kiri nr 616 skautlikkudele noorsoo-organisatsioonidele, 22.10.1938. // ERA 1108.7.219, I 20.

¹⁵³ Ülevaade meie skautlikkudest organisatsioonidest, 04.10.1938. // ERA 1108.7.219, I 23.

- riiklikud ja muud toetused on tõhusamad, kui need lähevad ühisorganisatsioonile; senine toetus kahele võistlevale organisatsioonile vaid suurendab nende omavahelisi hõõrumisi;
- noortejuhtide ettevalmistamiseks on vaja luua ühine keskus, mis aga kahe organisatsiooni olemasolul pole võimalik.

Kuigi oktoobris 1938 oli võimalik seaduslikul alusel noorsoo-organisatsioone ühendada, pidas HM siiski paremaks, et ühinemine toimuks organisatsioonide endi kokkuleppel. Haridusminister lisas aga, et kui ühinemisest asja ei saa, siis tuleb viia läbi ühendamine. Järgnevalt on välja toodud 4. oktoobri koosolekul osalenud osapoolte seisukohad.

Madissoo esindas skaute, kes soovisid ühinemist ning uue organisatsiooni rajamist vastavalt skautlikele ja nende rahvuslikele põhimõtetele. Kann arvas, et võib-olla oleks parim lahendus, luua täiesti uus, varasemast erinev organisatsioon, aga ei täpsustanud, milline. Orasmaa nentis, et noorsoo-organisatsioonide ühinemise küsimus on olnud juba pikka aega arutlusel, ja pooldas samuti ühinemist, aga kui see ei teostu, siis tuleks ühendada skaudid Noorte Kotkastega, sest *viimastel olla paremad ruumid ja eestipärane nimi*¹⁵⁴. Maddisoo jällegi leidis, et parim oleks kiire ühinemine, samas oli ta rahul ka hetkeolukorraga. Maide sõnas, et noorsoo-organisatsioon tuleks luua Noorte Kotkaste põhimääruste järgi, mida siis vastavalt vajadusele korrigeeritakse.¹⁵⁵

Väitlusi tekitasid ka uue organisatsiooni alluvus- ja juhtimisküsimused. J. Maide ei soovinud, et organisatsioon alluks HM-ile, vaid soovitas nimetada ametisse organisatsiooni juhi, kelle juures tegutseks nõukogu; seejuures peaks nõukogusse kuuluma 15 Noorte Kotkaste esindajat. Gering eelistas allumist HM-ile, kes seeläbi annaks juhtnõore. Kann kritiseeris Noorte Kotkaste kuulumist KL-u juhtimise alla, kuna nad ei olevat siis oma tegevuses iseseisvad. Maide kommenteeris, et KL-u alla kuulumine on positiivne – selle kasuks räägib varasem kogemus. Samas lisas ta, et võimalik oleks kuuluda ka mõne ministeeriumi juurde. Orasmaa leidis, et KL-u alluvusse kuulumine oleks vajalik ja soovis lõpetuseks, et HM toetaks uut organisatsiooni 200 000 krooniga.¹⁵⁶ Ei ole selge, kas ta pidas silmas ühekordset või perioodilist toetust.

¹⁵⁴ 4. oktoobri NO koosoleku protokoll, 04.10.1938. // ERA 1108.7.219, l 24.

¹⁵⁵ Samas.

¹⁵⁶ Samas, l 24–26.

Veel pakkus diskussiooni uue organisatsiooni nime- ja vormiküsimus. Maddisoo arvas, et kui ei leita sobivamat tõlget eesti keelde, siis peaks uus organisatsioon säilitama skaudi nime. Hiljem lisas ta, et võiks olla ka ühine üldnimi, kus mõlemad osapooled säilitavad oma organisatsioonide nimetused. Vormina soovitas ta kasutada rahvusvahelist skaudivormi. Maddisoo seisukohtadega nõustus ka Gering. Veel avaldas arvamust Kann, öeldes, et nimi ei tohiks olla sarnane skautide omaga *ja uuest nimest ei tee tüli*¹⁵⁷. Orasmaa eelistas leida täiesti uue nime, et ei tekiks näaklemist ja arvas, et uue nime ja vormi peaks leidma HM.¹⁵⁸

Arutelu võttis kokku J. Maide, sedastades, et üldiselt on kolm võimalust:¹⁵⁹

- 1) aluseks võetakse Noorte Kotkaste organisatsioon ning teised ühinevad sellega;
- 2) aluseks saab skautide organisatsioon ja teised lõpetavad eksisteerimise;
- 3) HM töötab välja täiesti uue põhimääruse.

Viimast võimalust ei pooldanud KL. Kann pakkus välja ka neljanda variandi – uue põhimääruse töötavad välja mõlema organisatsiooni esindajad ühiselt. Seda ideed pooldas ka haridusminister Jaakson, kes resümeeris: *ühine baas on leitud. Mõlemad* [skautlikud organisatsioonid] *uue* [organisatsiooni] *loomise poolt*¹⁶⁰. Uue põhimääruse koostamiseks saatsid mõlemad skautlikud organisatsioonid oma esindaja HM-i juurde.¹⁶¹

Koosolekul kõlanud avaldused väljendasid noorsoo-organisatsioonide ametlikke seisukohti, mida mitmeid kordi kinnitati kirjadega NO-le. Skautide jaoks olid olulised ühinemise vabatahtlikkus, skautlike põhimõtete säilimine ning uue organisatsiooni sõltumatus teistest organisatsioonidest. Vastupidisel seisukohal oli KL, kelle jaoks oli tähtis, et tulevane ühendorganisatsioon kuuluks tema, mitte HM-i, alluvusse. KL-u juhtkond deklareeris, et uue ühisorganisatsiooni aluseks peaks olema Noorte Kotkaste organisatsioon, ning lisas resoluutselt, et sellest nõudmisest ei taganeta. Lisati ka, et ideaalis nähtaks organisatsioonide vabatahtlikku ühinemist, aga kui seda ei saavutata, siis tuleb läbi viia sundühendamine. Samuti oldi seisukohal, et kuna Noorte Kotkaste organisatsioon on *teistest suurem ja parem*, siis peaks ühendorganisatsiooni aluseks

¹⁵⁷ ERA 1108.7.219, l 24.

¹⁵⁸ Samas, l 24–25.

¹⁵⁹ Samas, l 25p.

¹⁶⁰ Samas, l 26.

¹⁶¹ Samas, l 25–26.

olema Noorte Kotkaste organisatsioon, mis säilitaks oma nime, kuna see on ilus, kõlav ja eestipärane. Samuti sooviti edaspidi kasutada Noorte Kotkaste vormirõivastust; skaudid soovisid eelistasid rahvusvahelist skaudivormi.¹⁶²

NO asus peale 4. oktoobri koosolekut koostama skautlike organisatsioonide liidu põhikirja ja kava, mille aluseks võeti Noorte Kotkaste organisatsiooni struktuur ja põhikiri. Skautlike organisatsioonide ühendamise pidi toimuma *Riigihoidja juhend nr. 2 noorsoo organiseerimise alal*¹⁶³ alusel ning koostati uue organisatsiooni *Eesti Noored* põhikirja kava¹⁶⁴.

24. oktoobril 1938 toimus HM-is järjekordne nõupidamine, kuhu paluti lisaks HM-i töötajatele ka skautide ja Noorte Kotkaste 1–2 esindajat. Paraku pole koosoleku protokoll säilinud, mistõttu on teada vaid, et tõenäoliselt arutati *Vabariigi presidendi juhendi noorsoo organiseerimise alal nr. 2* koostamist. Sellele pidi põhinema loodav ühine noorsoo-organisatsioon, mis sai nimeks *Eesti Noored*.¹⁶⁵

Novembris 1938 jõuti noorsoo-organisatsioonide ühendamise koostatud kavaga nii kaugele, et noort juhataja J. Vellerind tutvustas seda avalikkusele, andes 14. novembril ajakirjanikele pressikonverentsi. Kava kohaselt pidid ühinema järgnevad noorte organisatsioonid: Noored Kotkad ja Kodutütred ühelt poolt ning skaudid ja gaidid teiselt poolt – ühiseks iseseisvaks skautlikuks noorsoo-organisatsiooniks *Eesti Noored*, mis kuulus KL-u juurde. Siiski ei allunud uue organisatsiooni juhtimine ja majandamine KL-le, mida olid vastustanud skautlikud organisatsioonid.¹⁶⁶

HM leidis noorsoo-organisatsioonide ühendamise kavale toetust teistelt riiklikelt organisatsioonidelt, näiteks Sotsiaalministeeriumilt, mille minister pidas kõne Tallinna

¹⁶² Skaudisõprade liidu juhatuse seisukohad NO kirjale 22.01.1938, [dateerimata] // ERA 1108.7.219, 1 27; KL-u ülema, Noorte Kotkaste organisatsiooni vanema ja KL-u peastaabi Noorteosakonna pealiku seisukohad vastuseks NO kirjale, 22.01.1938 nr 616, [dateerimata] // ERA 1108.7.219, 1 28–30; Skaudisõprade liidu juhatuse ja peastaabi seisukohad NO kirjale 22.01.1938 nr 616, 07.10.1938. // ERA 1108.7.219, 1 30; KL-u ülema kiri noort juhatajale, 06.10.1938. // ERA 1108.7.219, 1 31–32; J. Tedersoo kiri NO-le, 02.01.1939. // ERA 1108.7.226, 1 23; Eesti Gaidide Maleva peastaabi kirik NO-le, 16.01.1939. // ERA 1108.7.226, 1 28; Kodutütarde vanema S. Pruudeni kiri NO-le, 16.01.1939. // ERA 1108.7.226, 1 29; L. Juske, S. Elkeni, S. Pruudeni, L. Pedaste, J. Tedersoo, K. Lippingi, H. Michelsoni, A. Peikeli kiri NO-le, 31.12.1938. // ERA 1108.7.226, 1 30–31; KL-u ülema kiri haridusministrile, 20.01.1940. // ERA 1108.7.226, 1 43; KL-u ülema kiri haridusministrile, 24.03.1939. // ERA 1108.7.226, 1 44–47.

¹⁶³ *Riigihoidja juhend nr. 2 noorsoo organiseerimise alal*. Kava, 10.1938. // ERA 1108.7.219, 1 49–50.

¹⁶⁴ Sihtühingu *Eesti Noored* põhikiri. Kava, [dateerimata] // ERA 1108.7.219, 1 51–57.

¹⁶⁵ NO kirik nr 69 Noorte Kotkaste peastaabile ja Eesti Skautide Maleva peastaabile, 28.10.1938. // ERA 1108.7.219, 1 33.

¹⁶⁶ Ärakiri. NO kiri ... toimetusele, 12.11.1938. // ERA 1108.7.219, 1 60;

skautide ja gaidide malev korraldatud traditsioonilisel emadepäeva aktusel Estonia kontserdisaalis. Oskar Kask rõhutas: *Mina arvan, et skaudid ei lähe tulevikule kunagi vastu nukralt. See, mis haridusministeeriumis on teoksil, pole mingisugune sundliitmine, vaid tahetakse ühendada sõbralikule koostööle kõiki Eesti noori. Ma ei kahtle, et teie, skaudid ja gaidid, ulatate käed noorkotkastele ja kodutütardele. Meie oleme väike rahvas ja ei saa lubada säärast olukorda, kus ühe organisatsiooni liikmed peavad end suuremaks isamaalisteks kui teised. Kui nüüd ühendate skautlikud noorte organisatsioonid, siis pole mõeldav, et skaudid ja gaidid, kes on nii aktiivsed ja julged, uues organisatsioonis jäävad tahaplaanile.*¹⁶⁷ Riiklikul tasandil oli oluline toonitada, et see pole ühendamine, vaid siiski ühinemine.

HM-is arvati jätkuvalt, et ühisorganisatsiooni moodustamine peaks toimuma vabatahtliku ühinemise teel, kuid tegelik olukord oli problemaatilisem ning J. Vellerind iseloomustas situatsiooni järgnevalt: *seni peamiselt noorkotkaste ja skautide ühinemise peetud koosolekutel ja sõnavõttudel figureerisid ikkagi ja alati vaid kaks vastasseisukohta – kas teie või meie, ja allajääja oleks pidanud kaduma*¹⁶⁸. Veel nentis ta, et kahe skautliku organisatsiooni suhted on nii keerulised, et nende omavaheline koostöö oli kujunenud võimatuks ning väljatöötatud *Eesti Noored* kava oli kompromisslahendus.¹⁶⁹

Uue organisatsiooni nimi viitas Eesti noorte ühtsusele, samuti oli see kooskõlas *Noorsoo organiseerimise seadusega*. Põhikirja kavand sätestas, et ühisorganisatsiooni kuulusid kõik skautlikud noorteorganisatsioonid, kelle liikmeteks on 8–18-aastased noored. Selline vanus ja skautlik kasvatusüsteem, leiti olevat noorte põhiorganisatsiooni jaoks kõige sobivam. Samuti määras põhikiri uue organisatsiooni vormiriietuse, erimärgid ja moto, mida võisid kasutada vaid *Eesti Noorte* liikmed.¹⁷⁰

Juhendi kava nägi ette skautlike noorsoo-organisatsioonide ühendamist ühiseks organisatsiooniks *Eesti Noored*, mis jagunes omakorda kaheks organisatsiooniks: poistele

¹⁶⁷ *Kõik Eesti noored koostööle.* // Uus Eesti 12.12.1938

¹⁶⁸ NO kiri KL-u ülemale, Naiskodukaitse esinaisele, Eesti Skaudisõprade Seltside Liidu juhatusele, Noorte Kotkaste peastaabile Kodutütarde keskjuhatusesele, Eesti Skautide Maleva peastaabile ja Eesti Gaidide Maleva peastaabile, 12.11.1938. // ERA 1108.7.219, 1 71.

¹⁶⁹ Samas, 1 71–72.

¹⁷⁰ ERA 1108.7.219, 1 53–54.

Noored Kotkad ja tüdrukutele Kodutütred. Mõlemal organisatsioonil oleksid oma peastaabid, mis juhiksid üleriigilisi tegevusi ning korraldaksid üritusi.¹⁷¹

Seejuures jagunes kogu *Eesti Noorte* juhtimine kaheks:¹⁷²

- 1) keskkohaks, mille moodustas keskkogu, keskjuhatuse, peastaabid ja revisjoni-komisjon;
- 2) ringkondadeks, kuhu kuulusid ringkogujuhatuse, malevate staabid ja revisjoni-komisjon.

Vastavalt põhikirjale oleks *Eesti Noorte* peavanemaks noorsoo-organisatsioonide peavanem ehk siis sõjavägede ülemjuhataja. Keskkogu oleks *Eesti Noorte* üle-Eestiline korraldav organ, mille koosseisu kuulusid: KL-u ülem, KL-u peastaabi ülem ja kaks KL-u malevapealikku, Naiskodukaitse esinaine ja üks Naiskodukaitse ringkonna esinaine, Eesti Noorte Sõprade Seltside Liidu esimees ja kaks liidu juhatuse poolt valitud esindajat, Kodumajanduskoja esindaja, NO esindaja, Noorte Kotkaste vanem, Kodutütarde vanem, kaks Noorte Kotkaste malevavanemat ja kaks Kodutütarde malevavanemat. Keskkogu sai endale „kaitseliitliku näo“, sest sinna kuulus KL-u, Naiskodukaitse, Noorte Kotkaste ja Kodutütarde esindajaid oli kokku 17. Vajadusel võis keskkogu oma koosseisu täiendada teiste asutuste või organisatsioonide esindajatega (peavanema kinnitamisel). Keskkogu liikmete volitused kestnuks kaks aastat. Keskkogu koosolekud kutsuks kokku esimees või tema puudumisel esimehe asetäitja. Keskkogu koosolekud oleksid otsustusvõimelised, kui koos on vähemalt pooled liikmetest. Keskkogu ülesanded oleksid järgmised: organisatsiooni ja ringkondade majandusliku tegevuskava, eelarve ja aruande läbivaatamine ja kinnitamine; poiste ja tütarlaste eriorganisatsioonide põhimääruste vastuvõtmine; vormiriietuse muutmise ja ühtlustamise küsimus.¹⁷³

Eesti Noorte täidesaatevaks organiks pidanuks olema kuueliikmeline keskjuhatuse, kuhu kuulusid: kaks keskkogu poolt valitud liiget ning Noorte Kotkaste ja Kodutütarde vanemad ja peastaabi ülemad. Keskjuhatuse ülesanneteks oleks: organisatsiooni tegevuse

¹⁷¹ ERA 1108.7.219, I 53, 55.

¹⁷² Samas, I 52–53.

¹⁷³ Samas, I 52–54.

juhtimine, selle majandamine, töötajate palkamine, lepingute sõlmimine ja keskkogu otsuste täitmine.¹⁷⁴

Ringkonnakogud oleksid vastava maakonna või linna Noorte Kotkaste ja Kodutütarde malevate ühine korraldav ja toetav organ, kuhu kuuluksid KL-u maleva pealik ja üks esindaja, Naiskodukaitse ringkonna esinaine ja üks esindaja, Eesti Noorte Sõprade Seltside Liitu kuuluvate seltside neli esindajat, üks esindaja maakonna koolivalitsusest, üks õpetajaskonna esindaja ja lisaks kohaliku Noorte Kotkaste ja Kodutütarde malevate vanemad ja kummagi maleva kaks juhtkonna esindajat) ning kohalike koolide inspektorid. Ringkonnakogu täidesaatvaks organiks oleks ringkonna juhatus. Ringkonnakogu ja selle juhatuse ülesanneteks oleks kohalike malevate igapäevase tegevuse juhtimine, sh tegevuskava ja eelarve koostamine ning kinnitamine, samuti vanemate kinnitamine jne. Iga ringkond organiseeriks ühe Noorte Kotkaste ja ühe Kodutütarde maleva. Ringkondades, kus elas ka vähemusrahvuste esindajaid, võidi luua ka vähemusrahvuste noortest koosnevaid maleva allüksusi.¹⁷⁵

Igal maakonnal ning Tallinna, Tartu, Narva, Nõmme ja Pärnu ringkondadel, kokku 16, oleksid juriidilise isiku õigused. Organisatsioonil *Eesti Noored* ja tema ringkondadel oleks õigus asutada koole, raamatukogusid, töökodasid, kauplusi jt sellelaadseid ettevõtteid; korraldada õppusi, tööüritusi, võistlusi, laagreid, ekskursioone, õpiringe, näitusi, kursusi, korjandusi, pidustusi; välja anda ajakirju ja käsiraamatuid. Ülesannete täitmiseks vajalikud summad ja varad saaks organisatsioon omatuludest, HM-i kaudu laekuvatest riiklikest toetussummadest, omavalitsuste, eraasutuste, ettevõtete, organisatsioonide või isikute antavatest toetustest, loodud fondidest, pärandustest jne.¹⁷⁶

Noorte ühine põhiorganisatsioon omas riiklikult seisukohalt suurt tähtsust. Selle töötajad pidanuks seisma riigiteenistuses ja omama pedagoogilist ettevalmistust. *Eesti Noored* pidi olema majanduslikult iseseisev organisatsioon ning omama mitmesuguseid varasid (enamjaolt platsid, ehitused jne). Organisatsioonile nähti ette ka riigi poolne toetus.¹⁷⁷

Kava eelnõu saadeti 12. novembril 1938. aastal asjaosalistele läbivaatamiseks ja paranduste tegemiseks. Organisatsioonid pidid 25. novembriks saatma oma ametliku

¹⁷⁴ ERA 1108.7.219, I 54–55.

¹⁷⁵ Samas, I 52, 55–56.

¹⁷⁶ *Riigihoidja juhend nr. 2 noorsoo organiseerimise alal*. Kava, 01.1939. // ERA 989.1.1942, I 3–4, 11.

¹⁷⁷ ERA 1108.7.219, I 52, 56–57.

seisukoha kavade kohta HM-i. Juba varasematel nõupidamistel olid asjaosalised põhimõtteliselt ühinemise poolt, kuid kompromissi ei oldud leitud ühinemistingimustes.¹⁷⁸

Siiski ei olnud noorsoo-organisatsioonid kavandatava lahendusega nõus – KL, Naiskodukaitse, Noorte Kotkaste peastaap ja Kodutütred olid ühel meelel, et uus kava ei vasta nende ootustele. KL-le ei sobinud tema roll, leides, et tema ülesanded ei olnud üheselt määratletud. Usuti, et mida tihedam on KL ja noorsoo-organisatsioonide koostöö, seda efektiivsemaks see kujuneb. Samuti ei nõustunud väitega, et tugev side KL-ga vähendab noorteorganisatsioonide iseseisvust. Veel arutleti keskjuhatuse ja peastaapide ülesannete üle – kes ja millega peaks tegelema. KL soovis valida ise peastaabi koosseisu ning suurendada oma esindajate arvu ka keskkogus. Lõpetuseks toonitati, et olemasoleva kavaga ei saa rahul olla ning ei soovita olla esindatud vaid üksikute ametnikega. KL pidas paremaks sellisel juhul loodava ühtse organisatsiooni töös üldse mitte osaleda. Koostatud kava kritiseerisid ka skaudid, aga nemad soovisid kasutada nime skaut, ja tahtsid jätta kogu juhtimise HM-ile, mitte KL-le.¹⁷⁹

Novembri viimastel nädalatel arutasid kava ka koolide inspektorid ja noortekomiteed. Nii inspektorid kui enamik komiteedest pidasid ühendamist vajalikuks; Järva- ja Pärnumaa noortekomiteed rõhutasid, et see peab toimuma vabatahtlikkuse alusel ning ei tohi eelistada üht organisatsiooni teisele.¹⁸⁰

Üldiselt jaotusid inspektorite arvamused kahte, kas uus organisatsioon peaks kuuluma KL-i või HM-i alla. Suures joones jäid koolide inspektorid napolisõnaliseks ja nõustasid toimuvate muudatustega. Tartumaa inspektor Aleksander Kurvits kirjutas: *esitatud kava noorte organisatsioonide ümberkorraldamiseks on rajatud alusele, mille vastu ei tohiks tõsta vaidlust ükski riiklikult mõtleja kodanik*¹⁸¹. Siit võib järeldada, et koolide inspektorid pigem noogutasid riigimeelselt kaasa. Siiski võis see olla tingitud sellest, et nad osalesid ka noortekomiteede töös, kus arutati teemat põhjalikumalt.

¹⁷⁸ ERA 1108.7.219, 171.

¹⁷⁹ KL-u ülema kiri HM-i NO direktorile, 30.11.1938. // ERA 1108.7.219, 175–79; Naiskodukaitse seisukohti *Eesti Noored* põhikirja kavandi asjus, 24.11.1938. // ERA 1108.7.219, 180–81; Eesti Skaudisõprade Liidu juhatuse kiri NO-le, 24.11.1938. // ERA 1108.7.219, 182–84; Noorte Kotkaste peastaabi kiri NO-le, 30.11.1938. // ERA 1108.7.219, 185; Kodutütarde vanema kiri NO-le, 25.11.1938. // ERA 1108.7.219, 186–88; Eesti Skautide Maleva peastaabi kiri NO-le, 28.11.1938. // ERA 1108.7.219, 189.

¹⁸⁰ Inspektorite ja noortekomiteede vastused *Eesti Noorte* põhikirja kavandi asjus, [erinevad dateeringud] // ERA 1108.7.219, 193–199.

¹⁸¹ Tartumaa inspektori kiri NO-le, 22.11.1938. // ERA 1108.7.219, 1100.

Noortekomiteed arutasid *Eesti Noorte* kava ja põhikirja üksikasjalikult ning saatsid oma seisukohad NO-sse. Ainult Harjumaa ja Läänemaa noortekomiteed nõustasid põhikirja ettepanekutega ning ei esitanud mingeid muudatusettepanekuid. Siiski leidis ka teistsuguseid arvamusi. Näiteks leidsid Haapsalu ja Tartu linna noortekomiteed, et loodav organisatsioon peaks kuuluma HM-i alla, kuna sealt juhitakse üldist haridustööd. Vastupidisel seisukohal oldi Valga linna ja Petserimaa noortekomiteedes, kus leiti, et erinevalt HM-ist annaks KL vajaliku majandusliku ja ideelise toetuse. Rakvere ja Tallinna linna ning Pärnumaa noortekomiteed leidsid, et nii KL-u kui ka HM-i suhted kui ka ülesanded ei ole piisava selgusega määratletud. Valga, Võrumaa, Viljandimaa ja Tallinna noortekomiteedes leiti veel, et keskkogus peaks olema ka Õpetajate koja esindajaid. Ka Järva noortekomitees rõhutati õpetajate olulist rolli noorte harimises ning arvati, et nad peaksid saama sõna sekka öelda. Veel arutati ametiisikute volituste ajalise kestvuse üle. Näiteks Järva noortekomitee soovitas keskkogu liikmete volituste kestvuseks vähemalt kolm ja peastaabi liikmete volituste kestvuseks viis aastat.¹⁸²

Väga palju poleemikat tekitas nimeküsimus. Üldiselt arvati noortekomiteedes, et nimi *Eesti Noored* oli liiga laialivalguv, vaid Võrumaa noortekomitee oli nimega rahul. Valga noortekomitees jõuti järeldusele, et kuna ühendatakse ikkagi skautlikud organisatsioonid, siis peaks see kajastuma ka uues nimes ning nad pakkusid varianti Eesti Skautlikud Noored. Pärnumaal avaldati toetust Kotka nimetusele. Ülejäänud leidsid, et Noored Kotkad oleks ka sobilik, kui midagi paremat ei leita.¹⁸³

Eelnevate arutelude ja ettepanekute põhjal peeti NO-s 28. detsembril 1938. aastal koosolek, et selgitada toimuvaid muudatusi. Koosolekul osalesid lisaks NO ametnikele ka skautlike organisatsioonide esindajad. J. Vellerind alustas koosolekut täheldades, et see on kokku kutsutud peavanema soovil ning eesmärgiks on välja selgitada, kuidas edasi tegutseda. Kava koostamisel püüdis NO arvestada kõikide skautlike organisatsioonide ettepanekutega ning leida seeläbi parim lahendus. Lisaks seati koosolekul – võib öelda, et veidike ebarealistlikuks – sihiks saavutada mõlema skautliku organisatsioon maksimaalne rahulolu tulemusega.¹⁸⁴

¹⁸² Noortekomiteede vastused Eesti Noorte põhikirja kavandi asjus, [erinevad dateeringud] // ERA 1108.7.219, 1111–199.

¹⁸³ Samas.

¹⁸⁴ NO koosoleku protokoll, 28.12.1938. // ERA 1108.7.226, 134–39.

J. Vellerind selgitas uue organisatsiooni funktsioone. Loodavale organisatsioonile oli antud eelkõige *majanduslik ja põhimõtteid püstitav ülesanne*¹⁸⁵. A. Peikel, Eesti Skautide Malevast, avaldas arvamust, et uus organisatsioonis muudaks skautide seisundi halvemaks. Selle vaidles vastu noort juhataja, et KL-l oli *ainult ideeline osa riigikaitse alal noorte suhtes ning KL ülesanne oli hoida hooldava organisatsiooni tegevus stabiilne*¹⁸⁶. Palju poleemikat tekitas uus juhtimisskeem: peavanem on küll üldjuht, aga selgusetuks jäi, kes saab tegevjuhiks. Sellele järgnes pikk diskussioon noort juhataja ja Eesti Skautide Maleva peastaabi ülema abi H. Michelsoni vahel kuni lõpuks oli viimane veendunud, et skautide arvamusega ei arvestata. J. Vellerind vastas sellele väitele, et skaudid ei tee järeleandmisi, vaid jäävad taganematult Skautide Sõprade Seltside Liidu seisukohtadele. Järgnevalt mindi edasi nimeküsimisega ning valiti poiste eriorganisatsiooni uueks nimeks Teraspoisid.¹⁸⁷

Noort juhataja tutvustas ajakirjanduse kaudu avalikkusele kava ühendada noorte organisatsioonid ühtseks skautlikuks iseseisvaks noorsoo-organisatsiooniks *Eesti Noored*. Kava kohaselt pidi uus noorsoo-organisatsioon moodustuma skautlikel põhialustel ja struktuuril. See plaan leidis palju kõlapinda ning tekitas poleemikat aga samas suhtuti muudatustesse üldiselt positiivselt, va ühe erandiga – väljaanne Põhja Kodu. Ühendamiseks oli kaks moodust – kas luua organisatsioon HM-i või KL-u juurde – ning see küsimus saigi keskseks. Teravaid vaidlusi põhjustas Kaitseliidu liiga tugev ideoloogilise surve, mida pooldati või rünnati. Paraku aga kokkulepet ei saavutatudki ning ajakirjandus kujunes vahendajaks, kus mõlemad pooled said esitada oma argumente ja seisukohti. Üldiselt pöörati tähelepanu uue organisatsiooni struktuurile, juhtimisele, alluvussuhetele, rahastamisele ja eesmärkidele ning neid nenditi pigem kui fakte. Palju kõneainet andis nimeküsimus, mis ehkki pealiskaudsel vaatlusel ei tundu relevantne, sai põhiliseks diskussiooni allikaks ning paraku kompromissi sellel teemal ei saavutatudki.¹⁸⁸

¹⁸⁵ ERA 1108.7.226, I 34p.

¹⁸⁶ Samas, I 35p.

¹⁸⁷ Samas.

¹⁸⁸ Vellerind, J. *Noorte Kotkaste ja Kodutütarde organisatsioonide arenemise suunast*. // Kaitse Kodu! 15.09.1938. *Kutsutakse ellu ühine noorsoo organisatsioon Eesti Noored*. // Päevaleht 15.11.1938; *Noorkotkad ja skaudid üheks pereks*. // Uus Eesti 15.11.1938; *Noorkotkaste ja skautide ühendamise ... Organisatsioonide juhtivate tegelaste vastuseid „Uus Eesti“ ringküsimusele*. // Uus Eesti 16.11.1938; *Tervikliku ja terve noorsoo-organiseerimise suunas*. // Uus Eesti 16.11.1938; *Eesti Noored põhialused kaitseliidule vastuvõtmatud*. // Päevaleht 17.11.1938; *Mida arvatakse skautide-noortekotkaste ühendamises?* // Postimees 19.11.1938; *Skautlikkude noorte ühinemine või ühendamine?* // Põhja Kodu 25.11.1938; Aret, A. *Noorteorganisatsioonide ümberkorraldus ja koolitegelased*. // Õpetajate leht 09.12.1938; *Noortekomitee arutas noorsoo organiseerimise seadust*. // Postimees 26.11.1938; *Kõik noored haridusministeeriumi*

Esialgse kava suhtes jõuti kokkuleppele 1939. aasta jaanuaris. Kava järgi oli organisatsiooni olulisemaks missiooniks noorte kasvatamine ja arendamine nii vaimselt kui ka füüsiliselt väärikateks Eesti kodanikkeks. Samas rõhutas noort juhataja *Eesti Noorte* organisatsiooni kava juures ka vajadust sisendada noortesse riigikaitsealist valmisolekut, leides, et kuna selle ülesandega olid kõige paremini toime tulnud KL ja Naiskodukaitse, siis oli otstarbekas allutada *Eesti Noored* nimetatud kahele organisatsioonile.¹⁸⁹

Reformid sooviti läbi viia küllaltki kiiresti ning juba kaks kuud peale kavandatava *Vabariigi presidendi juhend noorsoo-organiseerimise alal nr 2* ja *Eesti Noorte* põhikirja valmimist soovis NO, et Noorte Kotkaste, Kodutütarde, Tallinna Noorseppade maleva, Eesti Skautide maleva, Eesti Gaidide maleva ja teiste seltside noorteüksused ning noorliikmed kuuluksid üldise noorsoo-organisatsiooni *Eesti Noored* koosseisu. Noorsoo organiseerimise huvides oli Vabariigi presidendil õigus arvata noorsoo-organisatsiooni *Eesti Noored* koosseisu ka teisi olemasolevaid või asutatavaid noorteorganisatsioone, organisatsioonide noorteüksusi ja noorliikmeid. Kõigi nimetatud organisatsioonide varad pidid üle minema *Eesti Noored* omandisse.¹⁹⁰ Tol hetkel loodeti NO-s, et ühendamise ettevalmistamine jõuab lõpule hiljemalt 1. aprilliks 1939 ning *Eesti Noorte* tegevus algab 1. jaanuarist 1940.¹⁹¹

Muudatused nii kiiresti ei teostunud – *Eesti Noored* põhikiri ja noorsoo organiseerimise juhend saadeti õiguskantslerile läbivaatamiseks 28. jaanuaril 1939. aastal. Õiguskantsler tegi korrektiive õiguslikes küsimustes, eelkõige sõnastuses – arvamus saabus tagasi alles 4. mail 1939. aastal. See juhend ei erinenud eelpool tutvustatust kuigi palju. KL esindust Keskkogus kärbiti ühe esindaja võrra – nüüd oli kahe KL-u malevapealiku asemel üks.¹⁹² Haridusminister Paul Kogerman esitas 9. novembril 1939. aastal *Noorsoo-organisatsiooni*

juhtida. // Päevaleht 28.11.1938; *Lugejate arvamisi Eesti noorte ühendamisest*. // Uus Eesti 15.01.1939; *Gaidide ja kodutütarde ühinemise võimalusi*. // Päevaleht 17.01.1939; *Arutati skautide ja noorkotkaste ühinemisest. Mõlemad pooled koostavad ühinemise kava*. // Päevaleht 28.01.1939; NK, *Tagajärjetud läbirääkimised kaitseliidu esindajate ja skaudijuhtide vahel*. // Päevaleht 02.03.1939; Velner, V. *Organiseeritud noored*. // Uus Eesti 02.12.1939; *Kohalike sakslaste probleeme*. // Päevaleht 08.03.1939.

¹⁸⁹ J. Vellerind Noorte Kotkaste ja Kodutütarde arenemise suunast, [dateerimata] // ERA 1108.7.226, l 48–49.

¹⁹⁰ Samas, l 52–53.

¹⁹¹ ERA 1108.7.219, l 74; *Vabariigi presidendi juhendi noorsoo-organiseerimise alal nr 2*. Kava, 28.01.1939. // ERA 989.1.1942, l 3.

¹⁹² J. Vellerind saatis õiguskantslerile *Vabariigi presidendi juhendi noorsoo-organiseerimise alal nr 2* ja noorsoo-organisatsiooni *Eesti Noored* põhikirja kava, 28.01.1939. // ERA 1108.7.219, l 204, 209; Noorsoo-organisatsiooni *Eesti Noored* põhikirja kava, 01.1939. // ERA 989.1.1942, l 7.

Eesti Noored seaduse Riigikogule.¹⁹³ Esitatud seadus koosnes varem nimetatud *Vabariigi presidendi juhendi noorsoo-organisatsioonide alal nr 2 ja Eesti Noored* põhikirja kavadest.

1940. aasta jaanuaris valitses noorsoo-organisatsioonides ikka veel teadmatus, mis edasi saab ning oodati seaduse jõustumist, eriti soovis edasist tegevust teada KL. Paralleelselt töötati KL-s välja uue noorsoo-organisatsiooni KL-u *Noored* kava. See oli lisa olemasolevatele Noortele Kotkastele ja Kodutütardele – sinna sooviti koondada vanemad poisid vanuses 16.–20. eluaastat.¹⁹⁴

Üheks skautlike noorsoo-organisatsioonide koostöökatseks oli skautide ja Noorte Kotkaste 1940. aasta suveks kavandatud ühine suurlaager. Mõlemal skautlikul organisatsioonil oli esialgu plaanis korraldada eraldi üleriigiline laager – skautidel oli traditsiooniks korraldada iga nelja aasta järel suurlaager ning Noored Kotkad soovisid tähistada oma 10. aastapäeva. Peavanem soovitas aga korraldada mõlemad laagrid ühiselt. 15. novembril 1939. aastal toimus NO-s koosolek, kus kohal olid mõlema organisatsiooni esindajad. Koosolekul arutati laagri koha, aja, suuruse ja korralduskomitee küsimusi. J. Maide oli skeptiline, kaheldes kas tollel hetkel on üldse soovitatav ühist laagrit korraldada. A. Gering mainis: *skautidele oleks südamelähedasem omaette laager, kuid väljudes sellest, et ühinemine peab toimuma, siis oleks ühislaager tähtis poiste lähendajana*¹⁹⁵. Koosolekul jõuti kokkuleppele, et laager peaks toimuma Väänas ja kestma 7-13 päeva. Probleemaatiliseks teemaks oli, kes vastutab laagri korraldamise eest. J. Vellerind tegi ettepaneku, et korraldajateks oleks nii KL kui ka Skautide Sõprade Seltside Liit. Sellele olid vastu mõlema organisatsiooni esindajad, kuna korraldaja pidi kandma kulud. Läbirääkimiste käigus jõuti kokkuleppele, et KL ja Skautide Sõprade Liit otsustavad kui palju nad panustavad laagri eelarvesse. Kumbki organisatsioon ei olnud ühise laagri korraldamisest ideest vaimustunud ning avaldasid ka ajakirjanduses negatiivseid arvamusi. NO otsustas mitte korraldada ühist laagrit 1940. aastal, aga rõhutas, et kindlasti tuleks korraldada ühine suurlaager 1941. aasta suvel.¹⁹⁶

¹⁹³ Õiguskantsleri arvamus *Eesti Noorte* kava kohta, 04.05.1939. // ERA 1108.7.219, 1 219; Vabariigi valitsusele esitatud *Noorsoo-organisatsiooni Eesti Noored seadus*, 09.11.1939. // ERA 1108.7.219, 1 390.

¹⁹⁴ KL-u ülema kiri haridusministrile, 20.01.1940. // ERA 1108.7.226, 1 43; Welner, W. *Organiseeritud noored*. // Uus Eesti 02.12.1939.

¹⁹⁵ 1940. aasta suvel Noorte Kotkaste ja Eesti Skautide Maleva ühise suurlaagri korraldamise asjus peetud koosoleku protokoll, 15.11.1939. // ERA 1108.7.228, 1 58.

¹⁹⁶ Eesti Skautide Maleva peastaabi kiri Eesti Noorsoo organisatsioonide peavanemale kindral J. Laidonerile, 21.04.1939. // ERA 1108.7.228, 1 53; NO kiri Eesti Skautide Maleva peastaabile ja Noorte Kotkaste peastaabile, 11.11.1939. // ERA 1108.7.228, 1 56; 1940. aasta suvel Noorte Kotkaste ja Eesti

NO 1940–1941. aastaplaanides tõsteti esile, et noorsoo-organisatsioonide tegevus moodustab täienduse ja jätku kooli õppe- ja kasvatustööle ning peaks harjutama noori positiivselt suhtuma oma töösse ja isamasse. NO jagas noorteorganisatsioonid struktuuriliselt kaheks astmeks: esimesele astmele oli kohane skautlik tegevus ning kasvatus. Selle saavutamiseks tuli olemasolevad *killunenud* skautlikud organisatsioonid ühendada ühtseks noorteorganisatsiooniks, millele pidid kaasa aitama seltskondlikud organisatsioonid ja omavalitsused. Teise astme noorteorganisatsioonide (maal maanoorte ringid ja ÜENÜ osakonnad ning linnades KNMÜ ja KNNÜ) tegevuses kavatseti panna rõhku ...*sisulise noorte sidumisele tegeliku töö ja elu ülesannetega*.¹⁹⁷

Noorsoo-organisatsioonide tegevuse elustamiseks plaaniti koolimajade ja rahvamajade kõrvale välja arendada noortekodude võrk. Probleemaatiliseks peeti noortejuhtide kutselist ettevalmistust ning plaaniti nende amet võrdsustada teenistuslikult ja majanduslikult eraõppeasutuste õppejõududega.¹⁹⁸

Olukord muutus kardinaalselt Teise maailmasõja puhkemise tõttu ning Jüri Uluotsa valitsus ei pidanud noorsoo-organisatsioonide küsimust enam nii tähtsaks ning skautlikud organisatsioonid jäid iseseisvatena edasi tegutsema kuni 19. septembrini 1940. aastal, kui lõpetati noorsoo-organisatsioonide tegevus. Detsembris 1940. aastal kaotati Eesti NSV Hariduse rahvakomissariaadi põhimäärusega NO ja samuti kaotas kehtivuse *Noorsoo organiseerimise seadus*.¹⁹⁹

Skautide Maleva ühise suurlaagri korraldamise koosolek, 15.11.1939. // ERA 1108.7.228, l 57–64; NO kiri Noorte Kotkaste peastaabile ja Eesti Skautide Maleva peastaabile, 12.01.1940. // ERA 1108.7.228, l 98; NO kiri Noorte Kotkaste peastaabile ja Eesti Skautide Maleva peastaabile, 30.01.1940. // ERA 1108.7.228, l 103.

¹⁹⁷ HM-i ülesanded ja tegevus. Noorsoo ja vabahariduse alal, 1940. // ERA.1108.7.25, l 181.

¹⁹⁸ Samas, l 181–182.

¹⁹⁹ Rahvahariduse osakonna põhimäärus, 20.12.1940. // Hariduse Rahvakomissariaadi Teataja. Nr 18, lk 230.

Kokkuvõte

Kodanikualgatuslik organiseerumine algas eestlaste seas laiaulatuslikumalt 19. sajandi keskpaigast. Seltsiliikumine tihenes ja elavnes peale Eesti iseseisvuse saavutamist ning nüüd haarati sellesse senisest enam ka noori. 1920. aastad olid Eestis noorsoo-organisatsioonide kujunemise ajajärguks, mil loodi uusi organisatsioone ja nende osakondi üle Eesti. Kujunesid välja noorsoo-organisatsioonide juhtimisstruktuuri alused ja vorm. Noorsoo-organisatsioonid pakkusid noortele mitmekülgset tegevust, mis arendas ning valmistas neid ette hakkamasaamiseks tulevikus. 1930. aastate teisel poolel hakati noorsoo-organisatsioonide probleemidega tegelema ka riiklikul tasandil. Valitsus jõudis seisukohale, et noorsoo-organisatsioone oli liiga palju, mistõttu oli vajalik nende ühendamine ja järelevalve teostamine.

Eesti Vabariigi sisepoliitiline areng oli vastuoluderohke ning 1934. aastal toimunud Konstantin Pätsi ja Johan Laidoneri riigipööre tõi kaasa erinevaid muudatusi ja reforme, mis puudutasid otsesemalt või kaudsemalt institutsioone ja organisatsioone, sh noorsoo-organisatsioone. Juba tollel ajal kõneldi ühtsest noorsooliikumisest, mille eeskujuks peeti Itaalia ja Saksamaa noorteorganisatsioone. Noorsoo organiseerimise alguseks võib pidada 1935. aasta sügist. Selleks ajaks pääses valitsusringkondades võidule arusaam, et ei tohi olla erakondlikult kasvatatud ja killustatud noorsugu, vaid on tarvis kujundada riiklikult ja rahvuslikult mõtlev ning ühise sihiteadmise ja ühise tahtega noorsugu. Suuremad muutused noorsoo-organisatsioonide korraldusse tõi kaasa 1936. aastal heakskiidetud *Noorsoo organiseerimise seadus*, millega allutati noorsootöö riiklikule järelevalvele. See oli esimene noorsoopoliitikat käsitlev seadus Eestis.

Noorsoo organiseerimise seaduse põhieesmärk oli kasvatada noored vaimselt ja kehaliselt terveteks, tublideks, teovõimelisteks, kohusetruudeks ja elurõõmsateks inimesteks. Noorte kasvatustöö ja tegevus noorsoo-organisatsioonides oli koolide õppe- ja kasvatustöö osaks, täienduseks ning jätkamiseks. Lisaks pidid noorsoo-organisatsioonid looma noortele soodsaid võimalusi teadmiste ja oskuste omandamiseks ning oma positiivsete võimete väljaarendamiseks ja rakendamiseks. Veel sooviti noori rakendada riiklike, riigikaitseliste ja rahvuslike ürituste läbiviimisel. *Noorsoo organiseerimise seadus* reguleeris noorsoo-organisatsioonide tegevust koolis ja väljaspool kooli. Selle seaduse alusel loodi HM-i juurde NO, mille noortejuhatajaks sai kolonel J. Vellerind. NO

ülesanneteks olid noorsoo-organisatsioonide töö korraldamine, koordineerimine ja ühtlustamine, mida reglementeeriti määruste ja juhenditega. Samuti määratleti seadusega, millistesse organisatsioonidesse võivad noored kuuluda. Iga aastaga tsentraliseeriti noorsoo-organisatsioonide tegevust üha rohkem.

NO tegeles veel noorsoo-organisatsioonide töö ja tegevuse kaardistamisega. Noortepoliitikas oli NO eesmärgiks olemasolevate noorsoo-organisatsioonide tegevuse omavaheline kooskõlastamine ja toetamine. Selleks tutvus osakond noorsoo-organisatsioonide põhikirjade ja töökavadega. Samuti oli oluline noorsoo-organisatsioonide vastavus *Noorsoo organiseerimise seadusele*. NO menetles tegutsemislubade taotlusi ja väljastas noorsoo-organisatsioonide tegutsemislube. NO püüdis lahendada noorsoo-organisatsioonide probleeme (tihti puudusid tegevuseks vajalikud ruumid või kompetentsed juhid).

NO tegeles noorsoo-organisatsioonide registri koostamise ja pidamisega. 1937. aasta alguses valmis *Noorsoo organiseerimise seaduse §20 ettenähtud noorsoo-organisatsioonide registreerimise kord*, mille tulemusena koostas NO noorsoo-organisatsioonide registrit. See hõlmas neid organisatsioone, mille tegevus oli heaks kiidetud NO poolt, kuid selle koostamine toimus aeglaselt. NO tegi noorsoo-organisatsioonidele ettekirjutisi ning kui samas piirkonnas tegutses juba mitu sarnast organisatsiooni, siis soovitati neil liituda või teha tihedat koostööd. Registrisse kuulumine andis noorsoo-organisatsioonidele teatavaid eeliseid, omavalitsused olid kohustatud andma neile tasuta kasutada ruume. Lisaks eraldati riiklikke toetusi vaid registrisse kantud organisatsioonidele. Toetusi kasutati instruktor-asjaajajate palkamiseks, büroo- ja sõidukuludeks, ürituste läbiviimiseks. NO toetused muutsid noorsoo-organisatsioonide majandusliku olukorra stabiilsemaks.

Haridusminister kutsus 1937. aastal ellu maa- ja linnavalitsuste juures noortekomiteed, mille funktsiooniks oli noorsugu puudutavate küsimuste arutamine ja noorsoo-organisatsioonide koostöö suunamine. Seeläbi kujunesid kohalikud noorte töö korraldamise ja juhtimise keskused. Siiski piirdus noortekomiteede tegevus eelkõige andmete kogumise, aruannete koostamise ning lubade väljaandmisega. Aktiivsemad noortekomiteed viisid läbi piirkondlikke tali- või noortepäevi.

NO soovis, et noorsoo-organisatsioonid oleksid tihedamalt seotud ühiskonnas toimuvaga ning soovitas noorsoo-organisatsioonidel korraldada aktiivselt üritusi. NO, Koolivalitsus ja Kutseosakond vahendasid Riikliku Propaganda Talituse aktsioone. NO palus noorsoo-organisatsioonidel korraldada kodukaunistamisvõistlusi, raamatunädalaid, tähistada vabariigi aastapäeva ja emakeelepäeva, mida aktiivselt tehti. Lisaks toimusid veel tavapärased laagrid ja suvepidustused, mitmesugused võistlused.

HM-i hinnangul oluks üks suur noorsoo-organisatsioon elujõulisem kui mitu väikest ning ka riigitoetused leidnuks sel moel otstarbekamat kasutamist. NO alustaski oma tegevust kõigepealt noorsoo-organisatsioonide põhikirjade kooskõlastamise *Noorsoo organiseerimise seadusega* ning töökavade koostamisega. 1937. aastal hakati rohkem tähelepanu pöörama erinevate organisatsioonide ühistevõime koordineerimisele. Paraku aga ei olnud edusammud ja muudatused nii kiired, kui loodeti. Siiski oli see relevantne osa noorsoo-organisatsioonide kujunemises. Detsembris 1937. aastal kutsus haridusminister kokku üleriigiliste noorsoo-organisatsioonide ja noorsootööd juhtivate organisatsioonide esindajate koosoleku, mis toimus 4. jaanuaril Tallinnas. Sellel koosolekul arutati senist koostööd ja suundasid edaspidiseks tegevuseks. Samuti anti hinnang hetkeolukorrale, leides, et organisatsioonidel on mitmeid raskusi – kehv majanduslik olukord ning juhtide ja ruumide puudus.

1937. aastal pidas NO läbirääkimisi Noorte Kotkaste ja skautidega, soovitades neil valida endale ühine peavanem ning süvendada seeläbi omavahelist koostööd. Kuna läbirääkimised jäid tulemusteta, järgnes otsus muuta *Noorsoo organiseerimise seadust* nii, et edaspidi oleks võimalik noorte organisatsioone, kui need ei liitu omavahelisel kokkuleppel, ühendada sunduslikult. Vastu võeti *Noorsoo organiseerimise seaduse muutmise seadus*, mis sätestas, et Vabariigi president oli kõigi noorsoo-organisatsioonide patroon. Noorsoo organiseerimist ja noorsoo-organisatsioone esindas ja juhtis peavanem, kelleks oli sõjavägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner. Lisaks oli haridusministril nüüd õigus presidendi kinnituseel moodustada ja likvideerida noorsoo-organisatsioone.

Koos *Noorsoo organiseerimise seaduse muutmise seadusega* jõustus ka *Riigihoidja juhend nr 1 noorsoo organiseerimise alal*. Juhend määras peavanema ülesanded ning täpsustas, et Noored Kotkad, Kodutütred, skaudid ja gaidid on ehituselt ja sisult sarnased organisatsioonid, mida rahvusvahelises suhtluses käsitleti juba ühtse organisatsioonina. See oli esimene etapp skautlike noorsoo-organisatsioonide ühendamises.

Vaatamata kõigile ettevalmistustele ning väljaantud seadustele sai 1938. aasta keskpaigaks üha selgemaks, et noorsoo-organisatsioonide ühinemist ei toimunud üldse või vähemalt mitte nii kiiresti, nagu HM-is oodati. NO asus 1938. aasta oktoobris koostama skautlike organisatsioonide liidu põhikirja ja kava, mille aluseks võeti Noorte Kotkaste organisatsiooni struktuur ja põhikiri. Skautlike organisatsioonide ühendamine pidi toimuma *Riigihoidja juhend nr. 2 noorsoo organiseerimise alal* alusel. Ühtlasi koostati uue organisatsiooni *Eesti Noored* põhikirja kava.

Uue organisatsiooni nimi viitas Eesti noorte ühtsusele, samuti oli see kooskõlas *Noorsoo organiseerimise seadusega*. Põhikirja kavand sätestas, et ühisorganisatsiooni kuuluvad kõik skautlikud noorteorganisatsioonid, kelle liikmeteks on 8–18-aastased noored. Selline vanus ja skautlik kasvatusüsteem leiti olevat noorte põhioorganisatsiooni jaoks kõige sobivam. Samuti määras põhikiri uue organisatsiooni vormiriietuse, erimärgid ja moto, mida võisid kasutada vaid *Eesti Noorte* liikmed. Väljatöötatud kavaga ei olnud rahul kumbki skautlik noorsoo-organisatsioon ning mõlemad soovisid teha muudatusi.

Olukord muutus kardinaalselt Teise maailmasõja puhkemisel. Jüri Uluotsa valitsus ei pidanud noorsoo-organisatsioonide küsimust enam nii tähtsaks ning skautlikud organisatsioonid jäid iseseisvatena edasi tegutsema.

1940. aastaks olid toimunud Eesti noorteorganisatsioonides muutused, nad olid arenenud kindla liikmeskonnaga tugevateks organisatsioonideks ning võimaldasid noortele mitmekesist tegevust ja võimalusi enesearendamiseks. Noorsoo organisatsioonide tegevus lõpetati 1940. aasta suvel nõukogude okupatsioonivõimude poolt.

Käesolev uurimus ei ole ammendav ning edaspidist käsitlemist vajaks Eestis toimunud noorsoo-organisatsioonide arengu võrdlus lähinaabritega, aga ka eeskujuks seatud Saksamaa ja Itaaliaga. Veel loodi Saksa okupatsiooni perioodil ülemaaline organisatsioon *Eesti Noored*, põnev oleks teada, kui palju erines või sarnanes see organisatsioon NO-s loodud *Eesti Noorte* kavaga.

Lisad

Lisa 1. Noorsoo organiseerimise seadus

Lisa 2. NO 1937/38. aasta eelarve kultuurilise toetuse jagamine noorsoo-organisatsioonidele (kinnitatud 8. aprillil 1937. aastal)

Lisa 3. Noorsoo-organisatsioonidele määratud toetused 1938.–41. aastatel

LISA 1 Noorsoo organiseerimise seadus

Noorsoo organiseerimise seadus

1. peatükk

Üldeeskirjad

§ 1. Noorsoo organiseerimise eesmärgiks on koondada noori organisatsioonidesse ning juhtida, edendada, ühtlustada ja süvendada kavapäraselt ja sihikindlalt olemasolevate ja selle seaduse põhjal ellukutsutavate organisatsioonide tegevust riiklikkude sihtide ja kasvatuslikkude põhimõtete järgi eesti rahva elulistes huvides.

§ 2. Noorsoo-organisatsioonideks loetakse käesoleva seaduse mõttes:

- 1) koolide juures asuvad noorsoo-organisatsioonid;
- 2) ühingud, seltsid ja nende liidud ning teised koondised, kes on asutatud Ühingute ja nende liitude seaduse põhjal ja kes on seadnud endale eesmärgiks noorsoo organiseerimise või kelle liikmeiks võivad olla noored;
- 3) noorsooühingud, -seltsid ja nende liidud ning teised koondised, kes on asutatud vastavate seaduste alusel kirikute, kodade, kultuuriromavalitsuste ja teiste vastavate asutiste juurde.

Noorteks loetakse käesoleva seaduse mõttes kõik õpilased ning muud kodanikud, kes on alla 20 a. vanad.

2. peatükk

Noorsoo organiseerimise juhtimine

§ 3. Noorsoo organiseerimine kuulub Haridusministeeriumile.

Sel alal on Haridusministeeriumi ülesandeks:

- 1) kasvatada noori vaimselt ja kehaliselt terveiks, tublideks, teovõimsateks, kohusetruudeks ja elurõõmsateks inimesteks ning riikliku meelsusega ja kõlbelise tahtejõuga kodanikkudeks, kes oskavad, suudavad ja tahavad teha tööd Eesti Vabariigi iseseisvuse kindlustamiseks ja kaitsmiseks, rahva kultuurilise loomingu jätkamiseks ja ühiskondliku elu edendamiseks;
- 2) luua noorsoole soodsad võimalusi teadmiste ja oskuste omandamiseks ning oma positiivsete võimete väljaarendamiseks ja tegevusse rakendamiseks;
- 3) rakendada noorsoo-organisatsioone riiklikkude, riigikaitseliste ja rahvuslike ürituste teostamiseks;
- 4) teostada noorsoo-organisatsioonide järelevalvet;
- 5) edendada noorsoo-organisatsioonide asutamist ja määrata nende tegevuse põhimõtted ja alused;
- 6) anda nõu ja juhendeid noorsoo-organisatsioonidele ning süvendada nende ühistööd;
- 7) koostööstada noorsoo-organisatsioonide töökavasid ning aidata kaasa otstarbekohaseks tunnustatud töökavade teostamisele;
- 8) valmistada ette noorsoo-organisatsioonide juhte;
- 9) juhatada noori loovale ülesehitavale tööle ning aidata kaasa noorte elukutse valimisel ning töö saamisel;
- 10) täita muid käesolevas ja teistes vastavates seadustes tähendatud ülesandeid noorsoo organiseerimise alal.

§ 4. Noorsoo organiseerimise ja noorsoo-organisatsioonid tegevuse juhtimine kuulub Haridusministeeriumile

§ 5. Noorsoo tegelikku organiseerimist ja noorsoo-organisatsioonide tegevuse arendamist teostab Haridusministeeriumi Noorsoo Osakond Haridusministri poolt kinnitatud määruste, juhendite ja töökavade järgi.

§ 6. Noorsoo Osakonda juhatab noort juhataja temale alluvate noortenõunikkude ja noortesekretäri kaastegevusel.

§ 7. Noort juhataja nimetab ametisse Riigivanem Haridusministri ettepanekul.

Noort juhataja allub Haridusministrile ja tal on oma ülesannete täitmise alal samad õigused ja kohustused, mis vastavate seaduste alusel ministeeriumide valitsuste ja osakondade direktoritel.

§ 8. Peale ametnikkude on Noorsoo Osakonnal kaastöölised.

Kaastöölised määrab Haridusminister noort juhataja ettepanekul isikute hulgast, kellele tegevus on kasulik noorsoo organiseerimisele ja isetegevuse edendamisele ja kes töötavad noorte kasvatamise ja edasiarendamise huvides. Samas korras toimub ka kaastööliste vabastamine teenistusest.

Kaastöölisi ei loeta riigiteenijaks.

§ 9. Noorsoo Osakonna kaastöölised täidavad käesoleva seaduse põhjal maksmapandud põhimõtteil Haridusministeeriumi Noorsoo Osakonna juures või kohtadel vastavaid ülesandeid noorte organiseerimise ja isetegevuse edendamise alal. Nad on abiks noortele nõu ja juhustega kui ka muu isikliku tegevusega ning hoolitsevad noorsoo-organisatsioonidele eduka tegevuse ainelistel võimalustel eest.

§ 10. Haridusminister võib moodustada tarbe korral riigi- ja omavalitsusasutiste ja seltskondlikkude organisatsioonide esindajaist ning teistest asjatundjaist koosnevaid komisjone noorsoo organiseerimise puutuvate laiemaulatuslikkude kavade valmistamiseks ja vastavate küsimuste selgitamiseks kui ka kokku kutsuda noorsootegelaste nõupidamisi ja kongresse, määrates ühtlasi nende koosseisu.

§ 11. Haridusminister ja noort juhataja teostavad tarbe korral nendele käesoleva seadusega pandud ülesandeid kohalikkude koolivalitsuste kaudu ja nende kaastegevusel.

§ 12. Noorsoo organiseerimise edukamaks teostamiseks ja noorsoo-organisatsioonide tegevuse edendamiseks asutatakse kohtadel tarbe korral noortekomiteed.

Nende komiteede ülesanded ning asutamise ja tegevuse ligemad alused määrab Haridusminister.

3. peatükk

Noorsoo-organisatsioonid koolide juures

§ 13. Noorsoo-organisatsioonide asutamine koolide juures toimub käesoleva seaduse alusel ja nende organisatsioonide tegevus loetakse koolide õppe- ja kasvatustöö osaks ja selle töö täienduseks ning jätkamiseks.

§ 14. Kesk-, kutse- ja täienduskoolide ning gümnaasiumide õpilased võivad koonduda õpilasingidesse oma kooli juures kui ka õpilasingutesse ühe maa- ja linnakoolivalitsuse piirkonnas.

Algkoolide õpilased võivad koonduda ringidesse ainult omas koolis.

§ 15. Peale eelmises (14) paragrahvis tähendatud õpilasingide asutatakse algkoolide juures noorteühingud, kellede liikmeiks võivad olla koolikohustuse täitnud noored kuni 20-aastaseks saamiseni.

§ 16. Õpilasingide ja -ühingute ning noorteühingute ligemad sihid, ülesanded ja tegevusalad ning nende asutamise, põhikirjade koostamise ja kinnitamise, tegevuse juhtimise ja arendamise, järelevalve ja tegevuse lõpetamise alused ja korra määrab Haridusminister sellekohase määrusega.

Samuti paneb Haridusminister maksma õpilaste laagrite, suvepidustuste ja teiste koosolekute pidamise alused ja korra.

§ 17. Õpilasingid ja -ühingud ning noorteühingud võivad olla Haridusministri poolt kindlaksmääratud asutiste ja organisatsioonide liikmeiks või kuuluda neisse või võtta osa nende tegevusest nende põhikirjade kohaselt.

4. peatükk.

Noorsoo-organisatsioonid väljaspool kooli.

§ 18. Noorsoo-organisatsioonide asutamine väljaspool kooli toimub Ühingute ja nende liitude seaduses ja teistes vastavates seadustes ettenähtud alustel ja korras.

§ 19. Noorsoo-organisatsioonid on kohustatud toimima käesolevas seaduses tähendatud sihtide ning selle seaduse alusel antud põhimõtete ja juhendite järgi.

Kui noorsoo-organisatsioon kaldub kõrvale neist sihtidest- põhimõtetest või juhenditest, siis võib Haridusminister ära keelata noorte osavõtu sellest organisatsioonist või Siseminister sulgeda organisatsiooni noorsoo organiseerimise kohta maksvate seaduste, määruste või korralduste vastase tegevuse pärast.

§ 20. Toetust riigisummadest antakse ainult nendele noorsoo-organisatsioonidele, kellede tegevus on tunnustatud põhimõtetelt, aladelt ja ulatuselt otstarbekohaseks Haridusministri poolt ja kantud Haridusministeeriumi Noorsoo Osakonnas peetavasse noorsoo-organisatsioonide registrisse.

§ 21. Noorsoo-organisatsioonid, kes saavad toetust riigisummadest, esitavad omad tegevuskavad, eelarved ja aruanded Noorsoo Osakonnale ja arvestavad oma töökavade kujundamisel ja tegevuse arendamisel Haridusministri juhendeid.

§ 22. Õpilased võivad osa võtta ainult neist noorsoo-organisatsioonidest, kellede õpilaste osavõtmine on lubatud Haridusministri poolt.

§ 23. Noorsoo-organisatsioonide tegevus kuulub Haridusministeeriumi järelevalve alla.

Järelevalve teostajad, nende õigused ja kohused ning järelevalve teostamise sihid, põhimõtted ja kord määratakse sellekohases juhatuskirjas, mille kinnitab Vabariigi Valitsus Haridusministri ettepanekul.

Väljaspool kooli olevate noortelaagrite, suvepidustuste ja teiste koosolekute pidamise alused ja korra paneb maksma haridusminister.

5. peatükk.

Noorsoo organiseerimise rahalised vahendid.

§ 24. Noorsoo organiseerimise teostamiseks ja noorsoo-organisatsioonide toetamiseks võetakse riigi eelarvesse Haridusministeeriumi alal igal aastal tarvilikud summad.

Nende summade kasutamise määrab eelarve kohaselt Haridusminister.

§ 25. Peale eelmises (24) paragrahvis tähendatud summade kasutavad noorsoo-organisatsioonid riiklikkudest kapitalidest ja fondidest nende seadustes ja põhikirjades ettenähtud alustel ja korras antavaid toetusi.

Nende toetuste kasutamise siht ja kord määratakse toetuste andmisel.

§ 26. Linna-, valla- ja maaomavalitsused on kohustatud andma koolide juures asuvatele ja käesoleva seaduse § 20 ja 22 tähendatud noorsoo-organisatsioonidele tasuta kasutamiseks ruume oma asutistes (koolimajades, vallamajades jt.) ühes kütte ja valgustusega niivõrd, kui see ei takista nende asutiste muude ülesannete täitmist.

§ 27. Kirjavaetus noorsoo organiseerimise ja noorsoo-organisatsioonide alal on tempelmaksuvaba.

§ 28. Koolide juures asuvate ja käesoleva seaduse § 20 ja 22 tähendatud noorsoo-organisatsioonide poolt korraldatud mittealalised avalikud ettekanded, millede puhastulu läheb noorsoo-organisatsioonide tegevuse arendamiseks, on vabad kõigist riigi ja omavalitsuste heaks võetavatest maksudest.

6. peatükk.

Seaduse maksmahakkamine.

§ 29. Käesolev seadus hakkab maksma avaldamisega.

Käesoleva seaduse maksmahakkamisega kaotavad maksvuse Avalikkude keskkoolide seaduse § 45 (RT 155/156 – 1922), Keskkoolide seaduse § 33 (RT 47 – 1934), Gümnaasiumide seaduse § 33 (RT 47 – 1934), Tallinna tehnikumi seaduse § 20 (RT 98 – 1928), Riigi kunsttööstuskooli seaduse § 25 esimene lõige (RT 12 – 1929), Põllumajandusliku kutsehariduse korraldamise seaduse § 36 (RT 24 – 1931) ja Ühingute ja nende liitude seaduse § 19 teine lõige (RT – 1926).

Tallinnas, 7. oktoobril 1936.

K. Päts

Peaminister

Riigivanema ülesannetes

A. Jaakson

Haridusminister

Riigi Teataja 1936, 82, 655.

LISA 2. NO 1937/38. aasta eelarve kultuurilise toetuse jagamine noorsoo-organisatsioonidele (kinnitatud 8. aprillil 1937. aastal).

Organisatsiooni nimi	Summa	Toetuse eesmärk
ÜENÜ Keskjuhatus	10 000	Instruktorite ja büroo tööjõu palkamiseks ning organiseerimise kuludeks
ÜENÜ Tallinna osakond	3000	Instruktorite palkamiseks ja klubide tegevuse arendamiseks
ÜENÜ Hõimla osakond	500	Osakonna tegevuse arendamiseks
Noorte Kotkaste peastaap	7000	Eeskätt juhtide ettevalmistamiseks, instruktorite palkamiseks ja Noorte Kotkaste kirjanduse soetamiseks ja väljaandmiseks
Noorte Kotkaste Petseri malev	200	Laagri korraldamiseks
Kodutütarde peastaap	4500	Eeskätt juhtide ettevalmistamiseks, instruktorite palkamiseks ja kirjanduse soetamiseks ja väljaandmiseks
Eesti Skautide Maleva peastaap	3500	Instruktor-asjaajajate palkamiseks, büroo sisseseadmise ja kirjutusmasina muretsemiseks, büroo- ja sõidukuludeks, skautjuhtide ettevalmistamiseks ning skautliku kirjanduse väljaandmiseks
Eesti Gaidide Maleva peastaap	1100	Instruktor-asjaajajate palkamiseks, büroo- ja sõidukuludeks, gaidjuhtide ettevalmistamiseks

KNMÜ Liit	1700	Eeskätt juhtide ettevalmistamiseks, neile töömaterjalide soetamiseks ja toetuseks kohalikele ühingutele
KNNÜ	2000	Noorte juhtide ettevalmistamiseks ja noorte töö arendamiseks
Tallinna KNNÜ	2000	Ühingute noorte töö arendamiseks, eriti selle korraldamiseks ja laiendamiseks tööstusrajoonides
Tartu KNNÜ	300	Noorte töö arendamiseks
Eesti Noorsoo Karskusliit	650	Karskussisulise artikli väljaandmiseks
EELK Noorsootöö keskus	500	Noorte ajakiri
Tallinna Linna Naiskutsekooli Lõpetajate Ühing	400	Töökoja korraldamine
Tallinna Koolinoorsoo Spordiringide Ühing	250	Kursuste korraldamine
Kokku	37 00	

Allikas: ERA 1108.7.46, l 135.

LISA 3. Noorsoo-organisatsioonidele määratud toetused 1938.–41. aastatel.

Organisatsiooni nimetus	1938/39. a toetus	1939/40.a toetus	1940/41. a palutud	1940/41. a toetus
Eesti Noored	37858,59	38 000		40 500
UENÜ Keskjuhatuse	12 500	16 500	18 000	18 000
ÜENÜ Tallinna osakond	4950	5000		6000
ÜENÜ Hõimla osakond	1000	1000		1000
KNMÜ Liit	3750	3250	4800	3500
Tallinna KNMÜ	100	750	1600	1200
KNNÜ	220	2200	4450	2500
Tallinna KNNÜ	2320	2000	6280	2500
Tartu KNNÜ	525	300	1000	500
Kokku	65 303,59	69 000		75 700
Algkoolide noorteühingud	4765	2500		2500
Õpilasuühingud	2200	2500		3000
Vilistlaskogud ja lõpetanute ühingud	1120	1000		1000
Koolide õpilasorganisatsioonid	8730	5500		5500
Kokku	16 815	11 500		12 000

Allikas: ERA.1108.7.47.

LISA 3. Noorsoo-organisatsioonidele määratud toetused 1938.–41. aastatel.

Organisatsiooni nimetus	1938/39. a saadud	1939/40. a toetus	1940/41. a palutud	1940/41. a eelarve
Ülemaalse Maanoorte Ühing	1300	2000		2000
Haridusseltsi Otsusel määrati		1000		1500
Noorte Spordiliit	1000	1000		1000
Teised organisatsioonid		1000		1500
Eesti Noorsoo Karskusliidule	1150	1400	3400	2400
EÖL Karskustoimkonnale		600		600
Eesti EELK Noorsootöö Keskus	750	750	1000	750
Eesti Apostliku Õigeusu Noorsootöö keskusele		250		250
Teiste alade arendamiseks		500		1500
Kokku	4200	8500		11 500

Allikas: ERA.1108.7.47.

Kasutatud allikad ja kirjandus

I Arhiiviallikad

- Riigiarhiiv (ERA)
Fond 1108 Haridusministeerium
Fond 989 Presidendi Kantselei

II Avaldatud allikmaterjalid

- Album Academicum. Universitatis Tartuensis 1918–1944. 2. Tartu Ülikool, Eesti Ajalooarhiiv, Eesti Teadusfond. Koostanud Lindström, L., Hiio, T. Tartu Ülikooli Kirjastus. Tartu 1994.
- Haridus- ja sotsiaalministeeriumi tegevus 1935/36. Tallinn 1937.
- Hariduse Rahvakomissariaadi Teataja 20.12.1940.
- Haridusministeeriumi Teataja 05.11.1938.
- Haridusministeeriumi Teataja 25.01.1937.
- Riigi Teataja 1936–1940.

III Kirjandus

- Eesti 20 aastat iseseisvust sõnas ja pildis. Toimetuskolleegium A. Pullerits, E. Laaman, B. Linde, V. Soo, A. Tooms. Konjunkturiinstituut 1939, 1996.
- Eesti Kroonika 1934. Kaastöölised: H. Hammer, J. Taklaja, A. Elango. Elav Teadus 39. Tartu 1935.
- Eesti kroonika 1935. Kaastöölised: H. Hammer, J. Janusson, H. Reiman, A. Elango, A. Palm, R. Paris. Elav Teadus 50. Eesti Kirjanduse Selts. Tartu 1936.
- Eesti kroonika 1936. Kaastöölised: H. Hammer, J. Janusson, H. Reiman, A. Kalamees, A. Elango, A. Palm, R. Paris, E. Oja. Elav teadus 62. Eesti Kirjanduse Selts. Tartu 1937.
- Eesti skautlus viiskümmend aastat. Estonian Scouting 1912–1962. Eesti Skautide Liit. Hälsingborg 1962.

- Eesti. 4. osa, Kultuur : teatmeteos / Eesti entsüklopeedia andmeil toimetanud ja redigeerinud K. Inno, F. Oinas. Geislingen/St. : ERS : EÜks 1949.
- Kera, S. Osalemine noorsooliikumises ja isiksuse areng. Tallinn 1991.
- Kes on gaidid? Eesti gaidlus 85. Koostanud T. Lillemaa. Eesti Gaidide Liit 2006.
- Lillemaa, T. Eesti gaidluse arengust algusaegadest tänapäevani. Tartu 1996.
- Michelson, H. Skautlikul teel. Käsiraamat noortele, noorte juhtidele ja noorte sõpradele. Eesti Skautide Liit, Keskbüroo kirjastus. Philadelphia 1966.
- Männiksoo, L. Anton Õunapuu ja meie. Eesti Skautide Ühing. Eesti Skautide Ühing. Tallinn.
- Ojamaa, M.; Varmas, A. ja T. Eesti ajalugu. Eesti Raamat Stockholmis. Vadstena 1946.
- Ristikivi, L. *Skautliku noorteorganisatsiooni osa nooruki identiteedi kujunemises.* // Noortest ja noorusest täna. Noorsootöölaste artiklite kogumik. Toimetaja Rannala, I.-E. Eesti Noorsootöötajate Ühendus. Tallinn 2007.
- Roose, F. *Koolis ja kooli juures asuvad noorsoo-organisatsioonid 1937/38. kooliaastal.* // Eesti kool 01.1939.
- Ruubel, P. Meie Nooresoo waimlisest murrangust. Noor-Eesti. Tartu 1913.
- Skautluse aastakümned. Koostanud E. Ots. Eesti Skautide Maleva väljaanne. Viljandis 1994.
- Toomus, F. Konstantin Päts ja riigireformi aastad. Loodus Tartu 1938.
- Tuulik, M. *Noorsooliikumine ja isiksuse areng.* // Väärtused ja väärtustamine isiksuse arengu protsessis. Koostanud Kera, S. Tallinn 1991.
- Uuet, L. Haridusasutused Eestis 1919–1940. Tallinn 1989.
- Vahtre, L. *Kultuur ja olme.* // Eesti ajalugu VI. Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Peatoimetaja S. Vahtre. Kirjastus Ilmamaa. Tartu 2005.
- Vellerind, J. *Noorte Kotkaste ja Kodutütarde organisatsioonide arenemise suunast.* // Kaitse Kodu! 15.09.1938.

- Wilber, K. Kõiksuse teooria; Integraalne nägemus äri, poliitika, teaduse ja vaimsuse jaoks. Huma. Tallinn 2003.
- Ülevaade NMKÜ-liikumisest Eestis aastail 1920–1940 ja seejärel eksiilis. Peatoimetaja H. Niiler. Zelenople (PA), Oregon (ILL), Stockholm 1982.

IV Perioodika

- Kaja 1935.
- Postimees 1938.
- Põhja Kodu 1938.
- Päevaleht 1938, 1939.
- Uus Eesti 1936, 1938, 1939.
- Õpetajate leht 1938.

V Käsikirjad

- Aedmäe, J. Noored Eesti Vabariigis 1918–1940. Juhendaja Eero Medijainen. Tartu 2005.

VI Internetileheküljed

- Eesti Noorsootöö Keskus. [<http://www.entk.ee/?i=37>] (26.04.2012).
- Ott, A. Ülevaade Kaitseliidu eriorganisatsioonist Kodutütred. Noortemagistritöö. Juhendaja Tiina Kolk. Rakvere 2007.
[<http://www.kodutyttar.ee/download/magister/magister-aive-ott.pdf>] (04.05.2013).

Summary

Youth Organization in Estonia 1936–1940

Widespread citizen initiative can be tracked to the mid 19th century. Society movements intensified and youngsters were also involved contrary to the previous. Estonian youth organizations bootstrapped in the 20s when several organizations were founded, the format and structure took shape. Youth organizations provided diverse set of activities and prepared youngsters for future. In the 30s youth organization issue was raised on a state level. The government stated that there is excessive number of youth organizations, there is a need to unite organizations and there is a need to monitor youth organization activities. In 1934 Konstantin Päts and the Chief of Defence of Estonia, general Johan Laidoner organized a coup which led to establishment of authoritarian regime. The 1934 putsch was groundbreaking year in the history of Estonian Republic. Already then there was a lot of buzz surrounding youth organizations and the youth organizations of Italy and Germany were considered great examples.

Youth organizations can be traced back to the Autumn of 1935, by then importance of having nationwide connected youth was realized whilst contradicting to previously fragmented youth organizations bound to political parties. The Youth organization law approved in 1936 brought major changes to the regulation of youth organizations by placing youth work under the supervision of government. That was the first law concerning the youth in Estonian history. The purpose of the law was to encourage development of mentally and physically healthy, mettlesome, conscientious, buoyant citizens. Activities in youth organizations were considered part of educational system. Youth organization law (Noorsoo organiseerimise seadus) regulated youth organization activities in school premises and also outside. From now on the Ministry of Education and Research incorporated Youth Department (Noorsoo Osakond) led by colonel Johannes Vellerind.

Current Master Thesis is about Youth organization law (Noorsoo organiseerimise seadus), it's enactment and it's effect on youth organizations. The work also highlights the work of Youth Department of Ministry of Education and Research, it's operation, functions, employees and laws enacted. The purpose of Youth Department was organization of

coordination and harmonization of the work of youth organizations. In order to achieve that, several regulations were passed and guides were created. Youth Department also mapped the work and activities of various youth organizations. Youth Department reconciled and supported activities between existing youth organizations. In order to do so, Youth Department examined statutes and programmes of youth organizations. Youth Department monitored the youth organizations' compliance with the law, processed and issued operating permits. Youth Department compiled a register of youth organizations although that took place slowly. Youth organizations indexed by the government had several benefits - for instance the use of municipal facilities was free of charge. In addition to that tax deductions applied, their income could be spent for organizational development. Registered organizations could apply for governmental support in order to hire instructor-assistants, fund event, for office space rentals and travel expenditures. Youth Department grants stabilized the economic situation on youth organizations. At the same time Youth Department took control of founding, financing and activities of youth organizations.

In 1937 the Estonian Minister of Education organized youth committees associated with provinces and cities in order to discuss issues concerning youth and co-operation of youth organizations. This founded the youth work management and administration centres. Nevertheless youth committees existed mainly for data collection, reports and permit issuing. More vibrant youth committees carried out winter days and youth festivals. National holidays became regulated, for instance taking part of Independence Day, literature week and home decoration competition was recommended by Youth Department. Youth gatherings were monitored by Youth Department.

In 1937 more attention was paid to the collaboration among various organizations. Unfortunately the advances and changes did not take place as quickly as expected. Nevertheless this was relevant to the development of youth organizations. In December of 1937 the Minister of Education invited leaders of youth organizations across the Estonia for a meeting which was held on 4th of January in Tallinn. The purpose of the meeting was to discuss co-operation and directions for further action. The current situation was assessed as well, the organizations are experiencing financial difficulties and lack of leaders and facilities.

In 1937 Youth Department negotiated with Young Eagles (Noored Kotkad) and Estonian Scouts, so they would elect common chief elder which would result in better collaboration. Unsuccessful negotiations were followed by Youth organization law amendment (Noorsoo organiseerimise seaduse muutmise seadus) which made it possible to merge youth organizations forcibly if they did not choose to do so voluntarily. Despite preparations and enacted laws it became clear by mid 1938 that merger of youth organizations didn't happen or at least not to the extent expected by the Ministry of Education. In the October of 1938 the Youth Department started composing programme for the union of Scout-like youth organizations which was based on Young Eagles' structure and statutes. Merger of Scout-like organizations was supposed to be carried out by Head of State in accordance to the Regulation no. 2 about youth organizations (Riigihoidja juhend nr 2 noorsoo organiseerimise alal) which would lead to founding of new organization - Estonian Youth.

The name of the organization-to-be referred to the unity of Estonian youth; likewise it was in accordance with the Youth organization law. Statute stipulated that Estonian Youth would be umbrella organization for all Scout-like organizations whose members are 8 to 18 year old youngsters. This age range and Scout-like educational methods were found to be the most suitable for umbrella organization. The statute specified uniform, badges, patches and motto which use was permitted to Estonian Youth members only.

Young Eagles nor Estonian Scouts were satisfied with the developed program and wished to make changes. The situation changed dramatically when Second World War broke out, government led by Jüri Uluots did not consider youth organization issue that important and Scout-like organizations continued operating independently.

By 1940 major changes had taken place among Estonian youth organizations and most of them had developed maturing membership which enabled diverse activities and opportunities for self-education. Activities of youth organizations were seized by Soviet occupation powers in the summer of 1940.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Marju Niinemaa _____

(autori nimi)

(sünnikuupäev: ____16.01.1987____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

NOORSOO ORGANISEERIMINE EESTI VABRIIGIS 1936–1940

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on _____ Ago Pajur _____,

(juhendaja nimi)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, __10.05.2013_____
(kuupäev)